

**T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**HAZIRLAYAN
Yıldız HASPULAT**

**1923- 1940 YILLARI ARASINDA EĞİTİMDE
KÖYE YÖNELME HAREKETLERİNİN
TOPLUMSAL DAYANAKLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ**

ERZURUM- 2006

3.2.1.4. Köy eğitim yurtları (Köy öğretmen okulları).....	100
3.2.2. Okul müfredat programlarında köy, köylü ve köy eğitiminin nasıl yer aldığı.....	103
SONUÇ.....	111
KAYNAKLAR.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

1923- 1940 YILLARI ARASINDA EĞİTİMDE KÖYE YÖNELME

HAREKETLERİNİN TOPLUSAL DAYANAKLARI

Yıldız HASPULAT

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ

2006- 118

Jüri : Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ

.....

.....

1923- 1940 yılları arasında eğitimde köye yönelme hareketlerinin toplumsal dayanakları adını taşıyan bu çalışma üç bölüm ve çok sayıda alt başlıktan oluşmaktadır.

Birinci bölümde Cumhuriyetten önce köy eğitimi başlığı altında aydınların köy eğitimine bakışı, köy eğitimi ile ilgili çalışmaları ve köyle ilgili resmi uygulamalara yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise Cumhuriyetin düşünsel temelleri, Cumhuriyetin dayandığı ana ilkelerden çağdaşlaşma ve ulusallaşmanın önemi üzerinde durulmuştur. Köy eğitiminde halka doğru gitmenin toplumsal dayanakları hakkında bilgi verilmiştir.

Köye yönelik eğitici faaliyetler adını taşıyan üçüncü bölümde ise Cumhuriyet aydınlarının köy eğitimine bakışı, köye yönelik resmi eğitim düşünce ve uygulamalar üzerinde durulmuştur. Köy Muallim Mektepleri, Millet Mektepleri, A ve B Kursları, Köy Eğitim Hareketleri ve Köy Eğitim Yurtlarının köy eğitimi üzerindeki etkileri araştırılarak, okul müfredat programlarında köy, köylü ve köy eğitiminin dönem içerisindeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**THE SOCIAL BASIS OF THE ORIENTATION MOVEMENTS TOWARDS
THE**

VILLAGES IN EDUCATION BETWEEN THE YEARS 1923 AND 1940

Yıldız HASPULAT

Supervisor: Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ

2006-118

Jury : Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ

.....
.....

Named as the social basis of the orientation movements towards the villages in education between the years 1923 and 1940, this study consists of three parts and a number of lower caps.

In the first part, under the title of “The Education in Villages Before the Republican Period” the opinions of the scholars about the rural areas, their studies about the education in villages and the official executions related to the villages are given.

In the second part, the philosophical bases of the Republic and the importance of modernization and nationalization on which the republic based on are analysed. Information about the social basis of a movement towards people in rural education is given as well.

Named as the educational activities towards the village, the third part deals with the ideas of the Republican scholars on the villages and official executions on rural education. It is tried to indicate the place of the villagers and rural education in the period in curriculum programs by researching the Rural Teacher Training Colleges, Grammar Schools, A and B Courses, Rural Educational Movements and the influence of the Rural Education Dormitories on the education in the village.

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi eğitim bir toplumun kalkınmasında ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet dönemi diğer kurum ve sektörlerde olduğu gibi eğitimde de batılı olmaya yönelik önemli adımların atıldığı bir dönemdir.

Gerek teorik planda düşünce boyutuyla, gerekse uygulama planında icraat boyutuyla eğitimde yapılan atılımlar önemli gelişmelerin göstergesi olarak nitelenebilir. Çalışmamız her iki boyut için de değerlendirilecek olan kişi ve kurumların katkısını dikkate alarak Türk aydınlarının köye yönelme hareketleri ve köye yönelik eğitici faaliyetlerin Türk toplum yapısındaki yerini ve önemini incelemeyi amaçlamıştır.

Ayrıca “1923- 1940 Yılları Arasında Eğitimde Köye Yönelme Hareketlerinin Toplumsal Dayanakları” adlı çalışmamız eğitim kurumunun gelişimiyle ilgili bugün bağlamında bir karşılaştırma yapma imkânı tanıması açısından da faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Çalışmalarında bana yardımcı olan bölüm başkanımız ve danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ’ e, çalışmamın başından beri yardımını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Sevil DEMİRAL’ a ve Dr. Nuray E.KARACA’ ya, aileme, çalışma arkadaşlarıma ve tezimi yazma aşamasında bana yardımcı olan meslektaşım Semra FİŞ’ e teşekkür ederim.

GİRİŞ

Eğitim, bir toplumun çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Eğitimin bu amacı gerçekleştirmesi için, eğitim kurumlarının içinde bulunduğu toplumun ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Osmanlı döneminde eğitim veren kurumlar sıbyan mektepleri, Enderun mektepleri ve medreselerdir. Bu eğitim kurumlarından sıbyan mektepleri toplumun genel eğitimi ile ilgilenen ilkokul seviyesindeki müesseselerdi. Köy eğitiminde de etkili olan sıbyan mektepleri her köyde ve mahallede bulunuyordu. Sıbyan mekteplerinde eğitim dini nitelikteydi ve din ve ahlâkın öğretilmesi esasına dayanıyordu.

Enderun mektepleri de Osmanlı döneminde eğitim veren kurumlardandı. Bu eğitim kurumları Fatih Sultan Mehmet tarafından açılmıştır. Yönetici ve devlet adamı yetiştirilmek üzere açılan Enderun mekteplerine öğrenciler yeniçeriler arasından alınırdı. Enderun mektepleri, sıbyan mektepleri ve medreselere göre layık bir nitelik taşıyorlardı. Bu nedenle bu okullarda okuyan kişiler din, dil ve ırk ayrımı yapılmaksızın yetenek ve bilgileri dikkate alınarak Osmanlı siyasal yönetiminde görev almanın yanı sıra askeri lider ve yönetici de olabiliyorlardı

Medreselerde, Osmanlı döneminde ilk ve yüksek öğrenimi veren kurumlardı. İslamiyet'le birlikte Türk toplumuna giren medreselerin ilki İznik ve Bursa'da açılmıştır. Dinsel bir niteliğe sahip olan medreselere öğrenciler Müslüman halktan seçilirdi ve eğitim parasız idi. Dini bilgilerin yanında, dil bilgisi, mantık, metafizik, geometri, aritmetik, astronomi, tıp bilimleri gibi bilim dallarına da yer verilmiştir.

Osmanlı döneminde önemli bir yere sahip olan sıbyan mektepleri, Enderun mektepleri ve medreseler toplumsal değişmelere bağlı olarak eğitim ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için kapatılmışlardır. Bu kurumların vermiş olduğu eğitim yeterli olamamış, eğitim ülke geneline yaygınlaştırılamamıştır. Bu nedenle II. Mahmut zamanında 1824 tarihinde mecburi ilköğretime ait ilk ferman yayınlanmıştır. Fermanda önemle üzerinde durulan nokta ilköğretimin mecburi tutulmasıdır. Bu kurala uymayan velilerin cezaya çarptırılacağı da açıkça vurgulanmıştır. Ferman modern anlamda ilköğretime geçilmesi için yeni düzenlemeler yapılmasını gerektirmiştir. Bu nedenle eski kurumların ıslahına gidilmiştir. Dinsel niteliğe sahip olan eğitim kurumlarında dini bilimlerin yanında müspet bilimlere de önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. II.

Mahmut tarafından yayınlanan ve eğitimin zorunlu ve modern olması gerektiğini belirten fermanın oluşumunda, Avrupa'dan gelen ve batı uygarlığını oluşturan fikir akımları etkili olmuştur. Fermana dinsel nitelikli eğitim yerine modern anlamda eğitim yani programlarında dünya bilgilerine yer veren eğitim kurumlarının açılması gerektiği de vurgulanmıştır. Ancak modern anlamda eğitim kurumları açmak tek başına yeterli değildir. Eğitimin yaygınlaştırılması için bu okullarda modern eğitimi verecek öğretmenlere de ihtiyaç vardır. Bu sorunlar giderilmediği için fermana belirtilen eğitim anlayışı yaygınlaştırılamamıştır. Özellikle de köylerde modern anlamdaki ilkokullar yüzyıllar boyunca eski eğitim kurumlarının gelenek ve metotlarına bağlı hocaların elinde kalmıştır. Bu nedenle ilköğretim sorunu yeni anlamı ile geç ve güç kavranmıştır. Eski ve yeni okullar uzun yıllar birbirinden ayırt edilemeyecek şekilde bir arada ve iç içe varlıklarını sürdürmüşlerdir

Eğitime yeni bir düzenleme 1869 yılında çıkarılan Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile getirilmiştir. Bu Nizamname ile köy okulları, bu okulların yapımı, öğrenim süreleri, öğrencilerin okullara devamı gibi pek çok konuda düzenleme yapılmıştır. Buna rağmen Osmanlı döneminde eğitimin yaygınlaşması mümkün olmamıştır.

Dönemin aydınları köy eğitimi ile ilgilenmişler ve köy eğitimi sorununa çözüm getirmek istemişlerdir. Aydınların köy eğitimi sorununa çözüm getirmek için birleştikleri ortak nokta ilköğretimin yaygınlaştırılmasıdır. Özellikle de köyde eğitimin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bunun için eğitim kurumlarına ihtiyaç vardır. Bu eğitim kurumlarında eğitim verecek öğretmenlere de ihtiyaç vardır. Köyde eğitim verecek öğretmenlerin, köy koşullarına uygun yetiştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Köy eğitiminin yaygınlaştırılmasında resmi uygulamalar önemli bir yere sahiptir. Köyle ilgili resmi uygulamalar Tanzimat yıllarında başlamış ve Cumhuriyet ilan edilinceye kadar devam etmiştir. I. ve II. Meşrutiyet yıllarında da köy eğitimi ile ilgili uygulamalara rastlamak mümkündür. 1892 yılında ilkokullar için bir talimatname çıkarılmış ve bu talimatnamede köy okullarının öğrenim süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir.

Tanzimat'tan Cumhuriyet kuruluncaya kadar yapılan çalışmalar köyde eğitimin yaygınlaşması için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmaların köy okulları, bu okulların öğrenim süresi, ders programları ve öğretmen yetiştirme alanlarında yapıldığı

görülmektedir. Resmi niteliğe kavuşturulan bu çalışmalar köy eğitiminin yeterince yaygınlaşmasında etkili olmamıştır. Çünkü Cumhuriyet ilan edildiğinde köy eğitimi sorunu hala varlığını sürdürmekteydi. Cumhuriyetin kurucuları bu sorunun farkındaydı. Bu nedenle acilen bu soruna çözüm getirilmeliydi.

Atatürk ve arkadaşları yeni bir toplum kurmada eğitimi en etkili araç olarak değerlendirmişlerdir. Cumhuriyet' ten önce yapılan eğitim çalışmaları yeterli olmamış ve eğitim yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle halkın eğitilmesi devletin temel görevi olarak kabul edilmiş ve yeni bir eğitim sistemi geliştirmek amaçlanmıştır. Yeni eğitim sisteminin toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır. Atatürk tarafından gerçekleştirilen Türk Devrimi Milli Eğitim sistemini etkileyen temel faktör olmuştur. Türk devrimi ile kişi egemenliği sona ermiş millet egemenliği kabul edilmiştir. Böylelikle milli bir eğitim düşüncesi ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet' ten önce eğitimin milliliğinden söz etmek mümkün değilken, Cumhuriyet ilan edildikten sonra, 3 Mart 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanunu ile tüm okullar birleştirilmiştir. Böylelikle eğitim, milli bir niteliğe sahip olmuştur. Ülke genelindeki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiştir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra köy eğitimi ilgili düşüncelerde belirginleşmiştir. Kongrelerde ve parti programlarında köy eğitimine özellikle yer verilmiştir. 1923 yılında ekonomik amaçlı toplanan İzmir İktisat Kongresinde köy eğitimi üzerinde durulmuş, köy ve köylünün ihtiyacını karşılayacak bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. İnkılapların başarılı olması için de köye yönelmek ve köylüyü eğitmek gerektiği belirtilmiştir. Bu düşünceler gerçekleştirilirse ilköğretim sorunu çözümlenebilir kararı alınmıştır.

Cumhuriyetin dayandığı temel ilkeler Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılıktır. Bu ilkeler doğrultusunda çeşitli inkılaplar yapılmıştır. Bu inkılaplar siyasal, toplumsal yapı, hukuk, ekonomi, eğitim ve güzel sanatlar alanındadır. Bu inkılapların yapılmasındaki temel amaç Cumhuriyet' in benimsetilmesi olmuştur. Cumhuriyet döneminde çağdaşlaşmaya büyük önem verilmiştir. Ülke genelinde çağdaşlaşma yolunda atılan ilk adım eğitimde var olan ikiliğin kaldırılması ile atılmıştır.

Çalışmamızda eğitimin toplumsal yapıya bağlı olarak şekillendiğini çağdaş bir toplum yapısının ortaya çıkması için verilen mücadelede, yapılan yeniliklerle uygar bir

toplum düzeyine ulaşmasını sağlayan eğitimin toplumsal dayanaklarını ortaya çıkarmayı amaçladık. Çalışma boyunca birincil kaynakların yanında ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır.

1. BÖLÜM

1.CUMHURİYETTEN ÖNCE KÖY EĞİTİMİ

1. 1. Osmanlı Döneminde Köy Eğitimine Bakış

Osmanlı döneminde eğitim kurumları sıbyan mektepleri, Enderun mektepleri ve medreselerdir. Bu eğitim kurumları köy eğitiminde de etkili olmuştur. Bu etkiler sıbyan mektepleri, Enderun mektepleri ve medreseler hakkında bilgi verildiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Cumhuriyetten önce köy eğitimi sıbyan mektepleri ile yapıyordu. Sıbyan mektepleri toplumun genel eğitimi ile ilgilenen ilkokul seviyesindeki eğitim kurumlarıydı. Her köy ve mahallede bulunan ve eğitim-öğretimde etkili olan sıbyan mekteplerinin esası din ve ahlâkın öğretilmesine dayanıyordu. Sıbyan mektepleri Osmanlı İmparatorluğunda ilk eğitimin ve öğretimin yapıldığı yer olarak zamanın ihtiyaçlarına cevap vermiş ancak kendisini yenileyemeyince eski işlevini yitirmiştir.¹ Yukarıda da belirtildiği gibi sıbyan mekteplerinin kuruluş amacı dini nitelik taşıyordu. İslam dinine göre kadın ve erkek ilim öğrenmeliydi. Çocuklar 4- 6 yaşına geldiklerinde bu mekteplere gönderilirdi. İslam dininin ilme önem vermesi nedeniyle her caminin yanında bir sıbyan mektebi açılmıştır. Bunun yanında pek çok hayırsever sevaptır düşüncesi ile sıbyan mektebi açmıştır. Cami veya mescidlerin yanında tek ve geniş bir odadan oluşan sıbyan mekteplerinde medrese eğitimi görmüş bir hoca bulunurdu (bu hoca genellikle bir caminin imamıdır). Aynı zamanda Kur'an okumayı bilen yaşlı kadınlarda hocalık yapardı.²

Sıbyan mekteplerinde Arapça, elifba, Kur'an ve Türkçe, ilmihal dersleri okutulurdu. Genelde bu dersler ezbere dayalıydı. Kız ve erkek çocuklarının mektepleri bazı yerlerde aynı bazı yerlerde ise ayrı idi. Çocuklar sabah erken saatlerde mekteplere gider, öğle arası verilir, öğleden sonrada ikindiye kadar derse devam ederlerdi.³

Sıbyan mekteplerinde terbiye önemli bir yere sahipti. Sabahın erken saatlerinde mektebe gelen çocuk öğle arası dışında oturduğu yerde hiç kımıldamadan oturmak zorundaydı. Eğer kımıldayan olursa değnekle hoca tarafından cezalandırılırdı. Ahlak ve düzeni korumak amacıyla çeşitli ceza şekilleri vardı. Bunlar cismani cezalar, falaka ve

1) Kodaman, Bayram; Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1980, s. 10.

2) Atuf, Nafi; Türkiye Maarif Tarihi, Muallim Halit Kitaphanesi, 1931, s. 27- 28

3) Atuf, Age. , s. 28- 29.

dini müeyyidelerdi.⁴ Yani çocuklar mekteplerde kendilerine düşen görev ve sorumluluklarını yerine getirmedikleri zaman bu cezalardan birine mahkûmdular. Sıbyan mektepleri ile ilgili emekli bir öğretmen olan M. Salih Arı'nın anısı bu mektepler hakkında kısaca bilgi vermektedir:

“ 1884 yılında Menekşe köyünde (Eğridir) okula başladım.

Okula başladığımda dört yaşında idim. Annemle okula gittiğimizde öğretmen bizi güler yüzle karşıladı ve bana bir kalfa tayin etti. Elime elifbe cüzünü tutuşturdu. Okul camilerin yanında küçük bir odadan ibaretti. Adına okul değil mescit derlerdi. Okulda ilk sene yalnız elif cüzü okudum. Daha sonra Fergap ve Yasin sürelerini öğrendim. Kur'anı hatmettiğimde altı yaşındaydım. Kur'anı hatmedip mızraklı ilmihali de ezberledim ve o zaman önemli bir ayrıcalığa sahip olan hafızlığa başladım. Kur'anı ezberleyip sekiz yaşında törenle hıfzımı dinlettim ve böylece ilkokulu bitirmiş oldum.

Bu okullarda okula kayıt kabul diye bir şey yoktu. Okulda yoklama falan yapılmazdı. Öğretim bir program ve yönetmeliğe bağlı değildi. Bunları hoca kendine göre düzenlerdi. Çocuklar kendilerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmek zorundaydılar. Yoksa hoca tarafından cezalandırılıyorlardı.”⁵

Yukarıda belirtilen anı sıbyan mekteplerinde eğitimin dini nitelikte olup belli bir program ve yönetmeliğe bağlı olmadığını açıklamaktadır. Aynı zamanda okula başlama yaşı, okula kayıt durumu ve okulda yoklama durumu, cezalar ve öğrencilere düşen görev ve sorumlulukları kısaca açıklamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğunun eğitim kurumlarından biri de Enderun mektepleridir. Enderun mektepleri Fatih Sultan Mehmet tarafından 1455 yılında, yönetici ve devlet adamı yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Enderun mekteplerine alınan öğrencilerin çoğunluğu yeniçeriler arasından seçilmiştir. Bu mekteplerde medreselerde okutulan derslerden başka, beden eğitimi, Türk örf ve adetleri, nezaket kuralları, askeri sporlar gibi konulara da özel bir önem verilmiştir.⁶ Bu konulara önem verilmesi öğrencilerin hem özel hem de toplum yaşantısında düzenli ve disiplinli davranışlar geliştirmesinde etkili olmuştur.

Enderun mektepleri diğer eğitim kurumlarından farklı özellik gösteriyordu. Medreselere göre layık bir nitelik taşıyordu. Bu nedenle, bu okullarda eğitim almış kişiler din, dil ve ırk ayrımı yapılmaksızın yetenek ve bilgilerine göre Osmanlı siyasal

4) Atuf, Age. , s. 30- 32.

5) Tonguç, İ. Hakkı; Canlandırılacak Köy, Remzi Kitapevi, İstanbul,1947, s. 152- 157.

6) Kaya, Yahya Kemal; İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika, Eğitim, Kalkınma), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilim Dalı (Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Tesisleri Basımı), Ankara, 1984, s. 69.

sisteminde yer alabiliyorlar aynı zamanda hem askeri lider hem de yüksek yönetici olarak görevlendiriliyorlardı. Enderun mekteplerine öğrenci seçimi, öğrencilerin bir üst sınıfa geçişi, mezun olduktan sonra işe yerleştirilmeleri de önemli bir husustu. Öğrencilerin seçilmelerinde ve bir üst sınıfa geçmelerinde sınav yapılır ve bu sınava göre öğrenci alınır. Sınavı tecrübeli bilim adamları uygulardı. Sınıf geçme ve mezuniyetten sonra işe alınmada, doğuştan gelen asalet ve zenginliğe bakılmaksızın, yalnızca yetenek dikkate alınır.⁷

Enderun mekteplerine çocuklar Hıristiyan tebaadan alınır. Bu çocuklar yetenekli üstün zekâlı ve belli niteliklere sahiptir. Bu nedenle Enderun mektepleri özel bir eğitim kurumu olarak değerlendirilmektedir. Bu mekteplerin amacı çocukları iyi bir şekilde yetiştirerek devlet adamı ve asker yapmaktır. Hıristiyan tebaadan alınan çocukların eğitilmesindeki amaç hem bu çocukları İslamlaştırmak hem de devlet yönetimine katılımını sağlamaktır.⁸

Osmanlı yönetiminde bulunanların bu dönemde ırk, dil ve din ayrımı yapmadan her kesimden insanı geliştirmeye çalışması özellikle de yetenek ve başarıları, doğuştan getirilen asalet ve zenginliğe tercih etmesi önemli bir husustur.

Enderun mekteplerine alınan öğrenciler acemi oğlanlardan seçilirdi. Acemi oğlanlar pençik oğlanları ve devşirme oğlanları olarak ikiye ayrılırdı. Başlangıçta Enderun mekteplerine Türkler alınmamıştır. Osmanlıların acemi oğlanlardan aldığı öğrenciler, hem asker hem de devlet adamı yetiştirmek için düzenli ve sürekli bir kaynak olmuştur.

Enderun mekteplerinin eğitim ve öğretim düzeni şöyle idi. Enderun mekteplerine alınan gençlere iç oğlanlar denilir ve bunlar üç biçimde yetiştirilirdi:

- 1-“Saray hizmetlerini fiilen yaparak saray işlerini öğrenmek
- 2- İslami ve bazı müspet bilimler alanında kuramsal bir öğrenim görmek,
- 3 –Beden ve sanat eğitimi gibi alanlarda yeteneğine göre bir eğitim almak”⁹

Enderun Mekteplerinin eğitim ve öğretim düzeninde öğrenciler her alanda eğitim almaktadırlar. Hem günlük hayatta kullanabilecekleri bilgileri öğrenmekte hem de dini bilgileri ve bunun yanında, tarih, edebiyat, matematik, Türkçe, Arapça,

7) Kaya, Age. , s. 70- 71.

8) Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Yayınları, İstanbul, 1977, s. 78- 79.

9) Akyüz, Age. , s. 80- 81.

Farsça, Kur'an, tefsir, fıkıh, kelâm... gibi müspet bilimler alanında eğitilmektedirler. Aynı zamanda çeşitli yeteneklerini ortaya koyabilecekleri beden ve sanat eğitimi de almaktadırlar.

Enderun mektepleri ile ileride, Türk toplumunda görev alacak olan yönetici ve devlet adamlarını eğitmek ve onları güzel konuşan, dürüst, kibar ve adil elemanlar haline getirmek amaçlanmış, ancak 18. yy' da bu özelliğini yitirmeye başlayınca 1908 devriminden sonra kapatılmışlardır.

Enderun mektepleri gibi medreselerde Osmanlı eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Medreseler İslamiyet'le birlikte Türk toplumuna girmiştir. Osmanlı'da ilk Medreseler İznik ve Bursa'da açılmıştır. İlk medrese olan İstanbul medresesini Davut Efendi açmıştır.¹⁰ Medreseler camilere bağlı olarak; bir çeşit okul fonksiyonu görmüş ve ilköğrenimden yüksek öğrenime kadar değişen, kademeli bir eğitim vermiştir. İyi bir örgütlenmeye sahip olan medreseler devlet yardımına ve vakıflara bağlı olup, 18. yy' a kadar toplumun eğitim ihtiyacını karşılamıştır.

Dinsel bir niteliğe sahip olan medreseler öğrencilerini genellikle İmparatorluğun Müslüman halkından seçerdi. Medreselerde eğitim parasızdı ve öğrencilere bedava yemek verildiği gibi bazı öğrencilere bir miktar harçlık verilirdi. Öğrenim sınıflandırılmış olmasına karşın, kişisel başarıya önem verildiği için başarılı öğrenciler, hemen daha ileri sınıflara alınabilirdi.¹¹

Medreselerin müfredat programlarında dini bilgilere ek olarak dil bilgisi, mantık ve metafizik, geometri, aritmetik, astronomi, tıp bilimleri gibi bilim dalları yer almıştır. Öğrencilerin medreselere alınmasında ve bir üst sınıftan diğer bir üst sınıfa geçmesinde yetenek ön planda tutulmuş, buna bağlı olarak da mezun olan öğrencilerin göreve atanmalarında başarı ve yetenekler dikkate alınmıştır.

Medreseler Osmanlı toplumunda bürokrat, asker, doktor ve yargıç gibi her türlü elemanı yetiştirmiştir. Hatta ünlü dünya bilginleri İbni Sina, Gazali, Farabi, Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi' de medreselerde eğitim almış ve bilim dünyasına önemli katkıları olmuştur.¹² Medreseler 16. yy' dan sonra bozulmaya başlamış, çağın

10) Atuf, Nafi; Türkiye Maarif Tarihi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931, s. 15.

11) Kaya, Yahya Kemal; İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika, Eğitim, Kalkınma), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilim Dalı (Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Tesisleri Basımı), Ankara, 1984, s. 67- 68.

12) Kaya, Age. , s. 68- 69.

değişimlerine uyum sağlayamadıkları için 1924 yılında kapatılmıştır. Toplumsal yapının değişmesine ve çağın koşullarına bağlı olarak eğitim kurumlarının yeniliklere açık olması ve zamanla bu yeniliklere ayak uydurması gerekmektedir. Değişimler göz ardı edilip uygulanmadığında toplumsal yapıyı da olumsuz yönde etkilemektedir.

Enderun mektepleri ve medreselerin vermiş olduğu eğitim, eğitimin yaygınlaştırılması için yeterli olmamış bu nedenle 1824 yılında mecburî ilköğretime ait ilk ferman yayınlanmıştır. II. Mahmut, 1824 tarihinde yayınladığı bir emirnamele:

1- “ (Muhammed ümmetindenim) diyen bütün İslamlar için İslâmlık şartlarını ve dinî inanışları öğrenerek bilmek, ondan sonra geçimini sağlamak için hangi mesleğe girecekse girmek, kısacası her şeyden önce din bakımından öğrenilmesi mutlak icap eden, dinin emrettiği şeyleri her şeye tercih etmek gerekirken, bazı çocuk velilerinin evlâtlarının bu bakımdan cahil kalmasını düşünmeden para kazanma hevesine kapılarak çocukları beş altı yaşına varınca okuldan alıp sanat erbabının yanına çıraklığa verdiklerini, bu yüzden çocukların cahil kaldıklarını, küçükten bilgisiz yetiştikleri için büyüyünce de okumaya ve öğrenmeye heves etmediklerini, bu gibilerin ana ve babalarının kıyamette sorumlu tutulacaklarını, yanlış yolda yürümeye devam edecek olurlarsa şiddetli cezalara çarptırılacaklarını açıklamakta;

2- Bundan sonra hiç kimsenin, çocuklarını gençlik çağına varmadan, ilmihali ve İslâmlığın şartlarını lâıykıyla öğretmeden okuldan alıp ustaların yanına vermemesini, çıraklığa verilebilecek çağa gelmiş olan çocuklardan anasız ve babasız olanların velilerinin, okul hocası ile birlikte kadı efendilere çocuğu götürüp göstermelerini, ellerine verilecek izin belgesi olmayan çocukları çırak kabul etmemelerini, çırak alınırken esnaf dernekleri başkanlarının da (esnaf kethudası) muvafakatlarının alınmasını, şayet esnaf bu emirleri yerine getirmeyecek olursa okul hocalarının veya mahalle imamlarının keyfiyeti doğru kadı efendilere haber vermelerini emretmekte ve bu noktaları açıklayarak meseleyi halka duyurmaktadır.”¹³

Yukarıda önemli maddeleri belirtilen ferman dinsel nitelik taşımakla birlikte mecburî ilköğretimin uygulanması için yayınlanmış ilk fermandır. Böylece modern anlamda ilköğretimde izlenmesi gereken yolda ilk adım atılmış sayılabilir. Fermanda özellikle üzerinde durulan nokta ilköğretimin mecburî tutulmasıdır. Bu ilkeye baş eğmek istemeyecek çocuk velilerinin cezaya çarptırılacaklarının açıkça ve kesin olarak

13) Tonguç, İsmail Hakkı; Canlandırılacak Köy, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1947, s. 95.

anlatılması belirtilmiştir.

İlköğretim fermanı modern anlamda ilköğretime geçilmesi için yeni düzenlemeler gerektirmiştir. Bu düzenlemeler var olan eğitim kurumlarının ıslahını beraberinde getirmiştir. Özellikle ilkokulların ıslahı çalışmaları ile mahalle mekteplerinin vermiş olduğu eğitim anlayışında değişiklikler yapılmıştır. Mahalle mektepleri dinsel nitelikte olduğu için bu okulların ıslahına ilk defa, Meclisi Umur Nafia tarafından 1839 yılında başlanmıştır. Aynı tarihte, bu kurulun Takvimi Vakayı adlı gazetede yayınlanan lâhîyasında şu noktalar belirtilerek okulların ıslahı cihetine gidilmesi lüzumu anlatılmaktadır:

1- “Eğitim ve bilimin bütün insanlar için önemli olduğu, hatta bir servet kaynağı olduğu, endüstri ve sanatın bilimle meydana geldiği ve bilim sayesinde geliştiği, dini bilimlerin de önemli olduğu ancak ahiret hayatında gerekli olduğu, müspet bilimlerin insanın olgunlaşmasında önemli olduğu;

2- Çeşitli bilimlerin faydalı olduğu ve yeni teknolojik araç ve gereçlerin bilimle meydana geldiği, teknolojik araçların insan hayatında önemli olduğu (birden fazla kişinin yapacağı bir işi, bir kişinin yapması gibi), halkın bilgisiz kaldığı sürece hiçbir alanda ilerleyemeyeceği;

3- Mahalle okullarına devam eden çocukların okuma-yazma bilmedikleri, çoğu bilgi ve hünerden mahrum kaldıkları belirtilmiştir. Bunun sebebi olarak bu okullarda eğitim ve öğretime ait bir kaidenin bulunmadığı;

4- Çoğu ailenin çocuğunu bir zanaat öğrensin diye okula göndermediği, ya da okula göndermeye güçlerinin yetmediği;

5- Memlekette ziraat, ticaret ve sanayi alanında kalkınmanın bilimle mümkün olduğu;”¹⁴

Yukarıdaki gerekçelerle mahalle mekteplerinin ıslahı çalışmaları yapılmıştır. Belirtilen gerekçeler bilimin önemini de açıkça ortaya koymaktadır. Ancak bilimin gelişmesi eğitime bağlıdır. Eğitim kurumları dinsel nitelikte olduğu için bilimin gelişmesi imkânsızdır. Bu nedenle dini bilimlerin yanında müspet bilimlerin de önemle üzerinde durulmalıdır.

II. Mahmut tarafından yayınlanan fermana eğitimin zorunlu ve mecburi olması gerektiği düşüncesinin ortaya çıkmasında Avrupa’dan gelen ve batı uygarlığını

14)Tonguç, Age. , s. 96- 97.

oluşturan fikir akımları etkili olmuştur. Daha önceleri camilerin yanına açılmış ve cami imamaları tarafından idare edilen okullarda dinsel karakterli bir eğitim verilmiştir. Bu nedenle bu okullarla modern anlamda, yani programlarında dünya bilgilerine yer veren okulları birbirinden ayırmak gerekmektedir. Ancak modern anlamda okul açma çabaları ilköğretimi geliştirmek için tek başına yeterli olmamıştır. Çünkü modern anlamda ilköğretim açma girişimleri devam ederken, modern eğitimi verecek öğretmen yetiştiren kurumlar açılmamış, yeni bir dünya ve hayat anlayışına göre eğitimciler yetiştirilmemiştir. Özellikle köylerde modern anlamdaki ilkokullar yüzyıllar boyunca eski eğitim kurumlarının gelenek ve metotlarına bağlı hocaların eline kalmıştır. Bunun için de ilköğretim sorunu yeni anlamı ile geç ve güç kavranmıştır.

Modern anlamda okul açma çabaları beraberinde modern eğitimi verecek öğretmen yetiştirilmesi düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda A) Medreseler, B) Darülmualimin ve darülmualimat (erkek ve kız öğretmen okulu) olmak üzere köylere iki kaynaktan öğretmen yetiştirilmiştir. 1848 yılına kadar ilkokullara öğretmen yetiştiren tek kaynak şehir ve kasabalarda ve bazı köylerde açılan medreselerken, 1848 yılında Darülmualimin açılınca öğretmen yetiştiren kurum iki tane olmuştur. Darülmualiminler açılmış olmasına rağmen medreseler öğretmen yetiştirmeye devam etmiştir. Hatta Cumhuriyet devrinde medreseler kapatılıncaya kadar köye öğretmen yetiştirmeye devam etmiştir.¹⁵

Darülmualiminler 1848 yılında rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla Fatih'te açılmıştır. Bu, Türkiye' de ilk öğretmen okuludur. Darülmualimin açılana kadar ilkokullara medreseler öğretmen yetiştirmiştir. Bu nedenle yetişen öğretmenlere daha çok gelenek ve göreneğe uygun bir eğitim verilmiştir. Darülmualiminler rüştiyelere öğretmen yetiştirmek için açılmış olmasına rağmen eski eğitim alışkanlığı yine varlığını sürdürmüştür. Hocaların okullarda uyguladığı öğretim tarzını kolayca terk etmeleri mümkün olmamış etkisini okullarda devam ettirmiştir. Rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan bu okul önce vilayet, çok zaman sonra kaza merkezlerinde açılmış, ancak köylerde yaygınlaşmamış, mezunlarından köyde eğitim-öğretimde faydalanmak mümkün olmamıştır. Bu dönemde ilkokullar sıbyan okulu adı ile anılmıştır. Bu okullara öğretmen yetiştirmek amacıyla darülmualimin sıbyan açılana kadar ve verilecek öğretmenler yetiştirilinceye kadar, bu okullar medresede yetişen

15) Tonguç, Age. , s. 87- 88.

hocalar tarafından eğitim-öğretime devam etmişlerdir.¹⁶

Tüm bu olumsuzluklar köye göre öğretmen yetiştirme işinde başarılı olunmadığını ortaya koymaktadır. Yıllarca bu işle (40 yıl gibi) uğraşıldığı halde Cumhuriyet dönemine kadar öğretmen yetiştirme işi halledilmemiş, amaçları belli olan meslek okullarıyla bile köylere öğretmen yetiştirmeye başlanamamış, imparatorluğu idare edenler köylüyü bir sömürü aracı olarak görmüş, köylüyü yetiştirmeyi, eğitmeyi düşünmemişlerdir. Bu olumsuzlukları gören imparatorluğun içinde nadir yetişen ve zorluklarla önemli görevlere gelen büyük devlet adamları çökmekte olan imparatorluğun ayakta kalması için çareler aramaya başlamışlardır. Bu amaçla uzun vadeli girişimlerle “ hasta adamı” iyileştirme yoluna gitmişlerdir.

Hasta adamı iyileştirme çabalarından ilki Maarif-i Umumiye Nizamnamesidir. 1869 yılında nazır Saffet Paşa tarafından çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde “modern anlamda ilköğretimle ilgili köy okulları açılması, sıbyan okulları denilen okullara öğretmen yetiştirecek meslek okullarının kurulması ve bu okullar için hayatla ilgili amaçların saptanması, Maarif Nazırlığının teşkilâtıyla beraber vilayetlerde maarif idareleri ve meclisleri kurulması, türlü derecelerdeki öğrenim kurumlarının gelir kaynakları bulunması, ilköğrenim, mecburiliğinin uygulanabilmesi için kanunî tedbirler alınmasının ihtiyaç olduğu, öğretmenlere verilecek aylıkların bir düzene konulması ve bu maksadı sağlamaya yarayacak gelir kaynaklarının bulunması gibi pek çok önemli husus yer almıştır.”¹⁷ Maarif-i Umumiye Nizamnamesi daha önceden beri dağınık halde çıkarılan birçok emrin hükümlerini bir araya getirerek, bu hükümlere yenilerini de ekleyerek eğitim ve öğretime yeni bir düzen getirmiştir.

Aziz Berker (Türkiye’de ilköğretim) adlı eserinde Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin önemli kısımlarını şu şekilde belirtmiştir:

1- “Bu nizamnamenin kız ve erkek sıbyan okullarına ait kısmında: Her mahalle ve köyde bir sıbyan okulu olacağı, okula ait masrafların köylü tarafından karşılanacağı, okulların öğrenim sürelerinin dört yıl olacağı, çocukların okula devamının mecbur tutulacağı, bu kuralla uymayan velilerin cezalandırılacağı,

2- Nizamnamenin heyeti umumiye, idare-i maarif kısmında: daire-i ilmiye ve daire-i idadiye adlarıyla iki kısımdan oluşan bir meclis kebir-i maarifin teşkil olunduğu,

16) Tonguç, Age. , s. 108- 109.

17) Tonguç, Age. , s. 108- 109.

daire-i ilmiyenin ödevleri, her vilayet merkezinde bir Meclis Maarifin teşkil olunacağı ve Maarif Meclisinin ödevleri belirtilmiş,

3- Nizamnamenin ilköğretimi ilgilendiren kısmında ise: Sıbyan okullarından mezun olan öğrencilerin sınavsız rüştiyelere alınacağı, öğretmen yetiştirmek amacıyla Darülmuallimin kurulacağı, sıbyan okullarının giderleri yeterli olmadığı durumlarda mahalle ve köyden salma şeklinde alınacağı tespit olunmuştur.”¹⁸

Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile köy okulları, bu okulların giderleri, öğrenim süreleri, öğrencilerin okula devamı, Maarif Meclisinin ödevleri ve öğretmen yetiştirmek amacıyla da Darülmuallimin kurulacağı belirtilmiştir. Zamanla sıbyan okulları ve medreseler yaygınlaşmış köylere kadar gitmiştir. Buna rağmen medreselerde öğretim dilinin Arapça olması, yine sıbyan okullarında dil öğretiminin ihmal edilmesi gibi sebepler okuma-yazmanın ve günlük hayatta insanlara yardımcı olacak temel bilgilerin kazandırılması yeterince mümkün olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğunda eğitimin yaygınlaştırılması için çeşitli girişimlerde bulunulmuş fakat yapılan çalışmalar özellikle ilköğretimin yaygınlaştırılması için yeterli olmamıştır.

1.1.1. AYDINLARIN KÖY EĞİTİMİNE BAKIŞI

Emrullah Efendi (1858- 1914)

Tanınmış bir ilim ve siyaset adamı olan Emrullah Efendi Lüleburgaz’ da doğdu. 1881’ de Mülkiye Yüksek Okulundan mezun oldu. 1882’ de Yanya, 1884’ de Selanik ve sonra Halep, 1891’ de İzmir vilayetinde Maarif Müdürlüğü yaptı. 1900’de Meclis-i Maarife üye olarak İstanbul’a geldi. “ Servet-i Fünun” da ilmi makaleler yazdı. 1902’ de Muhid-ül Maarif adında çok geniş tutulmuş, ağır ve ilmi bir ansiklopedinin ilk cildini çıkardı. Bu cildi sonradan düzelterek tekrar bastırdı. İkinci Meşrutiyette Galatasaray Lisesi Müdürü, sonra Kırklareli Mebusu,1909’da Maarif Nazırı,1911’de ikinci defa Maarif Nazırı oldu. İlk ve yüksek öğretimi teşkilatlandırdı. Üniversitede de felsefe okuttu. Maarifin ıslahına dair verdiği lahiyaları millet meclisinde başarı ile savundu. İlköğretim Kanunu’ nu çıkardı. Ortaöğretimde de düzeltme teşebbüsleriyle, bazı makaleler bıraktı. 1914 yılında Yeşilköy’ deki evinde öldü.¹⁹

Emrullah Efendi ilköğretime önem veren isimlerden biridir. “O, bir milletin_____

18) Tonguç, Age. , s.110- 112.

19) Ülken, Hilmi Ziya; Türkiye’ de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınları, İstanbul, 1979, s. 188.

ahlâk, düşünce ve teknikte, ziraâ alanda gelişebilmesinde eğitimin önemli olduğunu vurgulamıştır. İlköğretimin yaygınlaşmasının pek çok sorunu halletmenin temelinde yattığını belirtmiş ve bu konu ile ilgili düşüncelerini “ Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati “ adlı esrinde dile getirmiştir. Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkatı ile ilköğretimde mecburiyet ve mecannilik getirilmiştir.”²⁰

Emrullah Efendi, Tuba Ağacı sisteminde eğitime ilköğretimden değil darülfünun’dan başlanması gerektiğini savunmuş olmasına rağmen, eğitime ilköğretimden başlanması gerektiğini savunanlar gibi, çalışmalarına ilköğretimden başlamıştır. Sabah gazetesinde yayınlanan yazısında şöyle diyordu:

“ Memleketin ihtiyaçları pek geniş, araçlarımız ise sınırlıdır. Taşra ilkokulları için 70.000 öğretmen lâzım, iptidaî pedagoji bilgisi olan bu kadar öğretmeni değil, bunun yüzde birini bulmaya imkân yok. Görülüyor ki en yakın ve acele ihtiyaç ilköğretimin düzenlenmesidir. Bunun için şimdilik Layihamdaki Darülfünun’dan başlamak fikrini bir yana bırakarak ilköğretimden başlamayı faydalı buldum.”²¹

Emrullah Efendi Tuba Ağacı sisteminde eğitime Darülfünun’dan başlanması gerektiğini savunmuş olmasına rağmen, memleketin ihtiyaçlarını dikkate alarak eğitime ilköğretimden başlamayı uygun görmüştür. Taşra ilkokullarında 70.000 öğretmene ihtiyaç olduğunu ancak bu ihtiyacı karşılayacak araçların yeterli olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle de ilköğretimde düzenleme yapılması gerektiğini savunmuştur.

Emrullah Efendi ilköğretim lahiyasında;

“Eğitimin ücretsiz ve mecburi olduğunu belirtmiştir. Bir milletin ilerlemesini ilme bağlamıştır. Bu nedenle ilköğretim programına din bilgisi, ahlâk bilgisi, medeni ve kanuni bilgi, memleket coğrafyası, memleket tarihi, umumi tarihe dair kısa bilgi, fen bilgisi, köy iktisadı ve sağlığı derslerini koymuştur. Lahiyada ilköğretimin amacı herkesin bilmek zorunda olduğu bilgileri vermek bir yandan zihni güçlerin dengeli olarak gelişmesini sağlamak, bir yandan da pratik hayatta geçime yarayacak sanat mesleklerinin istediği başlangıç bilgileri ve sanat usullerini öğretmek olarak belirtilmiştir. Bu gayeye hizmet edecek olan ilköğretim kurumları da,

- a) Anaokulları, küçük çocuk sınıfları,
- b) Tahsil devresi üç yıl olan “Sıbyan Okulları” ,

20) Gedikoğlu, Şevket; Niçin? Eğitim Kurşları, İdeal Matbaa Ciltvi, Ankara, 1949, s. 49- 50.

21) Ülken, Hilmi Ziya; Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınları, İstanbul, 1979, s. 188.

- c) Yine tahsil devresi üç yıl olan “Rüştiye Okulları” ,
d) Bunlara bir de elişleri ve hırfet okulları”²² olarak belirtilmiştir.

Emrullah Efendi'nin ilköğretim layihasında ilköğretimin mecburi ve ücretsiz olduğu vurgulanmış, bir milletin ilerlemesi de ilme bağlanmıştır. İlköğretimin amacı ise herkese yardımcı olacak bilgilerin verilerek zihni güçlerinin dengeli gelişmesini sağlamak ve pratik hayatta kullanabilecekleri bilgileri kazandırmak olarak belirtilmiştir

İsmail Mahir Efendi (1869- 1916)

İsmail Mahir Efendi'de Osmanlı dönemi eğitimcilerindedir. Onun köy eğitimi ile ilgili ilginç görüşleri bulunmaktadır. O, öğretmenin köyün özelliğine uygun olarak yetişmesi, köy okullarında bahçe ve tarım işlerinin yapılması, köyler için kadın ve erkek öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.²³

İsmail Mahir Efendi Meşrutiyetten sonra İstanbul Darülmuallimat müdürlüğüne getirilmiştir. Bu dönemde Kastamonu Mebusu olarak girdiği mecliste yukarıda belirtilen köy eğitimi ile ilgili görüşlerini ayrıntılarıyla şöyle dile getirmiştir (Temmuz 1914):

“Aşağı yukarı yetmiş tane sancağımız var. Bunların çiftlik olan bir yerinde yahut arazi-i emirîye (Devlet toprağı)’ den bir yere, bir erkeklere bir kızlara mahsus gayet geniş leylî iptidâî mektepleri yaparız. O sancakta kaç köy varsa hesaplarsınız. Nerelerde mektep yapacaksak oralardan bir kız çocuğu bir erkek çocuğu alıp mektebe koruz. Kız mektebinin birçok tertibatı olacak! Dokumacılık, aşçılık, dikişçilik, kadınların ziraattan yapabilecekleri tavukçuluk vs. Erkek mekteplerinde de tamamıyla ziraat işleri. Bunlara dört sene tahsil-i iptidai gösterelim, Türk çocukları gayet zeki olur. Üç sene de Darülmuallimin-i iptidaiyenin programını bunlara gösteririm. Bir senede mükemmel tatbikat görürüler. Sekiz sene oldu mu? Sekiz seneye kadar o köylüleri mecbur edersiniz muallim evlerini ve mekteplerini yapsınlar. Sonra o erkek ve kıızı evlendirirsiniz. İki lira maaşla köylerine sevinerek giderler. Çünkü köyün yanı başında yapılacak örnek tarlanın gelirini o muallim ve muallime alır. Bundan başka çaremiz yoktur. Bu suretle Osmanlı ülkesinde yapılmadık köy mektebi kalmaz,

22) Ülken, Age. , s. 188- 189.

23) Türkoğlu, Pakize; Tonguç ve Enstitüleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 47.

hem de muallim ve muallimelere sahip olursunuz (Meclis sıralarından” yeter” !sesleri). Bu mekteplere pek çok masraf gidecek sanmayın. Pirzola, kıvırcık eti değil, köylünün yediği ayran, ayranlı çorba, pilav vereceğiz. Köylü battaniyesi, üzerinde bir aba, ayağında köylü yemenisi. İşte bu suretle az zamanda ilerleme sağlanır. Böyle yapılmazsa ve Darümuallimin ve Darümuallimattan talebe çıksın dersiniz, ancak üç yüz senede bu muallim ve muallimler meydana gelir(...).Yatacak yerlerine de gayet kalın ağaç karyola yaparım...”²⁴

Yukarıda da belirtildiği gibi İsmail Mahir Efendi, köy eğitiminin gelişmesinin çözümlerini her yönüyle dile getirmiştir. Köy öğretmenin köye uygun yetiştirilmesi gerektiğini, sadece teorik bilgilerin değil pratik bilgilerinde verilmesi, böylece yetişen öğretmenlerin köye göreve gitmede zorluk çekmeyeceklerini, köylünün eğitilmesinde katkı sağlayacaklarını belirtmiştir.

Ethem Nejat (1882- 1921)

Ethem Nejat Üsküdar İdadisi ve Ticaret Mekteb-i Âlisinden mezun olmuş, mutlakiyet döneminde gazetecilik yapmıştır. Avrupa’ya kaçarak rejimle mücadele etmiş ve 1908’ de dönerek kendisini öğretmenlik ve eğitimcilik mesleğine adanmıştır. Manastır, Bursa, İzmir Darümualliminlerinde Müdürlük, beden eğitimi, pedagoji öğretmenliği ve Muğla, Eskişehir, Adana ve İzmir’de Maarif Müdürlüğü yapmıştır. 1918 Eylülünde Almanya’ ya gitmiş ve bu tarihten sonra Marksist görüşleri savunmuştur.

Ethem Nejat eğitimin bilgiden çok milli duygulara dayanması gerektiğini savunmuştur. Gençleri canlı, güçlü ve becerikli yetiştirmeye yönelik bir eğitim anlayışına sahiptir. O, beden eğitimi, müzik, el işleri ve tarım derslerinin önemle ele alınmasını istemiştir. Bir yazısında şöyle der:

“ Senelerden beri biz mağlubiyet için bilerek bilmeyerek hazırlanmışız. Babalarımız, dedelerimiz uyumuşlar, okuma diye medreselerin karanlık ve öldürücü köşelerine çekilmişler, hayat ile ilgisiz yaşamışlardır. Mektepler açmışız, maksat açtık denilsin, sadece bir nümayış... O açıdan mektepler yine taze hayatlar verememiş... İnsan yetiştirememişlerdir...”²⁵

24) Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 258.

25) Akyüz, Age. , s. 266.

Ethem Nejat, II. Meşrutiyet döneminde ilköğretim programları ve öğretmen yetiştirme konusuna önem veren isimlerden biridir. Bu konularla ilgili görüşlerini “Terbiyei İptidaiye Islahatı” adlı broşürde yayınlamıştır. Onun ileri sürdüğü fikirlerini ilköğretim, öğretmen okullarının kuruluşu, ziraat, beden eğitimi ve resim iş dersleri oluşturmaktadır. Bu fikirleri genel hatlarıyla şöyledir:

1- İlköğretim Anlayışı:

“Biz ilköğretimi şu maksatlar için kurmalıyız; Halkın ifan seviyesini yükselterek ona bir düşünce, bilhassa keşif ve yaratma vasıfları verilmeli, halka milliyet hissi telkin edilmeli, umumî dersler, bilgiden ziyade kabiliyetleri ve hasseseleri, bilhassa iradeyi terbiye etmeli, halkı ziraata bağlı kılmalı ve köylülere köy hayatını medenileştirecek hisler aşılmalı, halka tasarruf zevki verilmeli, halkın insanlık hislerini çoğaltmalı, ona mesuliyet aşılmalı, ilkokullarda köylerden başlayan memurluk düşüncesini yok etmeli, milli mefkurenin feyzi sayesinde yükselmek ve gayeye doğru ilerlemek için gereken kuvvetleri vermek noktaları üzerinde durulmalı.”²⁶

2- Ethem Nejat, nazari derslere de önem verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bunun sebebi ülkenin ziraata elverişli olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle gerek öğretmen okullarında gerekse ilkokul programlarında ziraat derslerinin yer alması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak bu derslerle nazari bilgiden ziyade, ziraat işlerini ilgilendiren pratik fikirler verilecektir. Özellikle köy öğretmenleri için ziraat bilgisinin gerekli olduğunu belirterek, bu konu üzerinde ısrarla şöyle durmaktadır:

“ Köy muallimleri mutlaka iyi ziraat bilmelidir ki, çocuklara ziraat hakkında kâfi fikirler ve kanaatler verebilsinler. Köylülere de yine ziraatı öğretebilsinler. Her ilk mektebin mutlak bahçesi olmalıdır. Bahçesiz mektep yapma zamanı çoktan geçmiştir. Hele köy mekteplerine büyük bahçeler vermemek en büyük ihanettir.”²⁷

3- Öğretmen ve öğretmen yetiştirme durumu: Ethem Nejatın’ın öğretmen ve öğretmen yetiştirme konusunda da görüşleri bulunmaktadır. O, zamanın öğretmenlerini üçe ayırır:

Bunlardan ilki hiçbir okul görmemiş olan ehliyetnameli, ikincisi eski daümualliminler (öğretmen okulları) ve idadi mezunları, üçüncüsü ise yeni ve dört sınıflı öğretmen okulu mezunlarıdır. Ethem Nejat hiç okul görmemiş ehliyetnameli ve

26) Gedikoğlu, Şevket; Niçin? Eğitim Kursları, İdeal Matbaa Ciltevi, Ankara, 1949, s. 44.

27) Gedikoğlu, Age. , s. 44- 45.

darülmualiminler ile idadi mezunlarının yeni ve dört sınıflı öğretmen okulu mezunlarına göre daha geri olduklarını belirtmektedir. Ethem Nejat bunlardan yarar yerine zarar geleceği düşüncesindedir. Ona göre: “Rüştiye mektepleri veya idadilerden çıkmış, pedagojiden ve tedaris fenninin yeniliklerinden haberi olmayan kimseler bulunmakta. Şimdi darülmualiminden birçoğu bilgi ve hüner kazanarak çıkan, talim meslekine istekli genç muallimleri bunların iradesine mi vereceğiz? Eğer bu akılsızlık yapılırsa, keyfiyet itibariyle memleket hiçbir muallim kazanmamış olur. Eskiler terbiye sanatının ve öğretmenin cahil oldukları için, genç muallimlerin bildiklerini tatbik etmelerine mani olacaklardır. Belki bazıları mani olmayacaklarsa da, taraftar bulunmayacaklardır. Terbiye ilmi bugün öyle müstesna bir mevki almıştır ki, dünkülere pek güç gelen, kabahat addedilen şeyler, bugün terbiye vasıtası ve kuvvetidir. Yeni muallimin bütün hayatı dağ, dağa ve arkadaşlarına dert anlatmakla geçecektir. Ethem Nejat, yeni muallimlerin kendi bünyeleri içinde geliştirilmeleri gerektiğini belirterek, eski muallimlerle bir arada bulunmamaları gerektiğini belirtmektedir.

Yeni Darülmualimin mezunlarından istifade temini için şu şartlara mutlak riayet edilmelidir. 1- Onlar eski muallimlerin maiyetine katıyen gönderilmemeli, 2- Bunlar mekteplere ikişer, üçer olmak üzere gönderilmeli, 3- Amirlik mutlaka kendilerinde olmalı.”²⁸

Ethem Nejat, eski muallimlerle yeni muallimlerin bir arada bulunmalarını sakıncalı görmektedir. Rüştiye ve idadi mezunlarının eğitimdeki yeniliklerden haberi olmadıklarını bu nedenle yeni ve dört sınıflı öğretmen okulu mezunları ile bir arada bulunmamaları gerektiğini belirtmektedir. Eğer bir arada bulunurlarsa eski muallimler kendi bildiklerini, yeni muallimlerde kendi bildiklerini uygulamak isteyeceklerdir. Hatta eski muallimler bildiklerini uygulamaya çalışarak yeni yetişen muallimlerin öğrendiklerini uygulamalarına engel olacaklardır.

Ethem Nejat, muallimlerle ilgili görüşlerinden sonra yeni Darülmualiminlerin şu şartlar içinde kurulması gerektiğini belirtmiştir:

1- “Dadrülmualiminler mutlaka idare ve sağlık şartlarının hepsine uygun olarak yapılmalıdır. 2- Darülmualimin binalarını şehirlerin içine kurmak doğru değildir. 3- Mektep geniş araziye sahip olmalı, açık hava, terbiye ve tedrisatı tatbik olunabilmeli ve okunan ziraat dersi toprak üzerinde, alet ve edevatla ameli ve ayani verilmelidir.

28) Gedikoğlu, Age. , s. 46.

4- Mektebin sınıflarından başka mutala ahane, kitaplık, teneffüs salonları, jimnastik hane, tuvalet ve ders salonları bulunmalıdır. 5- Talebeye ve muallimlere mahsus kimya laboratuvarları ile fizik hane tarihi tabii, ziraat ve sanayi müzeleri ve elişleri dersaneleri tam olmalıdır. 6- Her muallime mahsus mektep civarında ikametgâhlar, müstakil küçük evler, inşa edip muallimlere verilmeli. 7- Darümuallimin içinde behemehal tatbikat mektebi bulunacaktır. Mektepteki hayvanlar iyi bakmak, tarlaları sürmek, mektep çiftliğini temizlemek, ziraat nöbetine girmek, talebenin vazifesidir.”²⁹

Üçüncü ve son madde köy ve köy hayatına uygun uygulamayı içermektedir. Uygulama alanı söz konusu olursa olumlu sonuçları bir şekilde ortaya çıkacaktır. Yapılan çalışmalar her durumda teoride kalmayıp uygulama alanına aktarıldığı zaman daha verimli olmakta, daha başarılı sonuçlar alınmaktadır. Özellikle köy eğitiminde uygulama ön planda olup teorik bilgiler yeterli olmamaktadır. Çünkü köy hayatı öğrenilen bilgilerin pratikte uygulanmasını gerektirmektedir.

Ethem Nejat, eğitimin milli duygulara sahip olması gerektiğini benimsemiş ve sadece bilginin edinilmesini değil, bunun yanında kazanılan bilgilerin kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Yetişen neslin yetenek ve becerilerine dayalı geliştirilmesi gerektiğini, geçmiş yıllarda öğrenilen bilgilerin uygulama alanı olmadığı için bireylerin gelişmesine katkı sağlamadığını belirtmiştir. Özellikle köy eğitiminde uygulamanın önemini belirtmiş, okullarda verilen eğitimin teorik değil mutlaka uygulamaya yönelik olması gerektiğini vurgulamıştır.

Ziya Gökalp (1876- 1924)

“ Ziya Gökalp, 23 Mart 1876 yılında Diyarbakır’da doğmuştur. İlkokulu ve idadiyi Diyarbakır’da tamamladıktan sonra, yüksek öğrenim için İstanbul’a gelerek yüksek baytar okuluna kaydolmuştur. Bu dönemde siyasî olaylara karıştığı için dokuz ay hapis yatan Gökalp, hapisten çıktıktan sonra Diyarbakır’ a sürgün edilmiştir. Diyarbakır’da amcasının kızı ile evlenerek kendini okumaya vermiş, Doğu düşünce sistemleri ile Batı felsefesini ve sosyolojisini incelemiş ve bunların karşılaştırmasını yapmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin Diyarbakır şubesini kurduktan sonra, 1910 yılında bu cemiyetin İstanbul’ da toplanan kongresine Diyarbakır delegesi olarak

29) Gedikoğlu, Age. , s. 47- 48.

katılmış ve cemiyetin genel idare kuruluna seçilerek İstanbul' a yerleşmiştir. İstanbul'un işgalinden sonra tutuklanarak Malta'ya sürgün edilmiş (1919), 1 yıl 11 ay Malta' da sürgün hayatı yaşadıktan sonra, 30 Nisan 1921 günü İtalya' ya oradan İstanbul'a ve 13 Haziran 1921'de Ankara'ya ulaşmıştır. Ankara'dan Diyarbakır'a geçen Gökâl, orada " Küçük Mecmua"yı çıkarmaya başlamış, " Küçük Mecmua" da ortaya koyduğu fikirlerle " Kuvayi Milliyeciler" i desteklemiştir.

Birinci ve ikinci dönem Diyarbakır Millet Vekili olarak Meclise girmiş, 24 Ekim 1924 yılında eski bir hastalığının nüksetmesi üzerine Diyarbakır'da vefat etmiştir."³⁰

Ziya Gökâl Milli Eğitim sorunlarını ilk kez sistemli olarak inceleyen kişidir. Onun bu konudaki görüşleri şöyledir:

" O, Milli terbiye ve asri alim" ilkesini ortaya atmıştır. " Terbiye bir kavmin harsını o kavmin fertlerinde ruhi melekeler haline getirmektir. Hars, cemiyetin değer hükümlerinin tümü olduğuna göre, terbiye ister istemez milli olmak zorundadır. Oysa talim, şeniyet (maddi, teknik) bilgilerin fertlere öğretilmesidir. Her cemiyetin kendine has şeniyet bilgileri yoktur; bu bilgiler bütün insanlığın malıdır. Bu sebeple, talim milli değil lamillidir." Ona göre, ilkokullar ile meslek okulları talimi, liseler ise terbiyevi özellik taşımalı, liselerde yalnızca Türk harsının eğitimi yapılmalıdır. Talimi özellik taşıyan ilkokullar ve mesleki okullarda intifai yani çıkar gözetme, para kazanma amacı vardır. Fakat terbiyevi özellik taşıyan liselerde sadece hasbi yani maddi karşılık beklemeyen duygular ve Türk harsı geliştirilmelidir. Liselerden çıkanlar, gidecekleri yüksek düzeydeki ihtisas öğretim kurumlarında artık harsi öğrenim görmeyecekleri için, liselerden tamamen hasbi ve harsi öğretime yönelmeleri gerekir. Yoksa toplumun yönetici ve aydın sınıfı, vatanperver, fedakâr olarak ve çıkar beklemeyen bir şekilde yetişmezse" memleket felâket içinde kalır."³¹

Ziya Gökâl' in eğitim anlayışı her yönüyle milli bir nitelik taşımakta olup, fertlerini geliştirmeye yöneliktir. Aynı zamanda fertleri terbiye edici yani eğitici nitelik taşımaktadır. Eğitici nitelik taşıması öğrenilenlerin uygulamaya geçtiğinin göstergesidir. Bu da eğitimde önemli bir yere sahiptir. Çünkü kullanılmayan bilgiler zamanla yok olmaktadır.

30) Akyüz, Hüseyin; Türk Eğitiminde Köy Enstitüleri Denemesi Üzerine Bir Araştırma, Erzurum, 1977, s. 41- 42.

31) Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi(Başlangıçtan 1977'ye) , İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 270.

Ziya Gökalp, Emrullah Efendinin Tûba Ağacı Nazariyesini de savunmaktadır. Ona göre de eğitimde yenileşme üniversiteden başlanmalıdır. Bu konuyla ilgili görüşünü şöyle açıklar:

“ Milli Maarifi Dârülfünun karar, Sultanîlerle İptidaîlere yayar. Bu nedenle, Dârülfünun gelişmeden Sultanîler ve İptidaîler gelişme eseri gösteremezler. Millî eğitim, Dârülfünundan başlayarak Darülmualiminlere, Sultaniler, onlarda da İptidailere inecektir.”³²

Ziya Gökalp’ te Emrullah Efendi gibi eğitime yukarıdan aşağıya doğru başlaması gerektiğini savunmaktadır. Yani eğitimin üniversiteden başlayarak ilköğretime doğru bir gelişme seyri izlemesi gerekmektedir. Gökalp’ in belirttiği gibi öncelikle üniversiteler geliştirilecek ve üniversiteler bu gelişmeleri eğitimin diğer kademelerine yayacaklardır. Milli bir eğitim sistemini savunan Ziya Gökalp’e göre eğitim darülfünundan başlamalı sonra darülmualiminler ve sultanilere oradan da sultanilere inmelidir. Eğitime darülfünundan başlanmaz ise sultaniler ve iptidailer gelişme göstermesi söz konusu değildir.

Emrullah Efendi’ de Tubâ Ağacı sisteminde eğitime yukarıdan aşağıya doğru başlanması gerektiğinin savunmuş, bu düşüncesinden ülke koşulları nedeniyle vazgeçmiş ve çalışmalarına ilköğretimden başlamıştır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886- 1978)

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1886 yılında İstanbul’ da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı şehirde tamamladı. 1908 de İstanbul Üniversitesinin Tabîî İlimler Fakültesinden mezun oldu. 1910 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından pedagoji ve El işleri incelemeleri yapmak üzere, Avrupa’ ya gönderildi. Türkiye’ye döndükten sonra, birçok okul ve fakültelerde öğretmenlik ve öğretim üyeliği yaptı. Türkiye’de ilk rektör unvanını taşıyan Baltacıoğlu bir müddet üniversiteden uzaklaştırıldı. 1942 yılında Ankara Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültelerine profesör olarak atandı. Aynı yıl Afyon, 1946 yılında da Kırşehir’ den milletvekili seçildi. Bir müddet İlahiyat Fakültesinde Türk ve İslam Sanatları dersleri de verdi. Milletler arası Sosyoloji Kurumu ve merkezi Paris olan Association Jean Jaques Rousseau Yönetim Kurulu Üyeliğini yaptı.

Baltacıoğlu, 1908 meşrutiyet hareketini takip eden yıllarda, ders, konferans, yazı

32) Akyüz, Age. , s. 272.

ve eğitim sergileriyle fasılasız çalışmış, Türkiye’de Gökalp’ den sonra en kuvvetli fikrî tesirleri o yapmıştır. Ayrıca Baltacıoğlu çağdaş pedagoji akımlarının öncülüğünü yapmıştır. Türk fikir ve eğitim tarihi içerisinde büyük bir yeri olan Baltacıoğlu 1978 yılında Ankara’da ölmüştür.³³

İsmail Hakkı Baltacıoğlu Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde eğitim ve öğretim sorunlarını bilimsel esaslara bağlamak için çalışan önemli bir eğitimcidir. O, 1912 yılında İzmir Konferansları adı ile yayınladığı kitabında eğitim kurumlarımızın şöyle olmasını istemektedir:

“1) Türkler için terbiyei bedeniye “mutabakat” lâzımdır. Mutabakat diyince efradın vücuda sağlamlık, dayanıklılık hassaslarını değil, fakat aza ve aksamın işte, âlette, makinelere, eşyaya, vesaite, tevafuk ve tetabukunu kastediyorum.

2) Türklerin terbiyei fikriyesi müspet ve maddi olmalıdır.

3) Türklerin terbiyei fikriyesi ibdaî olmalıdır.

4) Türklerin terbiyei hissiyesi millî olmalıdır.

5) Türklerin maarifi dünyevi olmalıdır.

6) Türklerin maarifi ziraî olmalıdır.

7) Türkiye maarifi hem de bir maarifi sanat, bir maarifi bediiyat olmalıdır.

8) Türklerin maarifi ferdi olmalıdır”³⁴

İsmail Hakkı Baltacıoğlu yukarıda İzmir Konferansları adlı kitabında eğitim kurumlarının müspet ve maddi olması, milli duygulara, dünyevi yaşantıya, zirai ve ferdi hayata yönelik olması gerektiğini vurgulamıştır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu Osmanlının iki önemli öğretmen yetiştiren kurumunda görev yapmıştır. 1916 yılında yayınlanan “Maarifte Bir Siyaset” adlı kitabında, “darümualliminler nasıl ıslah edilebilir?” başlıklı yazısında bu konu ile ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

İptidaîlere muallim yetiştiren müesseselerin iptidaî darümualliminler olduğunu ancak bu eski darümualliminlerin iyi muallim yetiştiremediğini, yeni darümualliminlerde yetişen talebenin de mesleği gerektirdiği gibi yerine getiremediklerini belirtmiştir. Bunun nedeni olarak da talebede muallimlik aşkının yeterli olmadığını göstermiştir. Yine mekteplerin daha çok ilim, tahsil ve medeniyet gibi

33) Akyüz, Hüseyin; Türk Eğitiminde Köy Enstitüleri Denemesi Üzerine Bir Araştırma, Erzurum, 1977, s. 56- 57.

34) Tonguç, İsmail Hakkı; Canlandırılacak Köy, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1947, s. 207- 208.

niteliklere yönelik olduğunu, bu nedenle de yetişen talebe muallim olmak yerine münevver olmayı tercih ettiklerini vurgulamıştır.³⁵

Baltacıoğlu, eski darülmualiminlerin iyi muallim yetiştiremediğini, yeni darülmualiminlerin yetiştirdiği muallimlerinde mesleklerini gerektiği şekilde yerine getirmediğini belirtmiştir. Ona göre, yeni yetişen muallimlerde muallimlik aşkının yeterli olmaması mesleklerini gerektiği gibi yerine getirememelerine neden olmaktadır.

Baltacıoğlu'na göre darülmualiminlerin ıslahının bir başka sebebi de, darülmualiminler şehir ve medeniyete hitap ettikleri için köy ve millet ruhundan uzak olmalarıdır. Bu düşüncenin terk edilmesi gerektiğini köy ve millete yönelmek ve bu sayede köylüyü eğitmek ve köyü kalkındırmak gerekmektedir.³⁶

Baltacıoğlu'nun darülmualiminlerin ıslahını savunmasının sebebi, darülmualiminlerin şehir ve medeniyete hitap etmeleri, köy ve millet ruhundan uzak olmalarıdır. Darülmualiminler bu özelliğe sahip olduğu müddetçe köy ve millete yönelmek mümkün değildir. Köylüyü eğitmek ve köyü kalkındırmak için köye yönelik eğitim kurumlarına ihtiyaç vardır.

Bu görüşleri doğrultusunda Baltacıoğlu “Maarifte Bir Siyaset” adlı kitabında “İptidailer nasıl ıslah edilebilir” başlıklı yazısında köy okulları konusuna değinmiş ve şunları belirtmiştir:

“Biz yeni maarifçiler (köyleri yaşatan köy mektepleridir) fikrinde bulunuyorduk. Ve her şeyden evvel (köyü yaratan mektepler) mefkûresine hizmet ettik. (Aynı kanatla Bursa vilayetinde yapılan bir tecrübe, bir iki sene zarfında otuz, kırk mektebin açılıp kapanmasıyla neticelenmişti!...) Bu kanatın ne kadar yanlış olduğunu anlayamamıştık. Dört süngü ile koca bir istipdadı yıkan inkılâp, bir hamlede maarifi ezip büzeceğini farzediyordu! İnkılâpçılar bilmiyorlardı ki! Köyü yaratan, mektep değildir; mektebi yaratan köydür. Birçok köylerimiz halen mektepsiz olarak, hem de “normal” bir hayatla yaşıyorlar! Bunlara ne mektebin, ne de maarifin lüzûmu vardır...! Mademki köy mektebi, köy cemiyetinin eseridir; öyle ise “ köy mektebinin mefkûresi”ni halik bir kuvvetin sıfatlarına göre değil, mahlûk bir mektebin seciyelerine tayin etmelidir. “Biz nasıl bir mektep yapalım?” diye değil, “köy yahut köylü bizden nasıl bir mektep istiyor?” diye düşünmeliyiz. Ancak böyle hakikatçi (realistçe ve

35) Tonguç, Age. , S. 209.

36) Tonguç, Age. , s. 208- 209.

istikrari) inductif bir felsefe ile iptidai maarifini millete mal edebiliriz.”³⁷

Baltacıoğlu, köyleri yaşatan köy mektepleri fikrinin yanlış olduğunu belirttiği gibi aynı zamanda köyü yaratan mektepler fikrinin de yanlış olduğunu belirtmiştir. O, köy mektebinin var olmasını köylüye bağlı olduğunu belirtmiştir. Köy, köylü olmadan köy mektebinin var olmasının mümkün olmadığını bu nedenle de köylünün eğitilmesi için yapılan mekteplerde köylünün ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiğini savunmuştur.

Baltacıoğlu'nun belirttiği gibi köy mektebinin var olması, köylünün varlığına bağlıdır. Köy, köylü olmadan köy mektebinin var olması mümkün değildir. Bu nedenle köylünün eğitilmesi için yapılan mekteplerde köylünün ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.

Köy mektebi meselesinin basit bir şey olmadığını, bu meselenin ciddiyle ele alınması gerektiğini belirtmiş ve meselenin iyice tetkik edilip çözüme ulaştırılması gerektiğini vurgulamıştır.

Baltacıoğlu, köy muallimi meselesini de şöyle tahlil ve tetkik etmekte:

“Köy muallimi bazı kimselerin bahsettiği gibi her şey, köydeki fikrî, sıhhî, bedî, iktisadî...bütün inkılâpların en tabî, en yakın ve en kuvvetli mebdai midir?..Yoksa bu tahavvüller ve tekâmüller karşısında hiçbir şey ifade etmeyen veya pek az rolü olan bir vasıta, aciz bir unsur mudur?”³⁸ Bu tahlil ve tetkiki belirtikten sonra bir vazifeye başlayan kişinin bir faaliyete başladığını, köy mualliminin de bu vazifeyi bilerek görevini yapması gerektiğini belirtmiştir.

Muallim mekteplerinde yetişen talebeler köy hayatına uygun yetiştirilemediği için köye ve köy hayatına uyum sağlamakta zorluk çekmekte, bu nedenle köy muallimlerin köy hayatına uygun yetiştirilmesi gerekmektedir.

Baltacıoğlu, köy meselesinin zannedildiği gibi basit bir şey olmadığını, köy için yapılması gerekenlerin iyice tetkik edildikten sonra uygulamaya koyulması gerektiğini vurgulamıştır. Köy mekteplerinden, köy mekteplerinin özelliklerinden, köy muallimlerinin yetiştirilmesi gibi pek çok konuya değinen Baltacıoğlu, köy mekteplerinin açılmasında ve köy muallimlerinin yetiştirilmesinde, köylünün ve köyün ihtiyaçlarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamış, ancak bu sayede başarı sağlanabileceğini belirtmiştir.

37) Tonguç, Age. , s. 209- 210.

38) Baltacıoğlu, İsmail Hakkı; Terbiye, Sühulet Kütüphanesi, İstanbul, 1932, s. 66- 68.

1.1.2. KÖYLE İLGİLİ RESMİ UYGULAMALAR

Köyle ilgili resmi uygulamalar Tanzimat' tan itibaren başlamış ve Cumhuriyet ilan edilinceye kadar devam etmiştir. Tanzimat döneminde öğretmen yetiştirme konusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. İlk öğretmen okulu 16 Mart 1848 tarihinde darümuallimin adıyla açılmıştır. Bu okula daha sonraları darümuallimin rüşdi denmiştir. Bu okul rüştiyelere öğretmen yetiştirme amacıyla açılmıştır. Darümuallimin için Ahmet Cevdet Efendi 1 Mayıs 1851 tarihinde bir Nizamname kaleme almış ve uygulamaya koydurmuştur. Bu Nizamname ile Darümuallimin köklü bir yasal ve eğitimsel düzenlemeye tabi tutulmuştur. Darümuallimin Nizamnamesinde belirlenen hükümler ve görüşler şöyledir:

a- Nitelikli öğretmen yetiştirilebilmesi için öğrenci sayısı 30'dan 20' ye indirilmiştir.

b- Öğrenciler okula sınavla alınacaktır. Bu nedenle adayların Arapçayı anlayıp Türkçeye çevirebilecek bilgiye sahip olmaları, kötü hal ve hareketlerinin bulunmaması şarttır.

c- Okulun süresi 3 yıldır.

d- Programı şöyledir(bugünkü terimlerle) : Ders verme ve öğretim yöntemi, Farsça, aritmetik, geometri, alan ölçümü, astronomi ve coğrafyadır.

e- Kendilerini yalnızca derslerine verebilmeleri için, öğrencilere burs ödenecektir.

f- Öğretmenliğin saygılığını korumaları için, öğrencilerin cerre çıkıp para ve yiyecek "dilenmeleri" geleneği kaldırılmıştır.

g- Öğretim ve sınavlar ciddi yapılacak, kimseye "iltimas" ile davranılmayacak, başarısızlar okuldan çıkarılacaktır.

h- Çalışkan öğrencilere sınav yapılarak, okulu 3 yıldan daha önce bitirme yolu açılmıştır.

i- Mezunların göreve başlamalarında mezuniyet başarı dereceleri ve sıraları göz önünde bulundurulacaktır.

j- Mezunlar, göreve başlayıncaya kadar, bilgilerini pekiştirmeleri için, maaşları da verilecek ve darümualliminde kalmaları sağlanacaktır.

k- Boşalan bir rüştiye öğretmenliğine geçmeyen mezunun elinden diploması

alınacak ve kendisine bir daha öğretmenlik veya eğitimde bir görev verilmeyecektir.³⁹

Nizamname ile darülmualiminlerde köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler öğrenci sayısı, öğrencilerin okula alınışı, okulun süresi ve programı, öğrenci bursları, öğretmenlik mesleğinin saygınlığının korunması, öğretimin ve sınavların ciddiyetle yapılması ve mezunlarının göreve başlama esaslarını kapsamaktadır. Bu hükümler ve görüşler uygulama alanı bulduğu takdirde darülmualiminlerde nitelikli öğretmen yetiştirmek mümkün olacaktır.

1868’ de İstanbul’ da darülmualimin-i sıbyan kurulmuştur. Kurulan bu darülmualimin-i sıbyana yeni açılan “iptidai mektep” ilkokullarına öğretmen yetiştirme, illerde açılması düşünülen öğretmen okullarına öğretmen yetiştirme ve illere toplanacak ilçe ilkokul öğretmenlerine az zamanda yeni yöntemleri öğretme görevi verilmiştir. Bu tür okullar taşrada 1875’ten sonra açılmıştır. Açılan bu okulların öğretim süresi başlangıçta bir yıl olarak belirtilmiştir. Programı da ulûmi diriye, ilmi-i mahariç ve tecvid, hesap, tarih, coğrafya, imlâ ve inşa, hüsn-i hat, Türkçe sarf, usul-i cedide üzere tehecciden oluşmaktadır.⁴⁰

1869 tarihli Maarifi umumiye Nizamnamesi de, bu dönem de eğitim alanında önemli bir yere sahiptir. 1869 tarihli Maarifi Umumiye Nizamnamesi şu maddeleri içermektedir:

- a- “ İlim ve maarifet tahsili için mecburiyet kaidesini koyuyor,
- b- Umumî mektepleri muhtelif kısımlara ve derecelere ayırıyor,
- c- Talim ve tedris usulünü tertip ve tanzim ediyor,
- d- Muallimlerin malûmat ve itibarını arttıracak hallerini terfi edecek çareleri düşünüyor,
- e- Maarifin merkezi idaresini(maarif nezaretini) tevsi ve tanzim, ve Vilayetlerde de muktezi şubeleri teşkil ediyor,
- f- Talebenin şevk ve gayretini celbedecek imtihan ve kaide ve usulleri koyuyor.
- g- Umumî maarif tahsisatı olmak üzere ahaliden mürettep bir iane alınmasına karar veriyor”⁴¹

Yukarıda da belirtildiği gibi Maarifi Umumiye Nizamnamesi eğitimde

39) Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 154- 157.

40) Akyüz, Age. , s. 157.

41) Atuf, Nafi; Türkiye Maarif Tarihi, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, 1931, s. 131- 132.

mecburiyet, mekteplerin belirli kısımlar ve derecelere ayrılması, talim ve tadrise yeni düzenlemeler, talebeyi çalışmaya yönlendirici sınavlar ve memlekette mektep teşkilatının düzenlenmesi gibi pek çok önemli maddeleri içermektedir.

1869 tarihli Maarifi Umumiye Nizamnamesi, öğretmen okulları ve onların programları konusunda da çok ayrıntılı hükümler getirmiştir. “Mükemmel muallimler yetiştirmek üzere rüştiye, idadiye, sultaniye şubelerinden oluşan bir Büyük darümuallimin kurulacağı, her şubenin biri edebiyata, öteki ulûm ve fûnûna mahsus iki bölümü bulunacağını, darümuallimin-i sıbyanın da bu büyük darümuallimin parçası olacağını belirtir; her birinin derslerini de gösterir. Nizamname, kız ilkokulları ve kız rüştiyelerine kadın öğretmen yetiştirmek için bir darümuallimat açılmasını ön görmüş ve bu okul 1870’te açılmıştır. Sıbyan şubesinin öğretim süresi 2 rüştiye şubesinin ki 3 yıldır. Programları darümuallimin programlarına çok benzer. 1869 Nizamnamesi, darümuallimatın sıbyan şubesi için usul-i talim adıyla bir ders ve sırf kızlara hitap eden şu dersleri ön görmektedir: Tedbir-i menzil, dikiş, nakış, ameliyat-ı hiyatiye.”⁴²

I.Meşrutiyet döneminde de eğitimle ilgili çalışmalar yapılmıştır. I.Meşrutiyet dönemi eğitiminin genel özellikleri şöyledir:

1- Osmanlı Devletinin ilk Anayasası olan Kanun- ı Esasî’ye eğitimle ilgili önemli maddeler girmiştir

2- Savaş nedeniyle eğitime ilişkin çalışmalar yapılamamıştır.

Osmanlı Devletinin ilk Anayasası olan Kanunu-ı Esasî (1876 tarihli)’ nin eğitimle ilgili maddeleri şunlardır:

15.madde, “emr-i tadrise serbesttir, muayyen olan kanuna tebaaiyyet şartıyla her Osmanlı umumî ve hususî tadrise mezundur” hükmü yer alır. Anlamı: “öğretim işini(konusunu) herkes özgürce yapabilir; ilgili kanuna uymak şartıyla her Osmanlı vatandaşı genel ve özel öğretim yapmaya izinlidir.

16.madde, Osmanlı ülkesinde bulunan çeşitli toplumların “umur-ı itikadiyelerine müteallik olan usul-i tâlimiyeye hâlel getirilmeyecektir” denir. Bu “ülkedeki çeşitli dinsel inanışlardaki toplumların din ve inanışlarına ilişkin öğretim yöntemi ve biçimine dokunulmayacaktır” anlamındadır. Aynı madde, ülkedeki tüm mekteplerin devletin denetiminde olduğunu da belirtir.

114. madde, şöyledir: Osmanlı efradının(bireylerinin) kâffesince(tümü için)

42) Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 157- 158.

tahsil-i maarifin(öğrenimin) birinci mertebesi(ilköğretim) mecburî(zorunlu) olacak ve bunun derecat ve teferruatı(ayrıntuları) nizam-ı mahsus(ayrı bir düzenleme) ile tayin kılınacaktır(belirlenecektir).”⁴³

Maarifi Umumiye Nizamnamesinde belirtilen bazı maddeler, özellikle eğitimde mecburiyet Osmanlı Devletinin ilk Anayasası olan Kanun-i Esasi ile yasallaşmıştır. Yine her vatandaşa genel ve özel öğretim yapma hakkı verilmiş, 116. maddede de çeşitli dinsel inanışlardaki toplumların öğretim yöntemlerine dokunulmayacaktır ifadesi yer almıştır. Bu madde aynı zamanda ülkedeki tüm mekteplerin devletin denetiminde olduğunu da belirtmektedir.

Mutlakıyet Döneminde de (1878- 1908) eğitimle ilgili düzenlemeler bulunmaktadır. İlkokullar için 1892’de bir Talimat çıkarılmıştır. Talimat köy okullarını 4 yıl olarak belirtmiştir. Talimatın programı şöyledir:

Tablo- 1
1892 Talimatı Köy İlkokulları Programı

Dersler	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Elifbâ-yı Osmani	12	–	–	–
Eczâ-yı şerife	12	–	–	–
Hesap	6(zihnî)	2(zihni)	3	3
Kur’an’ı Kerim	–	6	5(tecvid ile)	5(tecvid ile)
İlm-i hal	–	3	3	3
Kıraat	–	3	3	3
Hat	–	2	2(hat ve imlâ)	2(hat ve imlâ)

Kaynak: Yahya, Akyüz; Türk Eğitim Tarihi, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 157- 158.

Yukarıdaki tablo 1892 yılı köy ilkokullarının ders programını göstermektedir. Programda köy ilkokulları 4 yıl olarak belirtilmiş birinci sınıfta 30 saat, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarda toplam 16 ‘şar saat bulunmaktadır.

II. Meşrutiyet döneminde de (1908- 1918) eğitimle ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Bu dönemde ilköğretimde yenilik ve gelişmeler şunlardır:

1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati (ilköğretim geçici kanunu)

43) Akyüz, Age. , s. 195.

çıkarılmıştır. Kanunun başlığı geçici olmasına rağmen Cumhuriyet yıllarında da birçok maddesi yürürlükte kalmıştır. Kanunla ilköğretim zorunlu ve devlet okullarında mecani (parasız) olduğu hükme bağlanmış ve böylece parasız öğretim ilk kez bu kanunla kabul edilmiştir.

1913 tarihli kanunun ilköğretim programları aşağıdaki gibi tespit edilmiştir:

“Kıraat, hat, lisan-ı, osmanî, hesap, hendese, coğrafya (bilhassa Osmanlı coğrafyası), tarih (bilhassa Osmanlı tarihi), dürûs-i eşya, malûmat-ı tabiiye ve tatbikatı, hıfzıssıhha, malûmat-ı medeniye ve ahlâkiye ve iktisadiye, el işleri ve resim, terbiye-i bedeniye ve mektep oyunları, talim-i askerî (erkek çocuklara), idare-i beytiye ve dikiş (kız çocuklara)”⁴⁴

1913 yılında kabul edilen Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu ile ilköğretim zorunluluğu, devlet okullarının parasız olduğu ve ilköğretim programları üzerinde durulmuştur. İlköğretimin zorunlu, devlet okullarının da parasız olması eğitimin yaygınlaşması açısından önemli bir yere sahiptir. Hem ekonomik nedenlerle hem de başka sebepler yüzünde çocuğunu okula göndermek istemeyen aileler için çeşitli bahaneleri de ortadan kaldırmıştır. Ancak ilköğretimin zorunlu olması, devlet okullarının parasız olması ve ilköğretim programlarının değiştirilmesi eğitimin yaygınlaşması için yeterli olmamıştır. Bunların yanında eğitim verecek öğretmenlerin de yetiştirilmesi gerekmiştir. Geçmişte olduğu gibi II. Meşrutiyet döneminde de öğretmen yetiştirme çalışmaları kendini göstermiştir. Hem nitelikli hem de çok sayıda öğretmen yetiştirilmesi düşüncesi ile bazı uygulamalar yapılmıştır. Özellikle konumuzu ilgilendirdiği için burada taşrada öğretmen yetiştirme çalışmaları, taşrada eğitimin durumu, okul ve öğretmen ihtiyacı ele alınacaktır.

Temmuz 1908’den sonra taşrada 30 Darülmuallimin birden açılmış, açılan bu darülmualliminlerin daha önceden hazırlanmış bir programları olmadığı için, bu nedenle 30 darülmuallimine muallim bulunamamıştır. Darülmualliminlere muallim bulunamayınca “iptidaiye ve rüşdiye muallimi-i evvel ve saniler” getirilmiştir. 1913-1914 ders yılında 21 darülmualliminin 16’sında 61 yönetici, 162 öğretmen ve 1550 öğrenci bulunmaktadır. 1914’lere kadar yüzeysel bir öğretim düzeyi olan bu okullarda fenn-i terbiye dersi hiç yer verilmemiştir. Bu tarihten sonra bu okullara Satı Bey’in yetiştirdiği öğrenci ve müdürler atanmış ve taşra darülmualliminlerinde canlanma

44) Akyüz, Age. , s. 231- 232.

gözlenmiştir.⁴⁵

Köy eğitimi ile ilgili resmi uygulamalardan biri de Şubat 1912’de çıkarılan Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi’dir. Bu Nizamnamede zirai öğretim dörde ayrılmıştır ve her birinin amacı şöyledir:

- 1) Amele Mektepleri: “ Mükemmel çiftlik amele başısı yetiştirmek”.
- 2) Çiftlik mektepleri: Tarlasını idareye yetenekli çiftçi, yarıcı vs. yetiştirmek.
- 3) Ziraat Ameliyat Mektepleri: Çiftlik yönetebilecek çiftçi ve çiftlik kâhyası yetiştirmek.
- 4) Mıntika Ziraat Mekâtib-i Âliyesi: Büyük çiftlikleri yönetebilecek ziraat uzman ve memuru yetiştirmek, ziraat okullarına öğretmen yetiştirmek.⁴⁶

1912’de çıkarılan Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi’nde zirai öğretim ile çiftlikte çalışanları denetleyecek amele başı, yine kendi tarlasını idare edecek çiftçi, çiftlik yönetebilecek çiftçi ve çiftlik kâhyası ve büyük çiftlikleri yönetebilecek ziraat uzmanı ve memuru ile ziraat okullarına öğretmen yetiştirmek amaçlanmıştır.

Köyle ilgili resmi uygulamalara II. Maarif Kongresinde de yer verilmiştir. 16- 21 Temmuz 1921 tarihleri arasında yapılan II. Maarif Kongresi gündem maddelerinden biri ilk mekteplerin programları ve öğretim süreleridir. Kongrede, halk mektepleri projesi, ilköğretimin dört yıldan beş yıla çıkarılması, öğretim programına çalışma hayatına dönük dersler konulması vurgulanmıştır. Köylülerin 5- 6 yıllık iptidai okulların süre ve külfet bakımından dayanamayarak eski mahalle mekteplerine rağbet etmeleri gerçeği, halk maarifinin ileri programları değil, köylünün en çok ihtiyaç duyduğu dil, din, hesap konularını içermesi gerektiği hususları tartışılmıştır. Kapanış konuşmasını yapan Hamdullah Suphi Bey’de “ Ürettiğiyle hem kendi ailesini geçindiren hem de memleket ekonomisine temel oluşturan Türk çiftçi ve işçi sınıfına mensup insanların çocuklarının, aile geçimlerine göre bir eğitim almaları ve geçim yollarını ilerletecek bilgi ve becerileri kazanmaları gerektiğini vurgulamıştır. Programların hedefinin, öğretmenlerin de çalışmalarının bu yolda olması gerektiği; ayrıca öğretmenlere, ardi arkası kesilmeyen savaşlarda babaları ölmüş yüz binlerce yetime babalık etmek, onları, kimseye muhtaç olmayacakları tarzda yetiştirmek görevinin de düştüğü” hususlarına temas etmiştir.”⁴⁷

45) Akyüz, Age. , s. 244.

46) Akyüz, Age. , s. 257.

47) Sakaoğlu, Necdet; Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, S. 16- 17.

II. Maarif Kongresi ile ilk mekteplerin programları ve öğrenim sürelerine yer verilmiştir. İlköğretim dört yıldan beş yıla çıkarılmış, öğretim programına da çalışma hayatına yönelik dersler koyulmuştur. Kongrede aynı zamanda köylülerin ihtiyacını karşılayacak programlara yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yetişen çocukların ailelerinin geçim şartlarına göre eğitim almaları gerektiği belirtilmiş ve bu sayede geçim yollarını ilerletecek bilgi ve becerileri kazanmalarının mümkün olduğu belirtilmiştir.

Atatürk'ün 1 Mart 1922'de T.B.M.M.'ni açış konuşmasında eğitimle ilgili şu sözleri önemli ve dikkate değer. "Hükümetin en verimli önemli görevi eğitim hizmetleridir. Bu görevi başarabilmek için eğitim programlarının, milletimizin bugünkü durumu ile sosyal ekonomik ihtiyaçları, çevrenin şartları ve asrın gereği ile uygun ve uyumlu olması esastır...

Milletimizi idare eden hükümetler, eğitimin yayılmasını gerçik istemişlerdir, fakat Doğu'yu ve Batı'yı taklit sürdüğünden, milletimiz ve köylümüz cehaletten kurtulamamıştır. Eğitim siyasetimizin temeli, cahli ortadan kaldırmak, bütün köylüyü okutmak vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıyacak kadar tarih, coğrafya, ahlak bilgileriyle donatmak, aritmetik öğretmek... Orta öğretimin amacı, memleketin muhtaç olduğu hizmet ve sanat adamlarını yetiştirmek ve yüksek öğrenime aday hazırlamak olmalıdır. Kadınlarımızı da aynı eğitim kademelerinden geçirerek yetiştirmeye önem verilecektir... Çocuklarımıza ve gençlerimize, eğitimin her aşamasında Türkiye'nin istiklâline, kendi benliklerine ve millî geleneklerine düşman olanlarla mücadele yollarını öğretmek lazımdır."⁴⁸

Atatürk, hükümetin en önemli görevinin eğitim hizmeti olduğunu belirtmiş ve bu görevi başarmanın eğitim programlarındaki uygulamalar ile mümkün olacağını belirtmiştir. Aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik ihtiyaçları, çevre şartları ve asrın gereğine uygun programları ile mümkün olacaktır.

Atatürk, geçmiş hükümetlerin eğitimi yaygınlaştırmak istediklerini ancak Doğu'yu ve Batı'yı taklit ettiklerinden eğitimi yaygınlaştıramadıklarını bu nedenle de milletimizin ve köylümüzün cahil kaldığını belirtmektedir. Milletlin ve köylünün bu cehaletten kurtarılması için eğitim siyasetinin değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Eğitimin temelinde cehaleti ortadan kaldırmak, bütün köylüyü okutmak ve dünyasını tanıyacak kadar bilgi sahibi yapmak olmalıdır.

48) Sakaoğlu, Age. , s. 18.

Atatürk'ün bu sözleri eğitimde neler yapmamız gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Geçmişte yapılan hatalar ülkede eğitimin gelişmesini engellemiştir. Bu nedenle de biran önce bütün köylüyü okutarak cehaletten ve bilgisizlikten kurtarmak gerekmektedir.

Köyle ilgili resmi uygulamalardan biride Birinci Heyet-i İlmîye'dir. Birinci Heyet-i İlmîye 15 Temmuz 1923'de toplanmıştır. Toplantıda alınan kararlar şunlardır:

İlköğretim 6 yıldır. Öğretim zorunluluğu 7- 14 yaşları arasındadır. Birinci ve ikinci sınıf mevcudu 30'u, diğerleri 40' ı aşamaz; öğrenci çok olursa şubeler ayrılır. Zorunlu öğretim yaşında bulunan çocukların yabancı okullara devamları yasaktır.

Maarif Vekâletinden başka Bakanlıklar ilköğretim yaptıramaz. Bu bakanlıkların elinde var olanlar Maarife devredilecektir. Yabancılar dâhil, bütün özel okullar Maarif Vekâletinin denetimi altındadır. Yasa ve yönetmeliklere uymayan ve başka amaçlarla açıldığı anlaşılanlar, derhal kapatılacaktır.

Küçük köyler için seçilecek yerlerde "Leyli Köy Mektepleri" (Yatılı Bölge Okulları gibi) kurulacak, hatta gezici öğretmenler kullanılacaktır.⁴⁹

Birinci Heyet-i İlmîye ile ilköğretimin süresi, öğretimin yaş sınırı ve sınıf mevcutları hakkında karar alınmıştır. Aynı zamanda zorunlu eğitim çağında bulunan çocukların yabancı okullara devamları da yasaklanmıştır.

Yine Birinci Heyet-i İlmîye'de Maarif Vekâletinden başka bir Bakanlığın okul yaptıramayacağı, yabancı okulları dâhil bütün özel okullar Maarif Vekâletinin denetiminde olacağı belirtilmiştir.

Köyle ilgili resmi uygulamalar Tanzimat yıllarında başlamış ve Cumhuriyet kuruluncaya kadar devam etmiştir. Köyde, eğitimin yaygınlaşması için yapılan bu çalışmalar arasında köy okulları, bu okulların öğrenim süresi, ders programları ve öğretmen yetiştirme yer almaktadır. Yapılan çalışmalar çeşitli Nizamnameler ve Kanunlarla resmileştirilerek uygulamaya koyulmuştur.

49) Ergün, Mustafa; Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 26- 29.

2.BÖLÜM

2.CUMHURİYETİN KÖY EĞİTİMİNE BAKIŞI

Cumhuriyet ilan edilmeden önce, elverişsiz koşullar altında 11 yıl süren savaş ülkeyi her yönden olumsuz etkilemişti. Savaşta toprakların bir bölümü, bunun yanında eğitilmiş ve meslek sahibi insanlar kaybedilmişti. Ülke içinde insanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek ne okul, ne hastane, ne liman, ne yol ne de fabrika vs. kalmamıştı. Yorgun ve yoksul bir ulus ve bu ulusu oluşturan nüfusun % 80 köylü ve % 20'si de kentliydi. Tüm bu olumsuzluklara rağmen ülkenin geçmişinde var olan bazı nitelikler, bu olumsuz koşullardan kurtulmanın çareleri idi. Savaşta ordunun dağıtılması yığınlaşma yol açmayacaktı. Bunun sebebi ordunun başında önemli bir önder vardı. Bu önderin var olması her şeye değerdi. Yine ülkenin geçmişinde devlet yönetimi ve devlet kurma gibi pek çok deneyimleri vardı. Bunun yanında yapılması gereken bir işe karar verme ve bunu yerine getirme iradesi vardı. Diğer önemli bir hususta tarihin derinliklerinde var olan kültür birikimiydi. Belki savaşta pek çok şey kaybedilmişti ama geçmişte var olan bu deneyimler ülkenin toparlanması ve yığınlaşma düşmemesi için önemli hadiselerdi.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce ülkenin durumunu kısaca belirttikten sonra asıl konumuzu ilgilendiren eğitim konusu da şu özellikler gösteriyordu. Yukarıda da belirtildiği gibi ülke nüfusunun önemli bir bölümünü köylü oluşturuyordu. Bu nüfusun yani köylünün eğitilmesi gerekiyordu.

Yukarıda belirtilen sebeplerle eğitim alanında bazı girişimler başlamıştır. 1 Mart 1922' de meclis başkanı olan Gazi Mustafa Kemal Meclisin açış söylevinde eğitimle ilgili şunları söylemiştir:

“...Hükümetin en gür verimli (feyizli) ve en önemli ödevi milli eğitim işleridir. Bu işlerde başarılı olabilmek için öyle bir izlenim izlemeye zorunluyuz ki, o izlenim ulusumuzun bugünkü durumuyla, toplumsal, yaşamsal gereksinimiyle, çevrenin koşullarıyla ve çağın gerekleriyle büsbütün uyur ve uygun olsun. Bunun için çok büyük ne var ki, düşsel ve çapraşık düşüncelerden büsbütün soyutlanarak gerçeğe ise işler bakışla bakmak ve el ile dokunmak gerekir. Girişilecek işin ne olduğu ancak böylece kendiliğinden ortaya çıkar.”⁵⁰

Atatürk ülkeyi yönetenlerin eğitim ve öğretimi genelleştirmeye çalıştıklarını

50) İnan, Mehmet Rauf; Cumhuriyet Döneminde Eğitim Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Atatürk Kitapları (devlet kitapları), M. E. B. Yayınları, İstanbul, 1983, s. 63- 64.

ancak bunu başaramadıklarını söylemiştir. Bu nedenle eğitimde izlenmesi gereken yolu şöyle açıklamıştır: Memleketin asıl sahibinin ve toplumumuzun temel ögesinin köylü olduğunu, ancak bu köylünün eğitim ve öğretimden yoksun kaldığını belirtmiştir. Bunu için de izlenecek milli eğitim düşüncesinin temelinde öncelikle var olan bilmezliği ortadan kaldırmak olacaktır. Kısaca köylüye okuma- yazma öğretmek, yurdunu, ulusunu ve dünyasını tanıyacak kadar coğrafya, tarih ve töre (ahlak) bilgilerini vermek ve dört işlemi öğretmek milli eğitimin ilk amacı olacaktır.

Yukarıda Gazi Mustafa Kemal'in görüşleri ve açıklamaları ülke gerçeklerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu açıklamaların benzerini Milli Şef İsmet İnönü'nün açıklamalarında da görmekteyiz.

Milli mücadele yıllarında Milli Şef, 1 Mart 1922 yılında Büyük Millet Meclisi'nin birinci devresinin üçüncü toplanma yılı başında maarifle ilgili şu hakikatleri söylemiştir:

“Efendiler! Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetler tamimi maarif arzusunu izhar ede gelmişlerdir. Ancak bu arzularına vusul için şarkı ve garbı taklitten kurtulamadıklarından, netice milletin cehilden kurtulamamasına müncer olmuştur. Bu hazin hakikat karşısında, bizim takibe mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin hutut esasıyesi şu olmalıdır: Demiştik ki bu memleketin sahibi aslisi ve heyeti içtimaiyemizin nuru maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvela mevcut cehli izale etmektir.”⁵¹

Atatürk ve Milli Şefin sözleri Cumhuriyet döneminde eğitime verilen önemi ortaya koymaktadır. Atatürk ve arkadaşları yeni bir millet kurmada eğitimi en etkili araç olarak görmüşlerdir. Eğitim yeni Türk liderlerini yetiştirmek, geliştirmek ve çağdaş bir toplum oluşturmak için en önemli ve etkili araçtır. Bu nedenle halkın eğitilmesi devletin temel görevi olarak kabul edilmiştir.

Cumhuriyet'in kurucuları Türk eğitim sisteminin değiştirilmesi gerektiğini kabul etmişler ve yeni kurulan toplum için yeni bir eğitim sistemi geliştirmeyi amaçlamışlardır. Bu nedenle yeni eğitim sistemi, toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır.⁵²

51) Yücel, Hasan Ali; Türkiye' de Orta Öğretim, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 19- 21.

52) Kaya, Yahya Kemal; İnsan Yetiştirme Düzenimiz (Politika, Eğitim, Kalkınma), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilim Dalı (Sosyal ve İdari Bilimler Döner Sermaye İşletmesi Tesisleri Basımı), Ankara, 1984, s. 87- 88.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği Türk devrimi, Milli Eğitim sistemini etkileyen baş faktör olmuştur. Türk devrimi ile kişi egemenliğine dayanan yönetim anlayışından millet egemenliğine dayanan yönetim anlayışına geçilmiştir. Millet egemenliğine geçiş ile ayrıcalıksız ve sınıfsız bir kitle ile yani kökeni ne olursa olsun kişi ayrımı yapılmayacak, egemenlik kayıtsız şartsız milletin olacaktır anlayışı benimsenmiştir.

Millet egemenliğine geçiş pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye için de zor bir aşamayı. Çünkü bu geçiş pek çok değişikliği de beraberinde getiriyordu. Millet egemenliğinin temeli kişi özgürlüğüne ve milli birliğe dayanıyordu. Oysa Cumhuriyet ilan edilmeden önce ne kişi özgürlüğü ne de milli birlik vardı. Büyük Türk devrimi bunları gerçekleştirmeliydi. Bunu gerçekleştirmek için de daha önce var olan kişi egemenliğine dayanan yönetim anlayışının ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bu amaç için ilk yapılan girişim sultanlığın kaldırılması (1922), ikinci girişim ise Cumhuriyet' in ilan edilmesi (1923) oldu.

Yapılan bu girişimler biçim değişikliğidir. Bundan sonra yapılacak olan millet egemenliğinin temeli olan kişi özgürlüğü ve milli birliği sağlamak olacaktır.

Millet egemenliği bir zincirleme etkileşimin ürünüdür. Bu etkileşim şöyledir: Millet egemenliği milli birlik ister; milli birlik milli kültürle güçlenir; milli kültür ise eğitim birliği ile sağlanır. Tüm bunları sağlayacak olan da milli bir eğitim sistemidir.⁵³

Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini kültür olduğunu açık bir şekilde yıllarca önce ifade etmiş ve 1922 T.B.M.M'yi açış konuşmasında:

“Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel, Türkiye'nin istikbaline, kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir.”⁵⁴

Bu sözü ile Atatürk Türk Milli Eğitiminin temel hedeflerinden birinin de milli kültürle beslenmiş, vatansever nesiller yetiştirmek olduğunu belirtmiştir.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce milli bir eğitim sisteminden söz etmek mümkün değildi. Çünkü eğitim kurumları (okullar) üç farklı şekilde işlevini yerine getiriyorlardı. Bu okulların ilki ve en yaygın olanı Kur'an öğretimine, Arapçaya ve ezberciliğe dayanan mahalle mektepleri ve medreseler idi. İkincisi yenilikçi Tazimat

53) Baloğlu, Zekai; Türkiye'de Eğitim, TÜSİAD, 1990, s. 5- 6.

54) Baloğlu, Zekai; Age. , s. 5- 6.

okulları olan idadiler ve sultaniler, üçüncüsü ise yabancı dilde öğretim yapan kolejler ve azınlık okulları idi.⁵⁵

Mevcut eğitim sistemi ile milli birliği sağlayıcı bir eğitim sistemi oluşturmak mümkün değildi. Okulların bu şekilde ayrılması farklı görüşte ve farklı yaşam biçimlerine sahip insanların yetiştirilmesine sebep oluyordu. Eğitimin işleyişi böyle olunca kitapçılar da farklı alanlara hizmet veriyorlardı. Beyazıt safhaları birinci okullara, Cağaloğlu ikinci okullara, Beyoğlu'da üçüncü okullara hizmet veriyordu.

Okulların belirtilen şekilde farklılık göstermesi, bu farklılığı ortadan kaldırma düşüncesini gündeme getirmiştir. Böylelikle farklılığı ortadan kaldıracak üç devrim yasası aynı günde kabul edilerek eğitim kurumları (okullar) aynı çatı altında birleştirilmiştir. Bu yasalardan ilki (3 Mart 1924) halifeliğin kaldırılması, ikincisi şeriye ve evkaf vekâletinin (vakıflar, medrese ve mahalle mekteplerinin bağlı olduğu) kapatılması, üçüncüsü de Tevhid-i Tedrisat kanununun kabul edilmesi olmuştur. Kabul edilen bu yasa ile ülkedeki bütün eğitim ve kültür kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. Bu sayede eğitim sistemi aynı zamanda demokratik bir yapıya sahip olmuştur.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilk etkisi eğitim kurumlarının demokratikleşmesi olmuş, ikinci etkisi ise eğitim alanında laikliğin eyleme dönüştürülmesi olmuştur.

Tevhid-i Tedrisat kanunu ile eğitimde var olan ikilik ortadan kalkmış ve eğitimde birlik sağlanmıştır. Yapılan düzenleme ile mahalle mektepleri, medreseler kapatılmış ve Atatürkçü öğretmenlerle milli bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Heyet-i ilmiye'nin önerileri ile okul programlarında değişiklik yapılarak yeni düzenlemeler yapılmıştır (1924). Eğitimde yapılan millileştirme hareketi Türk devriminin gerçekleştirdiği başka yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. 1925 yılında şapka yasası kabul edilmiş, aynı yıl tekke ve zaviyeler kapatılmış, tarikatların ve bunlara bağlı unvan ve sıfatlar ile ayrıcalık ve bölücülüğü simgeleyen giysiler yasaklanmıştır.

1928'de devletin laikleştirilmesi, aynı yıl yeni Türk harfleri kabul edilmiş, din ve mezhep ayrımı yapılamadan din görevlilerinin mabet ve ayinler dışında ruhani kıyafet giymeleri yasaklanmıştır (1934). Bunların yanında ekonomi ve hukuk alanında yeni düzenlemeler, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, üniversite reformu vb.

55) Baloğlu, Age. , s. 6.

uygulamalar da milli birliği ve bütünlüğü güçlendirmede etkili olmuştur.⁵⁶

Bu düzenlemeler eğitimin millileşmesinde önemli adımlardır. Eğitimin yaygınlaşması için özellikle köylünün eğitilmesi açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

1923 yılından itibaren gerek Türk eğitimcileri, gerek yabancı uzmanlar eğitim alanında değişik fikirler ileri sürmüşlerdir. Bu anlamda ilk beliren hareket 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde ortaya çıkmış ve bu kongrede önemli kararlar alınmıştır. Kongrenin asıl toplanma amacı yeni Türk ekonomi politikasını belirlemek olmasına rağmen eğitim sorununa da değinilmiş ve bazı kararlar alınmıştır. Önemli bir yere sahip olan bu kararlar Türk eğitiminde var olan sorunlar için köklü bir değişikliği amaçlamaktadır. "Tarımda Eğitim Meselesi" başlığını taşıyan kararlar şunlardır:

"M.1- Köylülere ve çiftçilere ziraatın çeşitli şubelerini ameli olarak öğretecek surette yazılmış kitap ve dergiler bastırılmalı ve bunlar bedava dağıtılmalıdır.

M. 2- Genel ilkokul ve öbür ikinci derecedeki okullarda, ileri memleketlerde olduğu gibi sanayi ve ziraatın de ameli olarak öğretilmesi lazımdır.

M. 3- Her livada birbirine yakın olan köyler için, yeter arazisi olan birer yatılı ilkokul açılmalı ve bu okullarda derslerle beraber ameli ve nazarı ziraat dersleri gösterilmeli.

M.4- Her livada, büyüklüğüne göre bir veya daha fazla ameli ziraat öğretiminde bulunacak örnek çiftliği niteliğinde okullar kurulmalı.

M. 6- Köylerdeki ilkokulların beş dönümlük bir bahçesi, iki ineklik fenni bir ahır, kümesi, yeni usul bir arlığı ve öğretmenler için iki odalı bir evi olmalı; arazinin bir bölümüne çiçek, bir bölümüne sebze, bir bölümüne fidan dikilmeli. Bunlar öğretmenlerin denetimi altında öğrenci tarafından idare edilerek gider ve gelirleri köy öğretmenlerine ait olmalı ve bu yolla çocuklara ameli olarak çiftçilik öğretilmeli ve aydın kimselerin de köylerde yerleşmesi teşvik edilmelidir.

M. 7- Türkiye'de veya yabancı memleketlerde yüksek öğrenim yapmış olan kızlar ve erkekler, en az bir yıl, 6'ncı madde gereğince kurulan köy okullarında öğretmenlik yapmalıdır.

M. 8- Kışla ve askeri talimğâhlarda ameli ziraat öğrenimi yapılmalıdır.

M. 9- Her livada şimdilik bir seyyar ziraat okulu açılmalı bu yolla köylüye

56) Baloğlu, Age. , s. 6- 8.

konferanslar ve filmler sunulmalı, onun ziraat bilgisi artırılmalıdır.”⁵⁷

Ekonomik amaçlı toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde köy eğitimini ilgilendiren bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar çiftçilere ve köylülere ziraatın ameli olarak öğretilmesi, ilkokullarda ileri memleketlerde olduğu gibi sanayi ve ziraatın da ameli olarak öğretilmesi, birbirine yakın olan köylerde yatılı okulların açılması ve bu okullarda derslerin yanında amali ve nazari ziraat derslerinin verilmesi, ziraat eğitimi verebilecek örnek çiftliği niteliğinde okul açılması, köy okullarının beş dönümlük arazisinin olması ve öğretmenlerin denetiminde öğrencilerle birlikte bu arazinin işlenmesi, kızların ve erkeklerin en az bir yıl bu nitelikteki okullarda görev yapması, kışla ve talimgâhlarda ameli ziraat öğrenimi yapılması, seyyar ziraat okulu açılarak köylüye konferanslar ve filmler sunulması ve bu yolla ziraat bilgilerinin artırılması şeklindedir.

İzmir İktisat Kongresin ’nde kararların başlığı “Tarımda Eğitim Meselesi” köy eğitimi ile ilgili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu kararlar köy eğitimi konusuna ciddi bir şekilde çözüm getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bunu 1927 yılında yapılan nüfus istatistikleri ve köy nüfusu istatistikleri açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu istatistikler köy eğitiminin durumu da kendiliğinden ortaya çıkarmaktadır.

1927’de yapılan nüfus sayımına göre ülkenin nüfusu 16.200.694’dür. Bu nüfusun 12.400.952’si köylerde yaşamaktadır. Yani ülke nüfusunun % 75’ten fazlası köy nüfusunu oluşturmaktadır. Köyler birbirinden uzak küçük merkezler şeklinde dağılmışlardır. Bu duruma tarihi, ekonomik ve siyasi sebepler neden olmuştur. Yine 1935 istatistiklerine göre Türkiye’de 34.876 köy ve bucak vardır. Bu köy ve bucakların nüfuslara göre bölünüşü aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo- 2

Köy ve Bucakların Nüfuslara Göre Bölünüşü

Nüfus sayısı 501’den çok olan köyler	6866
Nüfusu 401-500’den çok olan köyler	3293
Nüfusu 201-400’den çok olan köyler	14743
Nüfusu 200’den az olan köyler	12074

Kaynak: İlhan, Başgöz; (Howard E.WILSON), Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara, 1968, s. 143- 144.

57) Başgöz, İlhan; Türkiye’nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.126-127.

Cumhuriyet'in kuruluşunu takip eden on yıl içerisinde eğitimle ilgili önemli adımlar atılmıştır. Ülke nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan köylünün eğitilmesi düşüncesi de köy eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalarda kendini göstermiştir. Yukarıda verilen nüfus sayımı istatistikleri ve köy nüfusu istatistikleri köy eğitimini yaygınlaştırmanın zorluğunu açıkça ortaya koymuştur. Nüfusu 400'den az 26.817 köy vardır. Bu köylerin her birine okul yapmak ve köye öğretmen göndermek Türkiye Cumhuriyeti'nin mali kaynaklarının yetersizliği yüzünden mümkün olmamıştır. Bu nedenle okullar (1934 sayımına göre) nüfusu 400'den fazla 5401 köyde açılabilmiştir. Açılan bu okullara 1929- 30 ders yılında 129.429 öğrenci kaydedilmiş, ancak bu öğrencilerden 60.788'i bir sonraki yıl ikinci sınıfta kayıt yaptırmıştır. Son sınıfa gelen öğrenci sayısı 1931- 32 ders yılı kayıtlarına göre 42.081'e düşmüştür. Verilen istatistikler, zor koşullarda ilkokul açılan köylerde bile öğrencilerin tamamının okula devam edemediğini, üçte birine yakın öğrencinin devam edebildiğini göstermektedir. Ancak bu durum sadece köy okulları için geçerli değildir. 1940- 41 yılı istatistikleri 955.967 ilkokul öğrencisinden yalnız 96.836'sının diploma aldığını göstermektedir. Bu da öğrencilerin % 10'unun mezun olduğunun göstergesidir.⁵⁸

Cumhuriyet yöneticileri ilköğretim sorununu bir bütün olarak ele almışlar ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren köye eğitim götürme girişimde bulunmuşlardır. 1930' da Halk Partisi yayın organında, yöneticilerinin söylevlerinde ve aydınların yazılarında ortak olan görüş ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan köylünün eğitilmesidir. Köylü eğitilmedikçe ne yoksulluktan ne de bilgisizlikten kurtarılamaz. Aynı zamanda inkılâpların da başarılı olması imkânsızdır. Bu nedenle köye biran önce yönelmek ve köylüyü eğitmek gerekmektedir. Bu düşünce gerçekleştiği takdirde ilköğretim sorunu çözümlenebilir. Ancak memleketin içinde bulunduğu durum ilköğretim sorununu gidermede yeterli değildir. Çünkü nüfusun büyük bir kısmını oluşturan köyler dağınık olmakla birlikte, coğrafi farklılıklar, nüfus dağılımları, ulaşım zorlukları ve en önemlisi de savaştan yeni çıkan bir ülke ekonomisinin tüm bu zorlukları gidermesi engel olduğundan tam anlamıyla köy eğitimi sorunu halledilememektedir.

1933 yılına kadar eğitimde bir durgunluk yaşanmış, ancak Dr. Reşit Galip (1897- 1934)' in "Maarif Vekilliği" ne gelmesiyle yeniden gündeme gelmiştir. Reşit Galip "Köy İşleri Komisyonu" kurmuş ve komisyona Ziraat ve Sağlık Vekâletleri

58) Başgöz, (WILSON), Age. , s. 144- 145.

yetkilileri de katılmıştır. Komisyonun görevi, eğitim merkezlerinde köylerin kalkınması için gerekli görüşleri saptamaktır. Komisyonun en önemli çalışmalarından biri de rapor hazırlamasıdır. Raporda köy eğitiminde öncelikle öğretmen yetiştirilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Öğretmenin hem çok iyi yetişmesi hem de köyü ve köyün özelliklerini çok iyi bilmesi gerekmektedir.⁵⁹

İlköğretim sorununa önem verenlerden biri de İsmet İnönü (1884- 1973)'dür O, 13 Mart 1934 tarihinde C.H.P toplantısında, ilköğretimde var olan sorunları şöyle dile getirmiştir:

İlköğretimde 13.262 muallim çalışmaktadır. Bunların 6624'ü şehirlerde, 6638'i de köylerde çalışmaktadır. Verilen bu rakamlar köy ve şehirlerde muallimlerin yarı yarıya bölündüklerinin göstermektedir. Şehirde 1143, köyde 5401 olmak üzere toplam 6544 mektep bulunmaktadır. Bu mekteplerin talebe sayısı da şehirde 257.600, köyde ise 313.180 olmak üzere toplam 570.780'dir.

Belirtilen bu rakamlara göre ilk tahsil çağında bulunan talebe sayısı 570780'dir. Bu da ilk tahsil çağında bulunan çocukların 1/3 mektebe devam ettiğini göstermektedir. Şehirlerde 257.000 çocuktan 1/5 olarak her sene 50.000 çocuk mektebe devam etmek zorundadır. Köy mekteplerinde ise 313.000 çocuk bulunduğuna göre, üç sınıf olduğu için her sene bu miktarın 1/3 ' ü olan 100.000 talebenin mektebi bitirmesi lazımdır. Buna bağlı olarak şehirde 50.000, köyde ise 100.000 olmak üzere ilk tahsili bitirmiş toplam 150.000 çocuk olması gerekir. Hâlbuki rakamlara bakıldığında ilk tahsili bitirenler 150.000 yerine bunun yarısını oluşturmaktadır. Her sene köy, şehir, yatılı mekteplerinde azami 75.000 talebe çıkmış bulunmaktadır. Talebenin önemli bir bölümü tahsilini bitirmeden mektebi terk etmektedir. Bu sayı dikkate alındığında ilk mekteplerde talebenin 1/3 okumakta ancak 1/6 ilk tahsilini tamamlamaktadır.⁶⁰

Yukarıda belirtilen rakamlar ilk tahsil çağındaki çocukların ancak 1/3'nin okutulduğunu göstermektedir. Şehir ve köylerde ki talebe sayısına bakıldığında pek farklılık gözükmemektedir. Ancak ülke nüfusunun köy ve şehirde oranı düşünüldüğünde belirgin bir farklılık ortaya çıkmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi de 1935 Parti programında ilköğretim sorununa yer

59) Cicioğlu, Hasa; Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim(Tarihi Gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140, Ankara, 1985, s.37- 38.

60) Cicioğlu, Age. , s. 39- 40.

vermiştir. Programda ilköğretimle ilgili şu görüşlere yer verilmiştir:

“1- Normal ilköğretim devri beş yıldır. Şehirlerde, köylerde yahut köyler bölgesinde durum ve ihtiyaca göre ilkokullar bir program altında artırılacaktır. Köylerde ki okullara sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu çevre şartları ile ilgili olan tarım ve zanaat fikirleri verilecektir.

2- Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgiyi verebilecek üç veya dört sömestre' lik köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı bir tip olarak kurulup artırılması planlanacaktır. Bu tip köy okullarında, çocukların daha olgun yaşta okumaya başlamaları ve okumanın arasız devam etmesi ve bu işi devletin askerlik borcu gibi, sıkı tutması lüzumludur. Az nüfuslu birkaç köyü okutacak normal ilkokullarla, ayrı tipteki köy okulları için pratik yoldan yatı evleri kurdurulur ve korunur.”⁶¹

1935'te Cumhuriyet Halk Partisi, Parti programında ilköğretimin süresi beş yıl olarak belirtilmiştir. Şehir ve köylerde ihtiyaca göre okulların bir program altında arttırılacağı ve köylerdeki okullarda sağlık, yaşayış, tarım ve zanaat hakkında bilgi verileceği belirtilmiştir. Yine köy çocuklarının kısa zamanda pratik bilgilere sahip olmaları için üç veya dört sömestrl köy okullarının açılacağı belirtilmiştir. Açılan bu okullar ilkokullardan farklı olup çocuklar bu okullarda daha olgun yaşta okumaya başlayacaktır. Bu uygulamanın devam etmesi için devlet tarafından kontrol edilmesi gerekmektedir.

11.06.1935 tarihinde “Kültür Bakanlığı”na getirilen Saffet Arıkan da (1888-1947) ilköğretim sorununa önem veren isimlerdendir. Bakanlığı döneminde “İlköğretim Umum Müdürlüğü”ne bir rapor hazırlamıştır. Rapor 1935 yılı sonuna doğru Saffet Arıkan'a sunulmuştur. Raporda ilköğretimin durumu açıklanmış, köyler sınıflandırılmış, köylerin ve köy çocuklarının özellikleri belirtilmiş ve alınması gereken tedbirler sıralanmıştır. O dönemin eğitim durumunu belirttiği için rapor önemli bir yere sahiptir. Raporun ilköğretimle ilgili bölümleri şöyledir:

“Köy Okulları Hakkında Rapor;

İlkokulların Durumu:

1933- 1934 istatistiklerine göre şehirlerimizdeki çoğu beş, bir kısmı da dört

61) Cicioğlu, Age. , s. 40.

sınıflı resmi gündüz ve yatılı ilkokullarımız (Devlet bütçesinden idare edilen liselere ve öğretmen okullarına bağlı veya müstakil yatılı ilkokullarda dâhil) 1192, köylerdeki çoğu bir-üç sınıflı resmi okullar da 4999'dur.

1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre, 1.700.000'den çok çocuğu okutmak zorunda olduğumuz anlaşılmaktadır. 1933- 1934 senesi okullardan alınan istatistiklere göre mecburi okuma çağında bulunan çocukların şehir ve kasabalarda yaklaşık olarak %25' i üç senelik okullarda okutulabilmektedir.”⁶²

Yukarıdaki rapordan eğitim meselesinin en önemli yönünün köyler olduğu anlaşılmaktadır. Durum böyle olunca yapılacak çalışmalar köy gerçekleri ve özellikleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu yapılmadığı takdirde istenilen başarının elde edilmesi mümkün değildir.

Bu dönemde, uzmanlar tarafından köylerin nüfus yapısı, okuma çağındaki çocuklar ve köylerin özelliklerini içeren raporlar hazırlanmıştır. Raporlarda şunlar yer almaktadır;

400'den az nüfuslu köyler;

Nüfusu 400'den az olan köylerin sayısı 32.367'dir. Bu köylerin nüfusu artmadığı müddetçe yani okula gönderecek çocuk sayıları elliye bulmadıkça bu köylerin her birine öğretmen göndermek mümkün değildir. Öğretmen gönderilse bile istene verimin alınması mümkün değildir. Bu tip köyler için pratik tedbirler arayıp bulmak gerekmektedir. Bunun için yeni tedbirlere başvurmak, metodik çalışmak, amacı gerçekleştirebilecek uzun ömürlü ve sağlam binalar yaptırmak gerekmektedir. Aynı zamanda köye gönderilecek öğretmenin de köyde verimli olması için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Nüfusları 400- 1200 arasındaki köylerin sayısı ise 69.000'dir. Bu köyler için üç öğretmenli beş sınıflı ilkokul açılması düşünüldüğünde toplam 20.000 öğretmen ihtiyaç ve bu vardır. Bu ihtiyacı karşılamak mümkün olmadığı için öğretmen yetiştirme düşüncesinde değişiklik yapılmalı ve bu köylerde ikişer öğretmenle tam bir ilkokul tahsili vermek ya da pansiyonlu bölge okulları açmak için tedbirler alınmalı ve bir öğretmene düşecek öğrenci sayısı 50'yi çıkarılmalıdır.

Böylelikle 20.000 olan öğretmen ihtiyacı 13.800'e düşecek ve her öğretmene 40-

62) Cicioğlu, Ag e. , s. 41.

60 arası öğrenci düşecektir.

Nüfusları 1200'den fazla olan 514 köy bulunmaktadır. Bu köylerde 5 öğretmenli okulların bulunmasının çok masraflı olacağı bu nedenle bu köylerde her okula üç öğretmen verilmesi gerekmektedir. Bu köylere üç öğretmen verildiğinde 1500 öğretmen ihtiyaç vardır.⁶³

Raporda, köy okullarının özellikleri ile öğretmen yetiştirme işinin paralel yürütülmesi gerektiği belirtilmektedir. Öğretmen okullarının teşkilatı daha çok şehirlere yönelik öğretmen yetiştirmektedir. Az nüfuslu köylerin öğretmen ihtiyacını karşılayacak öğretmenlerin de yetişmesi gerekmektedir. Bu nedenle öğretmen okullarının bu tip köylere öğretmen yetiştirecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Raporda belirtilen gerekçeler köy gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Cumhuriyet döneminde eğitimde temel düşünce köylünün eğitilmesi olmuştur. Nüfusun büyük bölümünün köylü olması ve köylerin dağınık olması eğitim alanında yapılan çalışmaları olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzluklara rağmen köy eğitimi çalışmaları devam etmiştir. Yapılan çalışmalar köy eğitimi sorununu tamamen ortadan kaldıramamış ancak eskiye göre ilerleme kaydedilmiştir.

2.1. Cumhuriyet'in Dayandığı Ana İlkeler

Cumhuriyet'in dayandığı ana ilkeler Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılıktır. Bu ilkeler doğrultusunda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Türk bağımsızlık mücadelesinin kazanılmasının ardından Atatürk için önemli olan Türk milletini çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak olmuştur. Atatürk inkılapları bu amaçla yapılmış ve başarı getirmiştir. Atatürk ilkelerine bağlı yapılan inkılaplar, siyasal, toplumsal, hukuksal, kültürel ve ekonomik alanlarda yapılmıştır.

Birinci Türkiye Meclisinin açılması, ardından 20 Ocak 1921 tarihinde milli egemenliğe dayanan yeni anayasanın kabul edilmesi, 1 Mart 1922'de saltanatın kaldırılması, 29 Ekim 1923'de Cumhuriyeti ilanı, 3 Mart 1924'de halifelik ve şeriye vekâletinin kaldırılması siyasal alandaki inkılaplardandır. 3 Mart 1924'te halifelik ve şeriye vekâletinin kaldırılması laiklik ilkesine bağlı olup din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasının göstergesidir.

Saltanatın kaldırılması ile yıllarca süren padişahlık rejimi sona ermiştir.

63) Cicioğlu, Age. , s. 42- 43.

Cumhuriyet ilan edilmiş ve Türk devletinin bağımsızlığını sağlayan Lozan Antlaşması 24 Temmuz 1923'te imzalanmıştır. Yine ikinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi oluşturulmuş ve artık yeni rejimin adı ve bu rejimin bir başkanı olması gerektiği vurgulanmıştır. Daha önce bu görevi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olan Atatürk yapmıştır.

Bazı yabancı ülkeler Lozan, antlaşmasının onayı için yeni devlet rejiminin adının belirlenmesini istiyorlardı. Böylelikle iç ve dış şartlarda meydana gelen gelişmeler sonucu 29 Ekim 1923 akşamı Cumhuriyet ilan edilmiş, artık yeni devletin yönetim biçimi de açık bir şekilde ortaya koyulmuş oluyordu. Cumhuriyetin ilanı ile “Egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir” ifadesi devlet yönetiminde yerini alıyordu. Demokrasiye giden yol daha belirgin olarak ortaya çıkıyordu. Atatürk Cumhuriyet'i ilan ederken demokrasinin bütün kurallarını zamanla uygulama düşüncesindeydi. Bu anlayışta, Türk milletinin siyasi haklarını kullanması ve çoğulcu demokrasinin işlerlik kazanması yer alıyordu.⁶⁴

Cumhuriyetin ilanı ile devletin yönetim biçimi, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ve demokrasi anlayışına giden yol belirginleşmiştir

Artık saltanat kaldırılmış, Cumhuriyet ilan edilmişti. Halifelik hala varlığını sürdürüyordu. Cumhuriyet rejimine karşı çeşitli girişimlerde bulunuyordu. Bu nedenle Mart 1924'te çıkarılan bir kanunla hilafet kaldırılmış ve halifeliğin kaldırılması ile Türkiye Cumhuriyeti, laiklik adına önemli bir adım daha atmış oluyordu. Anayasada yapılan bir değişiklik (1928) ile “Türkiye Devleti'nin dini İslam'dır” maddesi kaldırılıyor; Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin yemin şekli yeniden düzenleniyor ve 5 Şubat 1937'de laiklik, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden biri olarak anayasada yer alıyordu.⁶⁵

Toplumsal alandaki inkılaplar da siyasal alandaki inkılâplar kadar önemli bir yere sahiptir. Bu inkılâplar arasında kadın hakları, şapka ve kıyafet inkılâbı, tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, soyadı kanunu, lakap ve unvanların kaldırılması, uluslar arası saat, takvim ve rakamların kabulü yer almaktadır. Kadın hakları ile toplum içinde erkeğe olduğu gibi kadına da sosyal, kültürel ve siyasal haklar tanınmıştır. Tanınan bu haklara saygı göstermek çağdaş hukuk devleti anlayışının temelidir. İnsan

64) Kocatürk, Utkan; Atatürk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 72- 75.

65) Kocatürk, Age. , s. 75- 76.

hakları denildiğinde (kadın ve erkek için insan kavramı kullanıldığına göre) kadın ve erkek için aynı imkânlardan yararlanma aklımıza gelmektedir. Atatürk'ün yapmış olduğu bu inkılaplar ile yıllarca sosyal ve siyasal haklardan yararlanamayan kadınlar sosyal ve siyasal haklara sahip olmuştur.

Kılık kıyafette önemli bir yere sahip olan şapka ve kıyafet inkılabı ile çağdaş giyim-kuşam anlayışı, kısacası uygar oluşun işareti verilmiştir. Şapka ve kıyafet inkılabına Atatürk çağdaşlaşma girişiminde büyük önem vermiştir. Daha önceki kıyafetler fes, kalpak, külah, takke, sarık gibi başlıklar ve cübbe, ceket, şalvar, potur, pantolon gibi kıyafetler milli olmadığı gibi uygar da değildi. Dış görünüş olarak da karmaşık bir niteliğe sahipti. Türk milleti hem fikir hem de zihniyet olarak uygar olamaya karar vermişti, bu nedenle hem yaşayış hem de görünüş itibari ile ortaya koymalıydı. 1925 yılında yapılan şapka ve kıyafet inkılabı ile yukarıda belirtilenler gerçekleştirilmiş oldu. Böylelikle “toplumumuz, çağdaş giyim şekline kavuşmuş, yaşam tarzı bakımından da uygar milletlerle birlik ve beraberlik içinde olduğunu” göstermiş oldu.⁶⁶

30 Kasım 1925'te kabul edilen bir kanunla Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılması kabul edilmiştir. Bu kanunla Türkiye Cumhuriyetinde şeyhler, dervişler ve müridler ortadan kalkmıştır. 1934 yılında çıkarılan soyadı kanunu ile her Türkün kendi öz adının yanında bir de soyadı taşıması ve bu soyadın da isimden sonra kullanılması kabul edilmiştir. Soyadı kanununu takiben Türk inkılabının yaratıcısı olan Mustafa Kemal'e de ATATÜRK soyadı verilmiştir.

1934 yılında çıkarılan bir kanunla Efendi, Bey, Paşa, Ağa, Hacı, Hoca, Molla Hazretleri vb. gibi lakaplar kaldırılmış ve herkesin bir ad ve birde soyadı ile anılması kabul edilmiştir (resmi işlerde). Uluslar arası saat, takvim ve rakamların kabul edilmesi uygar dünya ile daha kolay bağlantı kurmamızı sağlamıştır. Doğuda kullanılan saat, takvim ve rakamlar uygar dünyada kullanılmadığı için uygar dünya ile iletişim kurmak zor olmuştur. Atatürk bu gerçeği görmüş ve saat, takvim ve rakamların kabul edilmesini sağlamıştır. Hicri ve resmi takvim yerini miladi takvime, alaturka saat yerini milletlerarası saate, Arap sayıları yerini uluslararası sayılara, arşın, endaze, okka, dirhem gibi birimlerde yerini metrik sisteme bırakmıştır.⁶⁷

66) Kocatürk, Age. , s. 76- 77.

67) Kocatürk, Age. , s. 78- 79.

Hukuk alanındaki inkılaplarla, toplumun bugünkü ihtiyaçları ile uygun olamayan, şeriataya dayalı eski hukuk anlayışı terk edilmiş, mecelle kaldırılmış ve yerine laik hukuk sistemi ve buna bağlı Madeni Kanun, Beşler Kanunu, Ticaret Kanunu, Ceza Kanunu gibi ağdaş kanunlar uygulamaya konulmuştur. Bu inkılaplar toplumun ihtiyaçlarına cevap veren, ağdaş zihniyete dayanan inkılaplardır. Bu nedenle hukuk alanındaki bu yenilikler Türk inkılabını ağdaş nitelikte simgeleyen önemli atılımlar olmuştur.

Eğitim, kültür ve sanat alanlarında inkılaplar öğretimin birleştirilmesi, niversite Reformu, yeni Türk harflerinin kabulü, Dil İnkılabı, Milli Tarih Anlayışı ve Türk Tarih Tezi, Güzel Sanatlardaki gelişmeler sayılabilir.⁶⁸

Yeni Türk Devleti kurulduktan sonra eğitim alanında milli, demokratik ve laik bir yol izlenmesi düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu amaçla 3 Mart 1924 tarihinde, ğretimi birleştirmeyi amaçlayan “ Tevhidi Tedrisat Kanunu ” ıkarılmıştır. Bu kanunla ğretim birleştirilmiştir. Eğitimde var olan medrese-mektep ikiliği de böylelikle ortadan kalkmış ve Türkiye’deki bütün ğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır. Medreseler yerini, ağdaş, milli ve laik eğitim yapan Cumhuriyet okullarına bırakmıştır.

Yeni Türk harflerinin kabulü eğitim alanında önemli bir inkılaptır. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi yazıda milli bir benliğe dönülmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Türk dili kendine özgü bir alfabe ve yazı ile ifade edilmesi gerekirken, asırlar boyunca Arap harfleri ve Arap alfabesi ile yazılmış, ancak bu alfabe Türk dilinin zenginliğini ve genişliğini ifadeden uzak kalmıştır. Bu nedenle Türkçe, kendi kurallarının dışında yazılan ve söylenen dil olmuş, Arap ve Acem dil kurallarının etkisi altında kalmıştır.⁶⁹

Türk diline büyük önem veren Atatürk, dili, milli kültürün ifade vasıtası ve milli birliğin en sağlam dayanağı olarak görmüştür. Yeni Türk harflerinin kabulü ve dil inkılabı milli kültürümüze dönüş ve kültürümüzün gelişmesi açısından önemli bir yere sahip olduğu gibi, okuma-yazma oranının kısa zamanda yükselmesinde de önemli bir rol oynamıştır.

Çağdaş uygarlık düzeyine erişmenin yollarından biri de ekonomik kalkınmadır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yönetimi devralanlara fakir bir ekonomi mirası

68) Kocatürk, Age. , s. 80- 81.

69) Kocatürk, Age. , s. 81- 82.

birakılmıştı. Ekonominin bu durumu, göz önünde bulundurularak, milli ekonomi ile ilgili kanun ve kararlar alınmış, millet menfaatini de dikkate alan yatırımlar yapılmış, tesisler kurulmuştur.

Yapılan inkılaplar aynı zamanda çağdaşlaşma ve ulusallaşmanın göstergeleridir. Ülke gerçekleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak yapılan inkılaplar ile siyasal, toplumsal, ekonomik alanda, eğitimde ve hukuk alanında pek çok değişikliğe gidilmiştir.

2.1.1.Çağdaşlaşma

Cumhuriyet döneminde çağdaşlaşmaya büyük önem verilmiştir. Mustafa Kemal Milli Mücadele yıllarından başlayarak çağdaşlaşma ile ilgili görüşler ortaya koymuştur. O, çağdaşlaşma yolunda ilerleyebilmek için bilgisizliğin ortadan kaldırılarak eğitimin geniş halk kitlelerine ulaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. 1 Mart 1922’ de T.B.M.M. toplantı yılını açış konuşmasında da bu konu ile ilgili açıklamalar yapmıştır. Daha önce yapılan eğitim çalışmalarının geniş halk kitlelerine ulaşmada yetersiz kaldıklarını belirtmiş ve bilgisizliği yok etmek için öncelikle köylü kitlesinden başlamak gerektiğini belirtmiştir. Mustafa Kemal, bu konuşmasında “ ülkenin gerçek sahibi ve temel ögesi saydığı, köylü kitlesine okuma yazma öğretmek ve vatanını, ulusunu, dinini, dünyasını tanıttak kadar genel kültür vermeyi eğitim programının ilk hedefi olarak göstermiştir.”⁷⁰

Eğitim alanında, çağdaşlaşma adına yapılan ilk girişim var olan ikiliğin ortadan kaldırılması olmuştur. Bu amaçla Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi) Kanunu kabul edilmiştir. Kabul edilen bu kanunla dini eğitim kurumları ile çağdaş eğitim kurumları arasındaki ikilik ortadan kalkmıştır. “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” , T.B.M.M. ‘de halifeliğin kaldırıldığı, 3 Mart 1924 günün kabul edilmiştir. Bu kanun ülkedeki bütün bilim ve eğitim kurumlarını Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlamıştır. Daha önceden şeriye ve evkaf vekâleti veya özel vakıflara bağlı okullar ve medreselerde Milli Eğitim Bakanlığı’na devredilmiştir. Bu uygulama medreseleri ortadan kaldırmış ve eğitimin çağdaşlaşma yolu açılmıştır.

Çağdaşlaşma yolunda önemli bir adım da Medeni Kanunun (1926) kabul edilmesidir. Bu kanun ile kadınların sosyal ve medeni hakları güvence altına alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda kadının eğitimine önem verilmemiş, hor görülmüş,

70) Atatürkçülük (ikinci kitap); Bilim ve Kültür eserleri dizisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1988, s.119.

ekonomik ve sosyal hayatın dışında tutulmuştur. Medeni kanun bu olumsuzlukları ortadan kaldırarak kadınlara pek çok haklar sunmuştur. Daha sonra karma eğitim sistemi getirilerek kız ve erkek çocuklarının bir arada, öğrenim görmesi sağlanmıştır. Karma eğitim kadın-erkek eşitliğini simgeleştiren ve kolaylaştıran özelliğinin yanında eğitimi yaygınlaştırmada da önemli bir yere sahiptir. Karma eğitim yapılmadığı zaman kızlar ve erkekler için ayrı okullar yapılması gerekmiştir. Karma eğitimle bu sorun kendiliğinden ortadan kalmıştır.

Medeni Kanunla aynı zamanda tek eşle evlenerek ailesini kurma, evlenme ve boşanma ilişkilerinin düzene koyulması, mülkiyet, sözleşme, kişiler arası hukuksal ilişkileri çağdaş uygarlık düzeyine, eşit bir düzeyde çıkarması, (gibi pek çok alanda) ve din kurallarını insanlar arası ilişkilerinin dışında bırakılması gibi pek çok değişiklikler yapılmıştır.⁷¹

Medeni Kanun kabul edilmesi ile toplumsal hayata yeni bir düzen verilmiştir. Aynı zamanda Medeni Kanun toplumun bütünlüğünü sağlamada da etkili olmuştur. Medeni Kanun, kişi ve soyadları, miras, özel mülkiyet, mukavele ve ticaret kanunları, borçlar, mali sorumluluklar, kanuni oturma yeri gibi çağdaşlaşma yolunda kişi yaşamında önemli görülen pek çok gelişmenin kaynağı olmuştur. Kadınlarda getirdiği çeşitli haklar anayasayı da etkilemiş ve 1934 yılında kadınlara eşit yurttaşlık hakları tanınmasında etkili olmuştur.

Çağdaşlaşma yolunda önemli adımlardan biri de yeni Türk harflerinin kabulüdür. Yeni Türk harflerinin kabulü Cumhuriyet dönemi inkılaplarının en önemlilerinden biridir. Atatürk'ün önderliğinde 1928'de gerçekleştirilen inkılap ile halk kitlelerine yönelik geniş bir okum-yazma seferberliği başlatılmıştır. Atatürk Yeni Türk harfleri ile okur-azarlığı yaymak istemiş ve halkın arasındaki yaygın bilgisizliği ortadan kaldırmak istemiştir. 8-9 Ağustos 1928 gecesi İstanbul Gülhane Parkında Atatürk harf inkılabı ile ilgili şunları söylemiştir:

“ Çok zor işler yapılmıştır, ama bugün yamak zorunda olduğumuz son değil, fakat çok gerekli bir iş daha vardır: Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir; vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milliyetseverlik görevi biliniz.”⁷²

71) Berkes, Niyazi; Türkiye'de Çağdaşlaşma, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1973, s. 466- 467.

72) Berkes, Age. , s. 122.

Bu sözleri ile Atatürk yeni harflerin herkes tarafından biran önce öğrenilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Üç ay gibi kısa bir zamanda gerçekleşen inkılabın yasal düzenlemesi 1 Kasım 1928’ de T.B.M.M’nin yeni yasama döneminde kabul edilmiştir. Yasanın kabul edilmesi ile okuma-yazma öğretmek amacıyla “Millet Mektepleri” adı verilen bir örgüt kurulmuş ve millet Mekteplerinin Başöğretmeni olarak Mustafa Kemal ilan edilmiştir.

Millet Mektepleri okuma- yazmayı geniş halk kitlelerine yaymak amacıyla açılmıştır. Köylere de yayılan millet Mektepleri iki kademeli uygulanmış, uygulandığı ilk yıl olan 1928- 1929 eğitim öğretim yılında yaklaşık 600.000 kadın ve erkek bitirme belgesi almıştır. 1928- 1935 yılları arası bu sayı 1.350.000’ e ulaşmış ve 1927’ de % 11 olan okuma- yazma oranı 1935’ de %20’ ye yükselmiştir. Bu yükselmedeki başlıca rol Millet Mekteplerininindir.⁷³

Millet Mektepleri Yeni Türk Harflerinin kabul edilmesi ile okuma yazmanın ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla açılmış olmasına rağmen sadece okullara hitap eden bir nitelikte değildi. Her yaştan ve tabakadan insanın eğitilmesini amaçlıyordu. Millet Mektepleri ile okuma- yazmanın yanında halka günlük hayatta kolaylık sağlayabilecek ve pratikte kullanabilecekleri bilgiler de veriliyordu.

2. 1. 2. Ulusallaşma

Cumhuriyet ilan edilmeden önce saltanat kaldırılmış fakat varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu durum ulusal birlik anlayışına ters düşmüştür. Çünkü Cumhuriyet ilan edildikten sonra toplumda ulusallaşma süreci başlatılmıştır. Ulusallaşma sürecinin devam etmesi için hilafet Cumhuriyet’ in ilanından dört ay sonra kaldırılmıştır. Hilafet Ümmet’ i öngören dinsel birlik ifaden bir anlayışa sahiptir. Ancak ulusallaşma düşüncesiyle bir arada düşünüldüğünde ikilik yaratmış, bu nedenle de hilafetin kaldırılması birliğin sağlanması açısından önemli görülmüştür.

Cumhuriyetten önce eğitim veren ve ulusal eğitime ters düşen eğitim kurumları vardı. Bunlar azınlık okulları, dinsel okullar, tekkelerdeki mezhep, tarikat eğitimleri, yabancı okullardan oluşuyordu. Ulusal birliğin sağlanması için bu okulların bir çatı altında toplanması gerekiyordu. Bu amaçla 3 Mart 1924’te şeriyeye ve evkaf vekâleti kaldırılarak tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanmış, böylece eğitimde birlik

73) Berkes, Age. , s. 122- 123.

sağlanmış ve ulusal birliğe ters düşen engel ortadan kaldırılmış oldu.⁷⁴

Ulusallaşma açısından eğitim birliğini sağlayan Tevhid-i tedrisat kanunu da önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet Reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa 1 Mart 1924 tarihinde T.B.M.M.'yi açış söylevinde 1984' e kadar yapılacak olan inkılaplardan söz etmiş ve öncelikle eğitim birliğinin önemini şu sözleri ile vurgulamıştır:

“Türkiye'nin eğitim ve öğretim politikasının tam ve hiçbir kuşkuya yer vermeyen bir açıklıkla belirtilip uygulanması gereklidir. Bu politika, her anlamıyla milli bir kapsamda olmalıdır...Memleket evladının birlikte ve eşit olarak edinmeye mecbur oldukları bilimler ve fenler vardır. Yüksek meslek ve ihtisas erbabının ayrılabilceği eğitim devreleri kadar eğitim ve öğretimde birlik sağlanması, sosyal yaşantının gelişmesi ve yükselmesi için önemlidir. Bu sebeple Şeriye Vekâleti ile Maarif Vekâletinin bu konuda fikir birliği yapması arzu edilir...”⁷⁵

Mustafa Kemal, Türk eğitim sisteminin açık bir şekilde belirlenip uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda eğitimde birlik ve beraberliğin sağlanmasının da sosyal yaşantının gelişmesi açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın da vurguladığı gibi eğitimde birlik ve beraberliğin sağlanması sosyal yaşantının gelişmesi ve yükselmesi için önemli bir yere sahiptir.

Eğitimde birliği sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun gerekçesi kısaca şöyledir:

“Bir devletin genel eğitim siyasetinde, milletin düşünce ve duygu bakımından birliğini sağlamak gereklidir ve bu da öğretim birliği ile olur. Tanzimat'ın ilan edildiği sıralarda öğretim birliğine geçilmek istenmişse de başarılı olunamamış, bilakis bir ikilik ortaya çıkmıştır. Bu ikilik eğitim ve öğretim birliği bakımından birçok kötü ve sakıncalı sonuçlar doğurmuş, iki türlü eğitimle, memlekette iki tip insan yetiştirmeye başlanmıştır. Önerimiz kabul edildiğinde, Türkiye Cumhuriyet' i dâhilindeki bütün eğitim kurumlarının biricik merci Maarif Vekâleti olacaktır. Böylece bütün eğitim yuvalarına, Cumhuriyet' in irfan siyaseti, ortak bir eğitim yolu izlenecektir.”⁷⁶

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun gerekçesinde milletin duygu ve düşünce bakımından birliğinin sağlanması gerektiği vurgulanmış bunu yapacak olanında eğitim

74) Kili, Suna; Atatürk Devrimi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981. , s.171.

75) Sakaoğlu, Necdet; Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 22- 23.

76) Sakaoğlu, Age. , s. 23.

birliği olduğu belirtilmiştir. Tanzimat yıllarında da öğretim birliğine geçilmek istendiği ancak başarılı olunamadığı açıklanmıştır. Hatta ikilik ortaya çıktığı açıklanarak iki türlü eğitimle, iki türlü insan yetiştirilmeye çalışıldığı belirtilmiştir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyetinin bütün okullarının aynı çatı altında toplanması istenmiştir.

1982 Anayasası'nın 174. maddesiyle öteki inkılap kanunları ile anayasal güvenceye alınan 430 nolu Tevhid-i Tedrisat Kanunu 7 maddeden oluşmaktadır:

Madde: 1 -“ Türkiye dâhilindeki bütün müessesat-ı ilmiye ve tedrisiye (öğretim ve bilim kurumları) Maarif vekâletine merbuttur (bağlıdır).

Madde: 2 - şer' iye ve evkaf vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde: 3 - şer' iye ve evkaf vekâleti bütçesinden mekâtip ve medarisi (okullar ve medreseler) tahsis olunan mebalığ (ödenekler) Maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde: 4 - Maarif Vekâleti, yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünun' da (üniversite) bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet (imamlık-hatiplik) gibi hidemat-ı diniyenin (din görevlerinin) ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir (açacaktır)

Madde: 5- Bu kanun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisat-ı umumiyeye(genel öğretim ve eğitim) ile müştegil (uğraşmakta olup şimdiye kadar Müdafaa-yı Milliye (Milli Savunma)'ye merbut (bağlı) olan askeri rüşti ve idadiler (orta ve liseliler) ile sıhhiye vekâletine merbut olan darüleytamlar (öksüz yurtları-yetiştirme yurtları) bütçeleri ve heyeti talimiyeleri (öğretim kadroları) ile beraber Maarif Vekâletine raptolunmuştur (bağlanmıştır). Mezkûr rüşti ve idadilerde bulunan heyet-i talimiyelerin cihet-i irtibatları (ilişki durumları) âtiyen (ileride) ait olduğu vekâletler arasında tahvil ve tanzim (değiştirme ve düzenleme) edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini (bağıntı) muhafaza edecektir. (637 sayılı 22.4.1925 tarihli kanunla eklenen fıkra: Harbiye Mektebine menşe (kaynaklı) teşkil eden askeri liseler bütçe ve kadrolarıyla Müdafaa-yı Milliye Vekâletine devrolunmuştur).

Madde: 6 - İş bu kanun tarih-i neşrinden (yayımlar tarihinden) muteberdir.

Madde: 7- İş bu kanun icrayı ahkâmına (hükümlerinin yürütülmesine) İcra Vekilleri Heyeti (bakanlar kurulu) memurdur.”⁷⁷

77) Sakaoğlu, Age. , s. 23- 24.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye dâhilindeki bütün öğretim ve bilim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Medrese ve mekteplerde Maarif vekâletine devredilmiş ve ödenekleri Maarif Vekâleti karşılayacaktır denilmiştir. Maarif vekâleti tarafından din görevlileri yetiştirilmek üzere ilahiyat fakültesi ve imam hatip okulları açılacaktır denilmiştir. Aynı kanunla askeri okular bile Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmış, daha sonra öğretim birliğine eklenen bir fıkra ile Milli Savunma Bakanlığına devredilmiştir. Kısaca Tevhid-i Tedrisat Kanunu her yönü ile milli bir nitelik taşımaktadır.

Eğitimde birliğin sağlanması, eğitimin milli bir niteliğe sahip olması bakımından önem arz etmektedir. Bu önemi, dönemin başbakanı İsmet İnönü'nün 1925'te Muallimler Birliği'nde Türk öğretmenlerine yaptığı konuşmasında şu şekilde belirtmektedir:

“Milli maarif istiyoruz bu ne demektir? Bunu zıddı ile daha açık anlarız. Bunun zıddı dinî terbiye ya da beynelmilel eğitimidir. Siz öğretmenler, dinî ve beynelmilel değil, milli eğitim vereceksiniz. Dinî terbiyenin milli eğitime saldırı demek olmadığını, her iki eğitimin de kendi yollarında gerçekleşebileceğini göreceğiz...Dini eğitim, bir bakıma beynelmilel eğitimidir. Bizim eğitimimiz ise kendimizin olacak ve kendimiz için olacaktır. Milli eğitimde iki kısım düşünebiliriz: Siyasal ve vatansal. Bütün bu topraklara Türk mahiyetini veren bir “Türk” var. Fakat bu millet henüz istediğimiz yekpare millet manzarasını gösteremiyor. Eğer bu nesil, bilinçle, ilmin ve hayatın rehberliğiyle bütün ömrünü vakfederek çalışırsa siyasi Türk milleti, kültürel, düşünsel ve sosyal tam ve olgun bir Türk milleti olabilir...Bu milliyet kütlesi içinde ayrı medeniyetler olamaz. Kendilerini başka camialara bağlı görenlere açıkça teklif ediyoruz: Türk milletiyle beraber olsunlar. Fakat “konfedere” olmuş medeniyetler halinde değil, bir tek medeniyet halinde. Bu vatan işte olan bu milletin ve milliyetindir... Bu siyaset vatanın bütün hayatıdır. Yaşayacaksak yekpare bir millet kitlesi olarak yaşayacağız. İşte milli terbiye dediğimiz sistemin genel hedefi.”⁷⁸

İsmet İnönü'nün de açıklamalarından anlaşıldığı üzere eğitimimiz milli nitelikte olmalıdır. Dini terbiye ile Milli Eğitim birbirine karıştırılmamalıdır. Her ikisi de kendi içerisinde değerlendirilmelidir. Milli eğitimle Türk milleti kültürel, düşünsel ve sosyal alanda bir Türk milleti olacak ve tek bir medeniyet halinde var olacaktır.

78) Sakaoğlu, Age. , s. 27.

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile tek kişinin egemenliğine dayanan yönetim anlayışı sona ermiş oluyordu. Cumhuriyet millet egemenliğine dayanan bir yönetim anlayıştı. Bu da ulusallaşma açısından önemli bir yere sahipti. Aynı zamanda eğitimde birliğin sağlanması da ulusallaşmanın en önemli aşamalarından biriydi.

Eğitimde birliğin sağlanmasından sonra “1924 Anayasası” olarak anayasa hukukunda yer alan Cumhuriyet’ in temel yasası 20 Nisan 1924’te kabul edilmiştir. Yeni anayasada devletin bir Cumhuriyet olduğu, egemenliğinde, kayıtsız, koşulsuz ulusa ait olduğu ve birliğin temelini oluşturmanın da Türk ulusu olduğu yer almıştır. Ancak 1924 Anayasası devletin resmi dili Türkçedir derken dininin de İslam olduğuna işaret etmiş, bu çelişkili durum iki yıl sonra 10 Nisan 1928’ de giderilerek Anayasa tümüyle laikleştirilmiştir. 25 Kasım 1925 yılında fes atılarak şapka giyilmesi kanunen kabul edilmiştir. Kanunun kabul edilmeden önce fes, külah, kalpak, sarık gibi çeşitli tarikatları temsil eden başlıkların takıldığı, bu nedenle birliğin sağlanması için çağdaş bir görünüme sahip olan şapka kabul edilerek bir uyum ve birlik sağlanmıştır. Başlangıçta şapka biçimsel olarak değerlendirilmiş olsa da yapılan girişim devrimsel nitelik taşımaktadır.⁷⁹

Ulusal birliği sağlama açısından yapılan bu girişimlerin yanında takvim, ağırlık, uzunluk ve zaman ölçüleriyle ilgili, hicret yılı, Ortodoks yılı, gregoryen yılı, miladi yıla bağlı çeşitli takvimlerde, alaturka saat, alafranga saatlerle, arşın, endaze, kulaç gibi uzunluk ölçülerinde, dirhem, okka, kile gibi ağırlık ölçülerinde de değişiklikler yapılarak bunların kullanılmasına son verilmiştir. Takvimde Miladi yıl, zamanda 24 saatlik gün, uzunluk ölçüsünde metre ve ağırlık ölçüsü olarak da kilo kabul edilmiştir.

Bu uygulamaları yeni Türk Alfabesinin kabulü, Türk Tarih ve Dil Kurumlarının açılması, Millet Mektepleri ve Halk Evlerinin açılışı takip etmiştir.⁸⁰

19 Şubat 1932’ de “Halkevleri” kurulmuştur. Atatürk devrimlerinin halka yayılmasında önemli bir yere sahip olan halkevleri, kadın, erkek, genç tüm vatandaşları görevli kılma, çalışmaya itme, ekinsel çalışma ve çalışmalara katılmalarını sağlayan merkezler durumundadır. Bu çalışmalar kentlerde “Halkevleri” ile köylerde ise “Halkodası” kurularak sürdürülmüştür. “Halkevleri” ve “Halkodası” kurularak yapılan faaliyetlerde tarih, dil, tüm güzel sanatları halkbilim köy araştırmaları, incelemeleri,_____

79) Kili, Suna; Atatürk Devrimi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981, s. 171- 172. açılmış, gençlerin

80) Kili, Age. , s. 173.

uygulamaları sürdürülmüş, dergiler yayınlanmıştır. Halkevlerinin tamamında kitaplıklar açılmış, gençlerin okuyup yetişmesi ve bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Halkevleri aynı zamanda okuma-yazma bilmeyenlere açılan kurslarla okuma-yazma öğreten kuruluşlar olmuştur.

Halkevlerinin ve Halkodalarının çalışmaları 8 Ağustos 1951' e kadar sürmüş, T.B.M.M. tarafından kabul edilen ve 11 Ağustos 1915 tarihinde yürürlüğe giren 5830 sayılı yasa ile kapatılmışlardır. Kapatıldıklarında halkevlerinin sayısı 478, halkodalarının sayısı ise 4322'dir.⁸¹

Halkevleri ile tüm vatandaşlara çeşitli görevler verilerek çalışmalara katılımları sağlanmıştır. Halkevleri ile tarih, dil, güzel sanatlar, köy araştırmaları alanında çalışmalar yapılmış, aynı zamanda kitaplıklar açılarak gençlerin kendilerini yetiştirmeleri sağlanmıştır. Böylece halkevleri ve halkodalarının çalışmaları eğitime büyük katkı sağlamıştır. Halkevleri ve halk odaları Atatürk devrimlerinin yaygınlaşmasında da etkili olmuştur.

2.1.2.1. Halka Doğru Gitmenin Toplumsal Dayanakları

2.1.2.1.1. Cumhuriyetin Benimsetilmesi

Türk Devrim tarihinde 29 Ekim 1923'ün, Cumhuriyetin kuruluşunun özel bir yeri ve anlamı vardır. Bu tarihten önce 1 Kasım 1922'de Saltanat kaldırılmıştır. 29 Ekim 1923'de de Cumhuriyet ilan edilmiştir. Saltanatın kaldırılması ile yıllardır süren ve kişisel istence bağlı olan yönetim biçimi sona ermiş, yerine Cumhuriyetin ilanı ile ulusal istence bağlı bir yönetim anlayışı yasallaşmıştır.

Atatürk tarafından gerçekleştirilen Türk devriminin özü, Müslüman olan bir ülkede kişi egemenliğinin sona ererek millet egemenliğine geçilmiş olmasıdır. Artık ayrıcalıksız ve sınıfsız, birbiri ile kaynaşmış bir kitle olarak millet egemenliği söz konusudur. Böylece insanlar arasında hiçbir ayırım gözetilmeyecek egemenlik "kayıtsız ve şartsız" milletin olacaktır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra önemli olan, bu yeni rejimin halk tarafından benimsenmesiydi. Cumhuriyet halk egemenliğine dayanan bir rejimdi. Başlangıçta Cumhuriyetin ilanını karşı çıkanlar olmuş ancak bu karşı çıkışlar engellenmiştir.

81) Kili, Age. , s. 178.

Özellikle Saltanatın 1 Kasım 1922’de kaldırılması ile en büyük engel ortadan kalmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra da 3 Mart 1924 tarihinde Halifelik kaldırılmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte siyasal, kültürel, eğitim, ekonomi, hukuk gibi pek çok alanda devrimler yapılmış ve Cumhuriyetin benimsetilmesi düşünülmüştür. Ancak yapılan devrimler halka zorla benimsetilmemiştir. Yapılan her devrim kanunlar çerçevesinde ve meclisin onayından geçerek kabul edilmiştir.

Cumhuriyet dönemindeki gelişmelerin ve devrimlerin halka duyurulması da önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu dönemde günümüzde olduğu gibi gelişmiş bir iletişim ve haberleşme ağı olmadığı için yapılan yenilikler ve devrimler halka telgraf yoluyla duyurulmuş ve halk bu şekilde bilgilendirilmiştir. Aynı zamanda çeşitli yurt gezileri ile de devrimler hakkında halk bilgilendirme yoluna gidilmiştir.

2.1.2.1.2. Ulusal Kimlik Sorunu

Türk ulusal bilinci, sömürgecilerin Anadolu ve Rumeli’deki Türk varlığına son vermek amacıyla giriştikleri askeri saldırıya karşılık verilen Kurtuluş Savaşı ile ortaya çıkmıştır. Türklerin ulusal kimlik kazanması Kurtuluş Savaşı ile mümkün olmuştur. Osmanlı devletinin yapısı birçok halkı kendi denetimi altında tutmuş, bu nedenle Anadolu ve Rumeli’deki Türklere bir ulusal kimlik oluşturma imkânı vermemiştir. Zaten Osmanlı uyrukları içinde Osmanlıda en son ayrılan Türkler olmuştur. Türklerin herhangi yeni bir yurt olarak benimsenmeleri Osmanlı yönetimi içinde mümkün olmamıştır.

Ulusal kimlik şu açıklamalarla daha iyi anlaşılacaktır. “Bir toplumda yaşayan insanlar o toplumun bir ulusu oluşturduğu inancını paylaşmalı, üzerinde yaşadıkları ülkeyi yurt olarak kabullenmeli, amaçta, ülküde, yazgıda bütünleşmeli, ulusu ve yurdu ile kendini özdeşleştirmelidir. Kişinin, ulusunun bireyi, yurttaşı olmaktan mutluluk duyması, hiçbir ayrılık-gayrılık düşüncesini taşıması gerekir. Bu, ulusal kimlik bilincine ulaşmaktır. Ulusal kimlik bilincine ulaşmış kişilerin oluşturduğu, içinde bütünleştiği bir toplumda “birlik” en üst düzeyde sağlanmış olacaktır.”⁸²

Türkler ulusal kimliğini Atatürk’ün önderliğindeki Kurtuluş Savaşı ile elde etmişlerdir. Atatürk’ün Aşağıdaki sözleri de bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

“İtiraf etmek zorundayız ki biz henüz şimdiye değin gerçek, bilimsel ve olumlu

82) Kili, Age. , s.13.

anlamıyla bir “ulusal” dönem yaşamadık. Onun içinde ulusal bir tarihe sahip olamadık... Hanımlar, beyler, itiraf edelim ki (Kurtuluş Savaşına) gelinceye değin “cemaat” durumunda yaşıyorduk. Bizi istedikleri gibi yönetiyorlardı. Dünya bizi yönetenlere göre tanıyordu. O tarihten beri tam anlamıyla ulus olarak yaşıyoruz.”⁸³

Kurtuluş savaşı ile kazanılan ulusal kimlik düşüncesinin ortaya çıkmasında, yukarıda belirtilen Anadolu ve Rumeli’deki Türklerin varlığına son vermek için yapılan saldırıya karşılık verilen mücadele neden olmuştur. Bu saldırıya yıllarca aynı topraklarda yaşayan Ermenilerin ve Rumların da katılması Türk ulusal bilincinin uyanmasında daha önemli bir etken olmuştur. Silah bırakışmasından sonra Türk yurduna ve ulusuna karşı yapılan haksızlıklar, İstanbul’daki Osmanlı hükümetinin Yunanlılarla iş birliği içinde olması gibi sebeplerde ülke genelinde bir uyanışın etkileridir. Bu durum ülkenin her yanında ulusal örgütlenmelere yol açmıştır. Önderliğini Mustafa Kemal’in yaptığı Erzurum ve Sivas Kongreleri ile bu örgütlenmeler birleştirilmiştir. Buna bağlı olarak da 23 Nisan 1920’de de tüm ülkenin ulusal örgütü olan ve “Egemenliğin kısıtsız, koşulsuz ulusa ait olduğu” ilkesini kurumlaştıran Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne dönüştürülmüştür. Böylelikle Türk ulusu ve Türk yurdu kavramları Erzurum Kongresi, Sivas Kongresi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ile anlatımına kavuşmuştur.

Yukarıda belirtilen ulusçuluk anlayışı ırk, soy ve inanç üzerine yönelik olmayıp kültürel ortaklaşalık üzerine kuruludur. Aşağıdaki sözler bunu açıkça ortaya koymaktadır.

“Burada sözü edilen ve yüksek meclisinizi oluşturan kişiler yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız kürt değildir, yalnız Laz değildir; ama hepsinden oluşmuş Müslüman öğelerdir, içtenlikli bir toplamdır. Öyleyse bu yüksek kurulun temsil ettiği, haklarını, yaşamını, şeref ve ününü kurtarmak için azm ettiğimiz emeller yalnız bir İslam öğesine ait değildir, türlü İslam öğelerinden oluşmuş bir kütleye aittir.”⁸⁴

Yukarıda belirtildiği gibi Türk ulusluğu kavramı bir dil, din, ırk ya da mezhebe dayalı değildir. Cumhuriyetin Türk ulusu anlayışı içerisinde çağdaş bir kültüre sahip olmak da yer almaktadır. Bu da ancak çağın bilim, sanat ve teknolojisinin düzeyine ulaşmakla mümkün olabilir. Bir toplumun bölgesel ve yerel özelliklere dayalı bunu

83) Ozankaya, Özer; Cumhuriyet Çınarı, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 317.

84) Ozankaya, Age. , s. 317- 318.

yapması mümkün değildir.

Ulusal kimliğin belirlenmesinde laiklik ilkesi de önemli bir yere sahiptir. Çünkü Cumhuriyetin Türk ulusu kavramının temel özelliklerinden biri de laik nitelikte olmasıdır. Türk ulusu herhangi bir din, ya da mezhep temeline dayalı değildir. Daha önce din uygulamalarına dayalı olan Türk ulusu yıllarca mezhep ve tarikat ayrıcalıkları yüzünden bölünmelerle karşı karşıya kalmıştır. Dayanışmadan yoksun kalmıştır.⁸⁵ Bu anlayış çerçevesinde yani laik devlet ilkesi ile değişik inançtaki insanların birlik, beraberlik, barış ve dayanışma içerisinde yaşamaları mümkün olmuştur.

2.1.2.1.3 Türk Dilinin Bütün Kesimleri Kaynaştırıcı Temel bir Öğe Olarak Benimsetilmesi

Yazı Devrim tartışmaları Türk Eğitim sisteminin batı örneğine göre kurulması düşüncesi ve Türk Aydınlarının batıya bakış açılarının değişmesiyle başlamıştır. Yazının değiştirilmesi ve ıslahı sorunu İstanbul'da da tartışılmaya başlanmıştır. Türk dili için Arap harflerinin yetersiz olduğunu ve ıslah edilmesi gerektiğini ilk defa ortaya koyanlar 1862- 1863'lerde Münif Efendi (Paşa) ve Azerbaycanlı Ahundzade Feth- Ali olmuştur.⁸⁶

Eğitimdeki başarısızlık ve verim düşüklüğü yazı tartışmalarını devam ettirmiştir. Bu tartışmalarda bazıları Arap harflerinin ıslah edilmesini savunurken bazıları da Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiği önermiştir. Latin harflerinin kabul edilmesi fikri II. Meşrutiyete kadar açıkça ileri sürülemedi. II. Meşrutiyet döneminde yazı tartışmasını yapanlar iki grup olarak ayrılmıştır. Bunlar:

a-“Arap harflerinin ıslah edilmesi taraftarları: Bunlar sorunu bir imlâ sorunu olarak ele almışlar ve bazıları Arapça ve Farsça kelimeleri kendi kuralları, Türkçe kelimeleri de kendi belirleyebileceğimiz kurallar içinde yazmamızı önermişlerdir. Bu görüştekilerden bazıları da Türkçe yazılacak bir metinde, bütün kelimelerin Türkçe için belirlenecek kurallar göre yazılmasını istemişlerdir. Bunlar, Türkçenin doğru yazılması için “hareke-i resmiye” yerine “hareke-i harfiye” kullanılmasını, harflerin ayrı ayrı yazılmasını (“huruf-u munfasıla”)vs. önermişlerdir; bu şekilde hazırlanmış alfabelerle _

85) Ozankaya, Age. , s.321- 322.

86) Ergün, Mustafa; Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları No:325, Ankara, 1982, s. 87.

kitaplar ve gazeteler çıkarmışlar, hatta Enver Paşa zamanında ordu yazışmalarında bir ara kullanmışlardır b- Arap harflerinin bırakılarak tamamen Latin harflerini kabul edilmesini savunanlar: Hüseyin Cahit, Celal Nuri, Dr. Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı gibi bir grup aydın yazar da bu görüşü savunmuşlardır. Latin harflerine karşı çıkanların bazıları Arap harflerini kutsallığını, bazıları da eski, kültürün kaybolacağını ileri sürmüşlerdir. Latin harflerini savunanlar ise Arap harflerinin dinen bir kutsallığı olmadığını, Türkçenin bu yazı ile yazılamayacağını, Latin harflerini er geç kabul edeceğimizi, onun için biran önce, cesaretle kabul etmemizi istiyorlardı.”⁸⁷

Yukarıdaki gerekçeler Latin harflerinin kabul edilip edilmemesi sorununu gündeme getirmiştir. Arap harflerinin ıslahını savunanlara göre, Arap harfleri kutsal olduğu için bir de toplumun kültürünün kaybolmaması için ıslah çalışmaları yapılmalıdır. Latin harflerini savunanlar ise Arap harflerinin dinen bir kutsallığının olmadığını, Türkçenin kolay yazılması için de Latin Harfleri kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Yapılan tartışmalar sonucunda yazı sorununun çözümü için çeşitli resmi girişimlerde bulunulmuştur. Bunlardan ilki 1090’da Maarif Nezareti tarafından bir “İmlâ Komisyonu”nun kurulması olmuştur. Daha sonra 1914 yılında Sarfı İmlâ Lûgat Encümenleri ve birde “İslahat- ı İlmiye Encümeni” kurulmuştur. 1911’de “İslah- ı Huruf Cemiyeti”, 1912’de “İslahat-ı Huruf Encümeni” dernekleri kurulmuştur. İslah-ı Huruf Encümeni Derneği 1912 yılında İslah- ı Huruf Kongresi düzenlemiştir.⁸⁸

Cumhuriyet ilan edildikten sonrada yazı devrimi tartışmaları devam etmiştir. Hatta Cumhuriyet ilan edilmeden önce İzmir’de toplanan İktisat Kongresinde Latin harflerinin kabul edilmesine yönelik bir önerenin okunmaması bu tartışmaları hızlandırmıştır. Tartışmalarda Türkçede Latin harflerinin kabul edilmesini savunanlar şu gerekçeleri öne sürüyorlardı:

- Eski yazı güç ve geç öğreniliyor.
- Herkes birçok kelimeyi çeşitli şekillerde yazıyor. Bu harflerle belirli bir yazım kuralı mümkün değildir.
- Bu harfler yüzünden yabancılar Türkçeyi öğrenmeye rağbet etmiyorlar.
- Az çok öğrenim görmüş olanlar bile bir yazıyı yanlış okuyamıyorlar.

87) Ergün, Age. , s. 88.

88) Ergün, Age. , s. 88.

- Yayınları sınırlı kişiler okuyor. Eğitim yaygınlaşmıyor.

Latin harflerine karşı olanlar ise bu iddiaları şöyle cevaplandırıyorlardı:

- Eski harfler iki üç ayda öğrenilebiliyor. Öğrenmesi biraz daha güç ama kullanılması kolaydır. Stone gibi yazılabiliyor, daha az yer tutuyor.
- İmlâ farklılıkları, bilimsel bir kurulun bunları belirlememiş olmamasındandır. Bir imla kılavuzu çıkarılarak bu iş halledilir.
- Yabancılar Türkçeye bu harfler yüzünden ilgi duymuyor deniliyor. Bu doğru değildir. Birçok yabancı aynı harflerle Arapçayı öğreniyorlar öte yandan, harflerini değiştirdi diye kaç kişi Arnavutça öğrenmeye başladı?
- Bugün yazılarda bilinmeyen kelimeler doğru okunamıyor. Bunlar Latin harfleriyle yazılıp da okunsa ne olacak? Eğitimin yaygın olmamasının nedeni, konuşma dili ile yazı dilinin birbirinden farklı olmasıdır.⁸⁹

Yazı tartışmaları 1926’larda Arap harfleri ıslahı veya Latin harfleri kabul edilsin yerine, sadece Latin harflerinin kabul edilip edilmemesi olarak belirginleşmiştir. Artık Latin harflerinin kabul edileceği anlaşılınca Türk dili ile Latin harfleri arasındaki uyum araştırılmaya başlanmıştır. 1928 yılında ise Latin harflerinden oluşan yeni bir Türk alfabesi düzenleneceği belli olmuştur. Bunu takiben T.B.M.M. tarafından uluslar arası rakamların kullanılmasını öngören yasa hazırlanmıştır. Rakamların Latinceleştirilmesi yazı devrimi için önemli bir adım olmuştur. T.B.M.M’ sinde rakamlar yasasının görüşülmesi, yine resmi geçici Dil Komisyonunun çalışmaları artık Latin harflerinin kabul edileceğini ortaya koymuştur.

Bütün bu tartışmalardan sonra 9 Ağustos 1928 tarihinde yeni Türk harflerinin kabul edildiği İstanbul’da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Sarayburnu gazinosunda düzenlenen müsamerede Büyük Gazi tarafından saat 23’te bir söylevle duyurulmuştur.

Söylev şu şekildedir;

“Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz. Bizim güzel, ahenktar, zengin lisanımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulunduran, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Lisanımızı muhakkak anlamak istiyoruz. Bu yeni harflerle behemahal pek çabuk bir zamanda mükemmel surette anlayacağız. Ben buna eminim. Siz de emin olunuz. Şimdi yeni Türk

89) Ergün, Age. , s. 88.

alfabesiyle yazdığım bu notları bir arkadaşa okutacağım, dinleyiniz; göreceksiniz ki çok kolay yazılmakta ve okunmaktadır. (Falih Rıfki Bey şu parçayı okudu): “Bu gece ve her zaman, her yerde olduğu gibi bir heyecan karşısında kalıyorum. Bu, kalplerdeki heyecanların burada halk ile karşı karşıya bulunduğum sırada çok büyük bir noktada birleşmesidir. Bu kuvvetin bu kadar manevi olması, onun milletin ruhundan çıkmasıdır. Bütün dünyanın gördüğü bu kuvvet en büyük vasıflarla tavsif olunmaya layıktır. Bir millet hayatıyet gösterdiği zaman, o milletin yepyeni bir safha açmakta olduğundan şüphe edilemez.

Vatandaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz. Bütün millete, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu vazifeyi yaparken düşününüz ki bir milletlin, heyeti, içtimaiyenin yüzde onu okuma- yazma bilir, % 80'i bilmez, bu ayıptır.

Bundan insan olanlar utanmak lâzımdır. Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış ve iftiharlarla tarihi doldurmuş bir millettir. Milletin % 80'i okuma – yazma bilmiyorsa hata bizlerde değildir. Hata onlardadır ki Türkün seciyesini anlamayarak bir takım zincirlerle kafalarımızı sarmışlardır. Hataları temizlemek zamanındayız. Hataları tahsis edeceğiz. Hataların tahsisi olunmasında bütün vatandaşların faaliyetini isterim. En nihayet bir sene, iki sene içinde bütün Türk heyeti içtimaiyesi yeni Türk harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla ve kafasıyla bütün âlemi medeniyetin yanında olduğunu gösterecektir.”⁹⁰

Söylev okuma- yazmanın önemini ortaya koyulmuş, yeni Türk harfleriyle herkesin daha kolay okuma- yazma öğreneceği belirtilmiş ve bir anlamda ülke genelinde okum- yazma seferberliği ilan edilmiştir. Söylevden sonra Gazi memlekette birçok yerde seyahat yapmış, bu seyahatlerde halkı ve devlet memurlarını yeni Türk harflerinden sınav yapmıştır. İlgili kuruluşlarda (Vekillikler, Bilim Kurumları, Muallimler Cemiyeti gibi) yeni Türk harflerinin kabulü için gerekli kararları almıştır. Söylevle yeni Türk harfleri hakkında halk bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. 1928 yılında yeni Türk harfleri kabul edildikten sonra ülke genelinde bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Millet Mektepleri açılarak yeni Türk harflerinin halka öğretilmesi sağlanmıştır. A ve B kursları şeklinde açılan Millet Mekteplerine hiç okuma- yazma, bilmeyenler ve eski harflerle okuma- yazma bilenler alınmıştır.

90) Tonguç, İ. Hakkı; İlköğretim Kavramı (Cilt- 1), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 244- 245.

2.1.2.1.4. Tarih Bilinci Ve Mensubiyet Duygusu

Osmanlı İmparatorluğunda Türkler, ulusal bir tarih anlayışı ve öğretiminden yoksun kalmıştır. Osmanlı döneminde tarih denilince, okunan, bilinen, ezberlenen İslam Tarihi olmuştur. Türk tarihi ise unutulmuştur. Osmanlı imparatorluğunun başlangıcından Cumhuriyetin kuruluşuna kadar süren dönemde tarihle ilgili üç görüş ve uygulama devam etmiştir. Bu görüşler şu şekildedir:

İlki, İmparatorluğun başlangıcından Tanzimat'a kadar ki dönem; bu dönemde İslam tarihi üzerinde durulmuştur. İslam tarihi en ince ayrıntılarına kadar okutulmuş, belletilmiş ve toplumun okuyabilen kesimi İslam ve İslam Tarihi bilgileriyle koşullandırılmıştır.

İkincisi, Tanzimat'la birinci Meşrutiyet arası dönem; bu dönemde medreselerin yanında kurulan bazı okullarda Türk tarihi tezi üzerinde durulmuştur. Ancak bu dönemde İslam tarihiyle birlikte sadece yeni okullarda okutulan tarih, tamamıyla Türk Tarihi değil, Osmanlı devletinin diğer bir deyişle Osmanlı hanedanının tarihi olmuştur. Bu niteliğe sahip olduğu için de bilimsellikten uzak olmuştur.

Üçüncüsü ise birinci Meşrutiyet sonrası çalışmalar; bu dönemde artık başlangıcından bu yana Türk tarihinin bilinmesi, öğretilmesi, araştırılması düşüncesi belirmiş ve çalışmalar bu yönde yapılmıştır. Bu dönemin uygulamaları arasında Batıda okuyan bazı düşünürlerin gelişen ulusçuluk akımları karşısında Türklerinde bir gerçek tarihi olduğunu savunmaları, bu konuda çalışma yapmalarına, yayınlara girişmelerine sebep olmuştur. Yine Türk tarihi ile ilgili yabancı yazarların kitaplarından esinlenerek tarih kitapları hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışmalarla da gerçek bir ulusal tarih bilincine ulaşamamıştır. Türk tarihinin derinliklerine ulus bilinci içinde eğilme olanağı olamamıştır.⁹¹

Bir ulusun geçmişi, bugünü ve yarını için en önemli unsurlardan biri de tarihtir. Tarih bir toplumu en iyi şekilde yansıtan öğelerdendir. Daha uluslaşmamış, ulus olamamış toplulukların bile tarih yaratmak çabasında olmaları, kendilerini bir geçmişe bağlamak istemeleri tarihin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Böyle bir durumda Türkler gibi dünyanın en eski ve en köklü bir ulusunun, Anadolu'da uygarlık yaratmış bir halkın gerçek tarihini bilmemesi önem arzettiği gibi, bu tarihi özel amaç güden yabancıların tanımlamalarına ve belirlemelerine bırakılması Cumhuriyet yönetiminin

91) Kili, Suna: Atatürk Devrimi; Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s. 176- 177.

kabul edeceği bir durum değildi. Bu nedenle sürekli araştırmalar ve bilimsel çalışmalar yapmak gerekiyordu. Sonuçları yazılar, kitaplar halinde yayınlamak gerekiyordu. Bu amaçla 15 Nisan 1931'de “ Türk Tarihi Tetkik Heyeti” bugünkü adıyla “Türk Tarih Kurumu” kurulmuştur. Türk Tarih Kurumu Mustafa Kemal'in isteğiyle kurulmuştur. Türk Tarihi Kurumu'nun çalışmaları Türk tarihini karanlıktan aydınlığa kavuşturan pek çok yayının, bilginin ortaya çıkmasında, bunların uluslar arası bilim kuruluşlarınca da benimsenmesinde etkili olmuştur.

Mustafa Kemal'in aşağıdaki sözleri Türk tarihi ve bu tarihin öğretilmesi ile ilgili isteği, uyarısı tarih çalışmalarında hem tarihçiler hem de yeni kuşaklar için unutulmaması gereken sözlerdir:

“ Büyük devlet kuran atalarımız büyük ve kapsamlı uygarlıklara sahip olmuştur. Bunu aramak incelemek Türklüğe, dünyaya bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu atalarını tanıdıkça, daha büyük işler yapmak için kendinde güç bulacaktır. Her şeyden önce, kendi kendinizin dikkat, özenle seçeceğiniz belgelere dayanınız. Bu belgeler üzerinde yapacağınız incelemelerde her şeyden ve herkesten önce kendi karar verme yeteneğinizi ve ulusal süzgeci kullanınız. Biz daima gerçeği arayan ve buldukça, bulduğumuza inandıkça onu açıklama yürekliliğini gösteren adamlarız.”⁹²

Yukarıda Mustafa Kemal'in belirttiği sözler gerçekten de unutulmaması gereken sözlerdir. Hem günümüze hem de gelecek kuşaklara öğüt verici sözlerdir ve gerçeği yansıtmaktadır.

Atatürk Tarih çalışmalarına önem vererek tarihten geniş ölçüde yararlanmıştır. Bu anlamda tarih bilgisini Kurtuluş Savaşı süresinde ve yapmış olduğu devrim hareketlerinde etkin biçimde kullanmıştır. Atatürk tam bağımsızlığın gereği olan siyasal bağımsızlığın kültür ve ekonomi alanında da sağlanması zorunlu görmektedir. Bu nedenle ulusal dille beraber ulusal tarihe kavuşmayı kültürel bağımsızlığın ana öğeleri içerisinde değerlendirir.

Tarih bir toplumun geçmişini en iyi şekilde yansıtan unsurlardan biridir. Toplumun geleceğine yön vermesi, geçmişte yapılan hataları yapmaması, tarihinden ders alması o toplumun gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Atatürk tarafından gerçeğleştirilen büyük Türk Devrimi tarihten alınması gereken en önemli örnektir.

92) Kili, Age. , s.177- 178.

3.BÖLÜM

3-KÖYE YÖNELİK EĞİTİCİ FAALİYETLER

Cumhuriyet döneminde yeterli okul olmadığından halkın eğitilmesi için çeşitli kurslar düzenlenmiştir. Açılan kurslarla halkın eğitilmesi amaçlanarak, köylünün eğitilmesi, bilgisizlikten kurtarılması istenmiştir. Yalnız, halkın eğitilmesi denildiğinde sadece okuma-yazma açısından düşünülmemiş bunun yanında, el becerisi olan kişilerin de yetiştirilerek meslek sahibi yapılması düşünülmüştür. Kadınların ev işlerinde ve dışarıda onlara yardımcı olabilecek kurslara giderek (biçki, dikiş, çocuk bakımı vs.), kendilerini geliştirmeleri düşünülmüştür. Erkeklerinde köy yaşantısı içinde, tarım ve hayvancılık alanında lazım olan bilgileri öğrenmeleri ve günlük hayatta bunları kullanmaları sağlanmıştır. Bu dönemde aydınlar tarafından köyde eğitim çalışmaları yapılmıştır. Bu aydınlar arasında Mustafa Necati, Halil Fikret Kanad, İsmail Hakkı Tonguç ve Jonh Dewey bulunmaktadır.

3.1.Cumhuriyet Aydınlarının Köy Eğitimine Bakışı

Mustafa Necati (1894- 1929)

Mustafa Necati, Hukuk mektebini bitirmiş ve İzmir’ de darülmualimat ve idadide öğretmenlik yapmıştır. 14 Mayıs 1919 gecesi, ertesi gün İzmir’ e yapılacak olan Yunan işgaline karşı halkı direnmeye çağırmıştır. İşgal sonrası Balıkesir cephelerinde Kuva-yi milliyet komutanı olarak çarpışmış, İzmir’ e Doğru gazetesini çıkarmıştır. 1920’ de ilk T.B.M.M.’ ne Manisa milletvekili olarak girmiş, Samsun, Kastamonu İstiklal Mahkemeleri Başkanlığında bulunmuştur. 1924’te adalet bakanlığı, 20 Aralık 1925- 1 Ocak 1929 tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı ve aynı zamanda Muallimler Birliği Başkanlığı yapmıştır.⁹³

Mustafa Necati Bakanlık yaptığı dönemde Türk eğitiminde önemli çalışmalar yapmıştır. Yapılan çalışmalar şunlardır:

- _ 1928’ de yeni harflerin kabul edilmiş,
- _1926’ da her düzeydeki öğretimden ücret alınması kaldırılmış,
- _1926 da okul kitaplarının Bakanlıkça basılması kararı alınmış,
- _ 1926 da Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsünün kurulması ve köy

93) Akyüz, Yahya; Türk Eğitim Tarihi, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1977, s. 357.

öğretmeni yetiştirilmesi için çeşitli girişimler yapılmıştır.⁹⁴

Mustafa Necati, Cumhuriyet Dönemi aydınları arasında eğitime önemli katkıları olan bir eğitimcidir. M. Necati Maarif Vekilliğine tayin olduktan sonra eğitimle ilgili alınması gereken tedbirleri belirlemiş ve 9 Şubat 1926 tarihinde gazetecilere bir demeç vermiştir. Demeç şu şekildedir:

“Maarif vekâletine tayin edildikten sonra, ilk işim vaziyeti umumiyei tetkik oldu; hakikaten umumi vaziyeti mütalaa etmeden mevcut hakkında ve tevessül edilmesi icap eden tedbirlere dair beyanı fikir etmek doğru olamazdı. Maarif meselesinin mudil ve çok teferruatlı olduğu malumdur.

Az bir zaman içinde maarif meselesini bütün esaslarıyla tekik etmek esasen imkânsızdır. Programlar meselesi, terbiye sistemleri, talim usulleri gibi ayrı ayrı çok mühim olan maarif işlerini daha bol bir zaman içinde tetkik etmeyi muvafık bularak, teşkilatın en kusurlu ve en aksak yerlerini araştırmayı ve bulmayı düşündüm. Teşkilat denilince tabii merkezi teşkilat ile bu teşkilatın Türkiye dâhilinde idare etmekte olduğu maarif şebekesi kast olunmaktadır.”⁹⁵

Mustafa Necati Türk eğitimini öncelikle tetkik edip eğitimin içinde bulunduğu durumu ortaya koymuştur. Ancak Türk Maarifinin çok teferruatlı olduğunu belirterek kısa bir zamanda maarif meselesinin halledilemeyeceğini de belirtmiştir. Bu nedenle eğitimde en önemli sorunların belirlenmesi ve bu sorunların giderilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Mustafa Necati daha sonra eğitimin genel durumu ile ilgili açıklama yapmıştır. Bu açıklama şu şekildedir: “İlk Tedrisata bütün vilayetlerde mevcut olan 4770 ilk mektep, 32 ilk yatı mektebi, 25 leylî muallim mektebi ve bunların tatbikat sınıfları mevcuttu. Bunlardan 4770 ilk mektep vilayetler idaresi hususiyelerine, muallim mektepleri ile tatbikat sınıfları ve ilk yatı mektepleri de muvazenei umumiyei merbutturlar.

4770 ilk mektep ile 32 ilk yatı mektebinde 302 500 talebe ve bu mekteplerin mecmuunda 9062 muallim mevcuttur. Bu muallimlerden 3960' ı muallim mektebi mezunu olup diğer 5102' si ehliyetnameli muallimlerdir. Elimizde mevcut elyevm 25 muallim mektebi vardır. Bu mekteplerin talebe mevcudu 4200' dür. Bunlar kaç sene

94) Akyüz, Age. , s. 357.

95) Tonguç, İ.Hakkı; Canlandırılacak Köy, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 323- 324.

zarfında muallim olarak yetişeceklerdir. Muallim mekteplerinin içinde talebesi 300' ü tecavüz eden yalnız iki, 200' ü tecavüz eden 3 mektep vardır. Diğerlerinin talebe adedi muhtelif ve azdır. Vasati bir hesap ile bütün muallim mekteplerinde beher mektebe 171 talebe isabet etmektedir. Bu mektepler kâmilten leylidir. Beher talebe devlete senevi 255 liraya mal olmaktadır. Muallim mektepleri binaları içinde kabili istifade olanlar İstanbul kız ve erkek, Edirne erkek, İzmir, Konya, Adana erkek muallim mektepleridir. Diğerleri bir muallim mektebinin ihtiyaçlarını tamir edecek vaziyette değildir. İlk yatı mektepleri de şayanı memnuniyet bir halde değildir. Köy çocuklarını hukuk ve vezaifini müdrik vatandaş olarak yetiştirmek gayesini istihdat eden bu mektepler ekseriyet itibariyle köylerde değil kasabalarda açılmışlardır. Köy yatı mekteplerinden bazılarında talebenin büyük bir kısmı köylü değildir.

32 yatı mektebinin ancak 2600 talebesi vardır. Binaları fazla talebe almağa değil, bugünkü mevcutları bile barındırmağa müsait değildir. Bu mekteplerin bir an evvel eski medreselerden, harap evlerden kurtarılmalrı icap eder. İlk tedrisat dairesi bu müesseselerden maada hususi ve ecnebi mekteplerin ruhsatname muamelatını, tedrisatını, terbiyevi faaliyetlerini takip ve çırak mektepleriyle halk dersanelerini küşat ve bunlara ait nizamname, talimatname ve programları tanzim eder. Kitapları hazırlar. Vilayet bütçelerini tetkik eder. Mektep inşaatını nezaret altında bulundurur. Sinni tahsile dâhil olan çocukların miktarını tespit ve Maarif Müdürleriyle ilk tedrisat müfettişlerinin mesaisini takip eder.”⁹⁶

Mustafa Necati'nin ilköğretimin genel durumu ile ilgili açıklamaları ilk mekteplerin sayısı, bu mekteplerin öğrenci sayısı ve mekteplerde bulunan muallimlerin sayısı hakkında bilgi vermektedir. İlköğretimin genel durumu hakkındaki açıklamalarından sonra köy ilkokullarının durumunu da şöyle belirtmektedir:

Köy çocuklarının eğitimi kolay değildir. Bunun nedeni köylerin dağınık oluşu ve her köyde mektep olmayışıdır. Köy çocuklarının okula devamı süreklilik göstermediği için eğitimde aksamalar olmaktadır. Bu nedenle köy eğitimi için özel bir yaklaşım getirilmesi gerektiğini belirtmiş ve bu konuda şunları söylemiştir:

“Hakikaten köy çocuklarına ayrı bir tahsil vermek lazımdır. Bunların babaları çocuksuz yaşayamıyorlar. Çocuğu çiftine, tarlasında çalıştırmaya, ineğini sağdırmaya mecburdur. Onun içindir ki köy mekteplerinin tahsil müddetini üç sene yaptık. Bu üç

96) Tonguç, İ. Hakkı; İlköğretim Kavramı(Cilt- 1), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 231- 232.

sene zarfında çocuk, şehirde okutulduğu gibi okuyacaktır. Bazen günde iki, üç saat okuyacaktır. Mektepler bazen altı ay tatil olacak ve çocuklar, babalarının evlerinde kalacaktır. İhtiyaca göre onlara terbiye vereceğiz, maksadımız budur.”⁹⁷

Mustafa Necati köy çocuklarının durumunu bilerek hareket etmek istemiş bu nedenle üç yıllık bir öğrenim süresi öngörmüştür. Böylelikle köy çocuklarının köyden tamamen uzaklaşmadan hem eğitilmesi hem de ailesinin yanında kalarak onlara yardım etmesi düşünülmüştür. Köy çocuklarının okutulmasındaki zorluğu görmüş ve köyün şartlarına uygun eğitim önermiştir.

Mustafa Necati, köyde ilköğretimin gelişmesi için Köy Yatılı ve Köy Öğretmen Okulları ile de özellikle ilgilenmiştir. Ona göre Yatılı okullar şöyle olmalıdır: “Köy çocuklarını köyden alıp da şehirde okutmak hatalıdır. Bu sistemin tatbik edilmiş mahzurları görülmüştür. Köyden çocukları almışlar, şehir mekteplerinde okutmuşlar, mektebi ikmal edince o çocuklar köyüne dönmek istememişler. Elimizde böyle çocuklar vardır. Bunun için köy çocuklarını şehirde okutmayacağız, köyünde okutacağız. O, köyünde ne görüyorsa, o hayatı yaşayacaktır, yani mektebin içinde büyük bir arsa olacak, orada çalışacaklar, hayvan bakmasını öğrenecek, bu suretle köylerinden ayrılmayacaklar. Tabii bunların programlarını talim terbiye heyeti tetkik edecek ve yapacaktır. Köy muallimlerini getireceğiz, onların şahsi fikirlerini de nazarı dikkate alacağız, ona göre mektep açacağız, program yapacağız.”⁹⁸

Mustafa Necati o dönemde köylerin sayısının 40.000 olarak belirtmiş ve bu köylerin çoğunun dağınık olduğu gerekçesiyle “köy yatı mektepleri” açarak çocukları merkezi bir yerde okutmak gerektiğini vurgulamıştır. Köy yatı mekteplerinin şehirlerde açılmasına karşı çıkmış, bunun nedeni olarak da şehirde yetişen çocukların tekrar köye dönmek istememelerini göstermiştir. Bu nedenle köy çocuklarının şehirde değil de köy karakteri taşıyan yatı mekteplerinde okutulması gerektiğini belirtmiştir. Köy yatı mektepleri okulsuz köylerdeki çocukları okutmak için açılmıştır. Şehirde açılan bu köy yatı mekteplerine şehirli çocuklar da gitmiş ancak bu durum diğerleri açısından olumsuz olduğu için Mustafa Necati bu uygulamaya son vermiştir.

Mustafa Necati'nin Türk milli eğitimine yaptığı en büyük katkı öğretmen

97) Eski, Mustafa; Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı Mustafa Necati, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s.141.

98) Gedikoğlu, Şevket; Niçin? Eğitim Kursları, İdeal Matbaa Ciltvi, Ankara, 1949, s. 58.

yetiştirme konusunda olmuştur. Bu nedenle onun zamanında öğretmen okullarının sayısı çoğalmış ve buna bağlı olarak da öğrenci sayılarında artış olmuştur. Ona göre ilköğretimi istenilen düzeye çıkartmanın şartlarından biri de öğretmenlerdir. Bu anlamda başarı sağlanması için öğretmen yetiştirme meselesinin ciddi bir şekilde ele alınması gerekmektedir.⁹⁹ Mustafa Necati' nin Bakanlığı zamanında öğretmen okullarının sayısı ve bu okullardaki öğrenci sayısı artış göstermiştir. İlköğretimde başarılı olmayı öğretmene bağlamış, bu nedenle de öğretmen yetiştirme işine önem vermiştir. Görevde kaldığı süre içinde çalışmalarını titizlikle uygulamış ve öğretmenlere çok büyük değer vermiştir. Mustafa Necati zamanında büyük itibar kazanan öğretmenler daha sonraları bu itibarı kaybetmiştir.

Halil Fikret Kanad(1892- 1976)

Dr.Halil Fikret Kanad, 1892 yılında Manastır' a bağlı Serfice kazasında doğmuştur. İlköğretimini doğduğu yerde, orta öğretimi Manastır Sanat okulunda tamamlamıştır. Çeşitli işlerde çalıştıktan sonra Mülkiye Mektebine yazılmış, 1910 yılında öğrenim için Almanya' ya gönderilmiştir. Berlin'de felsefe, Leibzing' de pedagoji derslerine devam etmiş, savaş içerisinde Manastır' a gelen Kanad, ailesiyle birlikte İzmir' e yerleşmiştir. Daha sonra tekrar Almanya' ya gitmiş, Pestalozzi hakkında doktora yaparak 1917 yılında Türkiye' ye dönmüştür.

Çamlıca Kandilli, Bezm-i Alem Kız Liselerinde Malumat-ı Ahlakiye ve Medeniye öğretmenliği ve Azerbaycan' da psikoloji öğretmenliği yapmıştır. Azerbaycan'dan Almanya' ya giden Kanad, tekrar Azerbaycan' a dönmek istemiş, fakat Ruslar izin vermemişlerdir. 1927 yılında Konya' da açılan Eğitim Enstitüsüne psikoloji-pedagoji öğretmeni olarak tayin edilmiş, bu okulun Ankara' ya nakledilmesi ile Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenliğine getirilmiş ve burada pedagoji bölümünü kurmuştur.

1936' dan 1938 yılına kadar Talim ve Terbiye Kurulu Üyeliği yapmış, “Köy Öğretmen Okullarının” kurulmasında büyük hizmetlerde bulunmuştur. Talim ve Terbiye Üyeliğinden sonra Gazi Eğitim Enstitüsüne dönen Kanad, 1956' da emekli olmuş ve 1976 yılında da ölmüştür.¹⁰⁰

99) Eski, Mustafa; Cumhuriyet Döneminde Bir Devlet Adamı Mustafa Necati, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 158- 159.

100) Akyüz, Hüseyin; Türk Eğitiminde Köy Enstitüleri Denemesi Üzerine Bir Araştırma, Erzurum, 1987, s. 74.

Türk eğitim sisteminde önemli bir yere sahip olan Halil Fikret Kanad, yeni tip öğretmen yetiştirilmesine önem vermiştir. 24 Mart 1935 tarihli Kurun Gazetesinde “Yarının Muallimleri Nasıl Yetiştirilmeli?” makalesinde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için, yeni muallim mekteplerinin kendilerine düşen görevi yaptıklarını ancak yeni Türkiye Cumhuriyeti’ nin inkılaplarına yönelik olmadıkları için bunların yerine yenilerinin açılması gerektiğini belirtmiştir.

Halil Fikret Kanad yeni muallim mektepleri düşüncesinin ortaya çıkmasında bazı sebeplerin olduğunu belirtmiş ve bu sebepleri şöyle ifade etmiştir:

“Türkiye Cumhuriyetinin % 80’ inin köylülerimiz teşkil eder. Türk vatanının terakkisi, birinci derecede Türk köyünün yükseltilmesi ile mümkün olacaktır.

Türkiye’nin ilk planda, 20- 25 şehrini canlandırarak ondan sonra bu canlılığı ve terakkiyi yavaş yavaş köylere yaymak, bugünkü hız ve hamlelerin manasını yanlış tefsir etmektir. Bizim asırlarca beklemeğe vaktimiz olsaydı, inkılaplarımızı bu kadar seri yapmazdık. Başta Atatürk olduğu halde Türklerin şu on sene içinde yaptığı ve yaşadığı inkılaplar, yüzlerce seneyi içine sıkıştırmaktan başka bir şey değildir. Tarihte hiçbir millet, az zamanda ve arka arkaya bu kadar derin ve bu kadar süratli inkılaplar yaratmamıştır. Büyük Petro’ nun Rusya’ da yaptıkları Atatürk’ ün yaptıkları yanında çok sönük kalır.

Hepimiz biliriz ki inkılap yapmaktan ziyade, yapılan inkılabı yaymak, sevdirmek ve kökleştirmek çok daha zordur. Bunun için ve sürekli çalışmaya ihtiyaç vardır. İşte Türk vatanında yapılan büyük inkılapları, büyük değişiklikleri her türlü bora ve fırtınalardan korumak ve onları ebedileştirmek için ilk şart, inkılabı esas olan umdeleri en az bir zaman içinde vatanın dört bucağına yaymak ve onları geniş halk kütlesine sevdirmektir. Bu inkılabın kökleşmesi demektir.

Kök, şehirlerde değil, köylere dedir.”¹⁰¹

Halil Fikret Kanad, Türkiye Cumhuriyetinin % 80’inin köylü olduğunu ve köylünün eğitimden yoksun olduğunu, bu nedenle köylünün eğitilmesi için yeni muallimlere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

H. Fikret Kanad, Türkiye Cumhuriyeti’ nin kalkınmasını köylünün eğitilmesine bağlamaktadır. Öncelikle şehirleri geliştirip sonra köylere yayma düşüncesinin yanlış olduğunu bunun çok zaman alacağını belirtmektedir. Türk inkılabının kısa bir zamanda

101) Soysal, Emin; Köy Enstitülerinin Tarihçesi ve Kızıllı Köy Enstitüsü, Yeni Basımevi, Bursa, 1943 s. 11- 13.

yapıldığını belirtmiş ve hiçbir milletin böyle bir inkılabı kısa zamanda gerçekleştirmedini vurgulamıştır.

Yapılan inkılabın yayılması, sevdirmesi ve kökleştirilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirecek olan da eğitimidir. Bu sayede inkılabın kökleşmesi sağlanacaktır.

Halil Fikret Kanad köyle ilgili tespitlerinden sonra çalışmalara başlanması gerektiğini belirtmiş ve tüm bu işlerin üstesinden gelebilecek Türk muallimlerinin bazı nitelikler taşıması gerektiğini belirtmiştir. Bu nitelikler şunlardır:

1) Türk muallimi, milliyetçi, demokrat ruhlu ve idealist olmalı, köye ve köylüye derin ve samimi bir sevgi ile bağlanmalı,

2) Türk muallimi, mütevazı ve temiz ahlaklı olmalı,

3) Türk muallimi, el işlerinin her türünden anlamalı, becerikli ve pratik olmalı,

4) Türk muallim, birazda olsa sağlık bilgisine sahip olmalı.

Mesela bir yaranın nasıl temizleneceği, nasıl sarılacağı, suda boğulan bir insanı diriltmek için ne şekilde masaj yapılacağı, burkulmaya karşı neler yapılacağı konusunda bilgi sahibi olmalıdır.¹⁰² Halil Fikret Kanad Türk mualliminin, milliyetçi, demokratik, idealist, mütevazı, temiz ahlaklı, becerikli, pratik ve biraz da olsa sağlık bilgisine sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Türk muallimleri için belirtilen bu özellikler geçekten de köylünün günlük hayatta ihtiyaç duyduğu önemli meselelerdir. Günümüzde bile pek çok köyde hala doktor yoktur, o dönemde köylerde doktor olması zaten imkânsızdır. Onun için köylünün ihtiyaç duyduğu meselelere cevap verilmesi onlar için faydalı olacaktır.

Halil Fikret Kanad muallimlerde bulunması gereken özellikleri belirttikten sonra, sıra muallimlerin yetiştirileceği mektep ihtiyacının karşılanmasına gelmiştir. Bunun için eski mekteplerin ıslahı mümkün değildir. Çünkü eski mektepler kullanılacak halde değildir. En kısa zamanda bu sorun giderilmelidir. Köyün niteliğine uygun muallim yetiştirmek için yeni muallim mekteplerine ihtiyaç vardır. Bu muallim mektepleri aynı zamanda bazı özelliklere de sahip olmalıdır. Bu özellikler şunlardır:

1) Muallim mektepleri şehirlerden uzak tabiatın kucağında olmalıdır.

2) Muallim mekteplerinin ziraata müsait geniş arazisi bulunmalıdır. Bu toprakların bir kısmı bağ ve bahçeliğe, diğer bir kısmı orman yetiştirmeğe elverişli olmalıdır. Bundan başka mektebin atları eşekleri, inek ve öküzleri, tavukları, hindi ve

102) Soysal, Age. , S. 13- 15.

kazları bulunmalıdır.

3) Muallim mekteplerinin muhtelif iş, sanat atölyeleri bulunmalıdır. Bu atölyeleri idare eden muallimler, mutlaka bir eliş muallimim mektebinden mezun olmalıdır. Burada şimdilik demircilik, tenekeçilik, marangozluk, çamurculuk gibi sanatlar bulunmalı ve mektepte duvarcılık gibi işlerden anlayan ustalar olmalıdır

4) Muallim mektepleri ihtiyaca elverişli olmalıdır. Binalarda temizlik ve sıhhat aranmalı, süsten uzak bulunmalıdır.

Mekteplerde her muallim için ayrı, küçük bahçeli evler yaptırmalı, bu suretle muallimler, talebe ile beraber büyük ve müşterek bir aile cemaati teşkil etmelidir. Mektebin kış ve yaz için ayrıca koşacak, oynayacak, idman ve spor yerleri bulunmalıdır.

5) Muallim mekteplerinin sağında, solunda ve mektepten beş on kilometre uzaklıkta bakımsız Türk köylerinin bulunması çok faydalıdır. Bu köyler, muallim mektebi talebesinin “Köy bakımı ve köy imamı” mevzuunun tatbik sahası olacaktır.

6) Muallim mekteplerinin yanında ayrıca bir tatbikat mektebi bulunacaktır. Tatbikat mektebi talebesi, eliş atölyelerinden bol bol istifade edecektir. Tatbikat mektebinin kendine mahsus birkaç dönüm toprağı ve ağaçlığı bulunacaktır. İlk mektebi bitiren çocuklar 18- 19 yaşlarına kadar burada, şehirlerden uzak tabiatın kucağında, fasilasız bir tahsil hayatı geçireceklerdir.¹⁰³

H. F. Kanad' a göre muallim mekteplerinin tabiatın kucağında, ziraata elverişli arazisi, iş ve sanat atölyeleri, ihtiyaca elverişli, temiz ve sıhhatli, muallimler için ayrı, bahçeli bir ev ve mektepten biraz uzakta bakımsız köyler ve mekteplerin yanında bir tatbikat mektebi olması gerekmektedir. Tatbikat mektebi belirtilen özellikleri gerçekleştirmek için uygulama imkânı verecektir.

Halil Fikret Kanad köy, köylü ve özellikleri, köy için yetiştirilecek yeni tip öğretmen özellikleri ve yeni açılacak muallim mekteplerinin niteliklerini ayrıntılarıyla açıklamıştır. Gerçekten köy muallimleri ve köy mektepleri belirtilen özelliklere sahip olursa köy eğitiminde başarı sağlanabilir. Ona göre köylerde başarı ile çalışmanın belli şartları vardır: Bu şartlar şunlardır:

1- Bir öğretmenin köyde başarı ile çalışması için, köylüyü ve köyü sevmesi gerekir.

103) Soysal, Age. , s. 22- 23.

2-Görev için köy atan öğretmen sadece çocukların öğretmeni değil, bütün köyün öğretmeni olduğunu bilmelidir.

3- Köyde öğretmelik yapacak olan kişi becerikli, kuvvetli ve iş yapmayı seven biri olmalıdır. Becerikli, kuvvetli ve iş yapmaktan zevk alan bir insan olmalıdır.

4- Öğretmen alçak gönüllü, güler yüzlü ve karakterli bir insan olmalıdır. Bu özellikleri taşıyan öğretmeni köylü kendinden sayar, ona güvenir ve her dediğinin yapar.

Yukarıda belirtilen özellikler köy ve köylü üzerinde etkili olmanın yollarını göstermektedir. Bu özellikleri taşıyan bir öğretmenin köylüye etki yapmaması ve köyde başarılı olmaması mümkün değildir.

Öğretmede bulunması gereken özelliklerin yanında köy eğitiminde öğretmenin başarı ile çalışması için devlet tarafından bazı meselelerinin çözülmüş olması gerekmektedir. Bu meselelerin başlıcaları şunlardır:

- a- Her öğretmenin okulun yanında rahatça çalışabileceği bir evi bulunmalı,
- b- Sebze ve meyve yetiştirmeğe elverişli en az bir dönüm tarlası olmalı,
- c- Okulun çevresinde köyü ağaçlandırmaya yarayacak bir fidanlığı bulunmalı,
- d- Öğretmene, kendi çocuklarını, ortaokullarda, liselerde veya teknik okullarda okutabilecek kolaylıklar sağlanmalı,
- e- Her köy okulunun bir kitaplığı bulunmalı ve bu suretle öğretmenin manevi dünya ile ilgisi sağlanmalı,
- f- Her okulda linyit kömürü yakacak bir soba bulunmalı, öğretmenlere de taksitle böyle bir soba verilmeli, ayrıca ucuz olarak linyit kömürünü köylerde satacak teşkilatlar kurulmalıdır.
- g- Beş yıl içinde köyün maddi- manevi kalkınmasında başarıyla çalıştıkları anlaşılan öğretmenlere ikramiye verilmeli ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan bir dergide bu gibi idealist ve fedakâr öğretmenler takdir edilmeli ve bunların beş yıl içinde ne gibi kalkınma hamleleri yaptığı kamuoyuna bildirilmelidir.¹⁰⁴

Köy öğretmenlerinin bu sorunları halledilirse hem köy öğretmenliği çekici bir hale gelir hem de öğretmenler köyde daha uzun zaman çalışırlar. Aksi takdirde öğretmenler köyde fazla çalışmak istemiyor ve bir yolunu bulup şehir okullarına geri dönüyorlar.

104) Kanad, Halil Fikret; Kısaltılmış Pedagoji, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977, s. 44- 46.

İ. Hakkı Tonguç (1881 veya 1893- 1960)

Romanya Dobruca bölgesinin Tatar Atmaca köyünde doğdu. Çocukken yurt hasretiyle okumak için Türkiye'ye geldi. 1918 yılında İstanbul Öğretmen Okulunu bitirdi. Başarılı ve yetenekli bir öğretmen olduğu için yüksek öğrenim yapmak üzere Almanya'ya gönderildi. Ettlingen'de çeşitli seminerlere (resim-elîşi, iş eğitimi, beden eğitimi) devam ederken Birinci Dünya Savaşında yenilgimiz sebebiyle öğrenimini bırakarak yurda döndü. 1919' da Eskişehir Öğretmen Okulun' da resim-elîşleri ve beden eğitimi öğretmeni oldu. 1921- 1922' de yarım kalan öğrenimini tamamlamak üzere Almanya' ya tekrar gönderildi. Karlsruhe Beden Eğitimi Enstitüsünün seminerlerine devam etti. 1922- 1925 yıllarında Konya Lisesi, Ankara, Adana Erkek Öğretmen Okullarında resim-elîşleri ve beden eğitimi öğretmenliği yaptı. 1925 yılında üçüncü kez Almanya' ya gönderildi. Burada Leipzig Pedagoji Enstitüsünün iş eğitimi seminerlerine katıldı.

1926 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığı Ders Araçları Müzesi Müdürlüğüne atandı. Ders işlerken her zaman araç kullanırdı. Adana Öğretmen Okulunda görev yaparken öğrencilerle hasır şapkalar örerd (Şapka devriminden önce). Koyu bir Atatürkçü olan Tonguç, onun ilke ve devrimlerine yürekten bağlıydı.

1932- 1933 ders yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Şubesini kurdu.1934- 1935'te ise Gazi-Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne vekâlet etti. 3 Ağustos 1935'te de İlköğretim Genel Müdürlüğüne atandı. 1936 yılında Eğitim Kurslarını, 1937 yılında da Köy Öğretmen Okullarını açtı. 1938 yılında İlköğretimle ilgili inceleme yapmak üzere Bulgaristan, Macaristan, Yugoslavya, Avusturya ve Almanya'ya gitti. Bu ülkelerin eğitimde son çalışmalarını inceledi ve aynı yıl yurda geri döndü. 1940 yılında temeli köy öğretmen okullarıyla başlatılan Köy Enstitülerini kurdu. 21 Eylül 1946 yılında başarıyla devam ettiği İlköğretim Genel Müdürlüğünden alındı. 1954 yılında emekli olan Tonguç 1960 yılında ölmüştür.¹⁰⁵

İ. Hakkı Tonguç 13 Ağustos 1954 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğüne getirildi. Bu göreve gelmesini sağlayan Nafi Atuf Kansu, Cevat Dursunoğlu ve Saffet Arıkan'dır. Onun köy kalkınmasını sağlayacak eğitimi köylülere vereceğine inanıyorlardı. Bu nedenle bu göreve getirmişlerdi. (Göreve getirildiğinde Resim- Elişi öğretmeni idi)

105) Semerci, Bekir; Türkiye' de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri, Özgür Yayın, İstanbul, 1989, s. 249- 250.

1933 yılında “İş ve Meslek Terbiyesi” adlı kitabı yayınlamışlardı. Bu kitaptaki fikirleri yeni yüklenmiş olduğu köylünün eğitilmesi konusuna hazırlayıcı nitelikteydi. Köylünün eğitilmesi konusu gerçekleştirmek kolay bir iş değildi. Çünkü zaman, yer ve olanaklar yeterli değildi. Bu olumsuzluklara rağmen Tonguç çalışmalarına başladı.

İsmail Hakkı Tonguç çalışmalarına eğitim sistemi, okulların işleyişi ve tarım kesiminin durumunu açıklayarak başlamıştır:

“Son ferakli asırlarının vasıtalarını henüz layikiyle kullanamadığımız için tabiatın azami derecede istifade edememekteyiz. Türkiye’ de terbiye işinin bilhassa teşkilatı ile uğraşanları alakadar etmesi lazım gelen en mühim meselelerden biri de hiç şüphesiz bu meselelerdir. Nüfusumuzun % 70’ ini teşkil eden ve hayatları tabiatla doğrudan doğruya alakadar bulunan çiftçi sınıfı nasıl terbiye edilmelidir? Büyük şehirlerin hayatına klasik terbiye edilmiş münevver tabaka denilen tabakanın ihtiyaçlarına teşkilatlandırılmış mektep sistemi müstahsil bir sınıfın ihtiyaçlarına ne derece uygun gelebilir? Dünya iktisadi muvazenesine teb’ an hayatı şartlarını değiştirmek mecburiyetinde olan çiftçi sınıfı teknikle nasıl teçhiz edilmelidir ki, bunlar ileride tabiatla hâkim bir unsur haline gelebilsin? Bizde bu mevzular ve bunların alakadar oldukları diğer mevzular henüz planlı bir şekilde işlenmiş değildir. Bugünkü terbiye ve mektep sistemimizin milli bünyeye göre kurulmuş bir sistemden ziyade, Avrupa cemiyetleri bünyesine göre yapılmış teşkilatın kopyası manzarasını arz etmektedir.”¹⁰⁶

İ. Hakkı Tonguç genel olarak ilköğretim konusuna değinmiş neler yapılması gerektiği konusunda açıklamalarda bulunmuştur. Özellikle ülke nüfusunun % 70’ ini oluşturan köylünün eğitilmesi konusunun çok önemli olduğunu belirtmiş ve var olan mektep sisteminin şehir hayatına yönelik olduğunu bu nedenle köy hayatının ihtiyaçlarını karşılamadığını belirtmiştir. Bunun için bu mekteplerin köy hayatının ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir.

Mekteplerde bulunması gereken özelliklerin yanında köy terbiyecisinin de bazı özelliklerinin bulunması köyde eğitimin başarılı olmasında etkili olacaktır. İ.Hakkı Tonguç bu özellikleri de şöyle belirtmiştir:

“ Köy terbiyecisinin gayesi, azami derecede kuvvetli vatandaş yani içtimai mahiyette tabiatın bütün kuvvetlerine esir değil, hâkim olabilecek bir evsafa iş adamı

106) Gedikoğlu, Şevket; Niçin? Eğitim Kurşları, İdeal Matbaa Ciltevi, Ankara, 1949, s. 21- 22.

yetiştirmek olmalıdır. Bizi bu gayeye götürecek mektep de, kitap mektebi değil, iş mektebi olacaktır.”¹⁰⁷

Yukarıda Tonguç’ un belirttiği eğitim anlayışı köylüye sadece okuma-yazma öğretmek değil, öğrendiklerini kullanmaya yönelik bir niteliğe sahiptir. Aynı zamanda köylüyü her alanda geliştirecek niteliktedir. Tonguç, bu eğitimi iş eğitimi ve iş okulu olarak değerlendirmektedir. Belirtilen iş eğitimini eski okullarda vermek mümkün değildir. Bu nedenle iş eğitimini verecek yeni okullara ihtiyaç vardır. Yeni okul düşüncesi, bu okullarda yeni ğretmen sorununu ortaya çıkarmıştır. Tonguç yeni okul ve yeni öğretmenle ilgili görüşlerini şöyle açıklamıştır:

“İş mektebi, yeni muallimler yetiştirecek ve eski muallimleri de yeni muallimlerin düzeyine getirecektir. Eski mektep muallimlerinin en önemli görevi sadece ders vermek, müfredat programı ve tedris usulünü göz önünde bulundurmaktı. Eski mektebin muallimi müfredatı pasif bir şekilde yerine getirirken, yeni iş mektebinin muallimi faal bir şekilde görevini yerine getirecek ve aynı zamanda rehber olacaktır. Çocukları eğitirken gruplar halinde idare edecek, onlara farklı meşguliyetler bulacaktır.

İş mektebi muallimi kendini de yetiştirecek ve terbiye edecektir. Bunu yapabilmesi için muallim birliklerinin iş birliği yapması gerekmektedir. Bunu yapmadıkları takdirde eski muallimlerden farkları kalmayacak ve muallim mekteplerinin belirtilen eksikliklerini gidermesi ve terk etmesi mümkün olmayacaktır. Muallimler kültürün yükselmesine hizmet etmezse, mektepler kültür müessesesi haline gelmeyecektir. Muallimler kültürün yükselmesine hizmet ettikleri takdirde mekteplerde birer kültür müessesesi haline gelecektir. Kültürün yükselmesi demek ilmin, tekniğin ve zanaatın yükselmesi demektir. Muallimler sadece ders vererek bu gelişmelere katkı sağlayamazlar. İş yapabilecek bütün halkı mesaiye katmak zorundadırlar. Bu sayede mektep yeni ve modern bir millet yaratmış olacaktır.”¹⁰⁸

Tonguç’ un belirttiği gibi iş mektebi ile yeni muallimler yetiştirilip, eski muallimler de yeni muallimlerin düzeyine getirilecektir. Eski muallimlerin ders işlerken ve müfredatı uygularken pasif bir şekilde yerine getirdikleri, yeni muallimlerin bu özelliklerinden kurtularak faal bir şekilde görevini yerine getirecektir. Görevini yerine getirirken aynı zamanda rehber olacaktır. Bu görevleri yerine getirirken yeni muallimler

107) Gedikoğlu, Age. , s. 22.

108) Geray, Cevat; İmece Dergisi, Yıl- 9, Cilt- 9, Sayı 100, Ağustos 1969, s.10- 11.

aynı zamanda kendi kendilerini de yetiştirecektir. Muallimlerin kendilerini yetiştirmelerinde muallim birlikleri iş birliği yapacak aksi takdirde kendilerini yetiştirmeleri mümkün olmayacak ve eski muallimlerden farkları kalmayacaktır.

Tonguç' a göre köyün kalkınması eğitime bağlıdır. Eğitim değişmeyi sağlayacak ve sürekli kılacaktır. Tonguç köyün kalkınması için bir kalkınma modeli geliştirmiştir. Bu modelin en önemli özelliği gerçekçi olmasıdır. Yani köy gerçeğini yansıtmaktadır. Bu modelin ana hatları şunlardır:

Tonguç' a göre köy kalkınmasının amacı maddesel değildir. Köy ulus hayatının, ekonomisinin ve kültürünün içindedir. Yani köy ulusunun bütünlüğü içinde yerini almalıdır. Köyün kalkınması demek, “anamlı ve bilinçli biçimde köyün içten canlandırılması” demektir. Köy kalkındığı zaman köy köylünün üzerinde var olan sömürü düzeni ortadan kalkacak ve köylü başkaları için istismar edilmeyecektir. Köylüye köle ve uşak işlemleri yapılmayacak, her vatandaşın olduğu gibi köylülerde haklarını korumalıdır.¹⁰⁹

Tonguç' a göre köyü kalkındırmanın bir yolu da köyü tanımaktır. Köyün toplumsal, ekonomik durumu bilirse yapılacak olanlar bunlara bağlı yapılır. Ve köy için faydalı olur. Aksi takdirde yapılan çalışmalar boşa gidecektir. Köyü tanımak kitaplarla ya da öğretmenlerden aktarılan bilgilerle mümkün değildir. Köyü tanımak için köy yaşantısı ile iç içe olmak gerekmektedir.

Tonguç, köyü tanımak için sürekli çalışmalar yapmış, binlerce köyü gezerek incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemelerinde köy eğitiminde neler yapılması gerektiğini örneklerle ortaya koymuştur. Yaptığı incelemeler sonucunda şu yargıya varmıştır.

“ Türk köylüsü Osmanlı sarayını, konaklarını beslemek, oradaki lüks ve ihtişamın yükünü omuzlamak zorundaydı. Devlet memuru, sahte aydın, mütegalibe, hoca “dörtlü ittifakı” köylünün kanını emiyordu. Köylü, geçmişin bu katlanılmaz kötü yönetimi, asayişsizliği, soygunculuğu içinde ezilmiş, fakirleşmişti. Köylü, en önemli gereksinimleri için bütün ailesiyle, bütün canlı cansız varlıklarıyla her mevsimde geceli gündüzlü çalışmakta, yinede bunları normal biçimde karşılayamamaktaydı. Üstelik geçmişten sürüp gelen, özellikle ümmet döneminin sonucu görenek ve geleneklerin

109) Geray, Age. , s. 10- 11.

etkisi altındaydı. Bütün bunların nedenini köyden çok şehirde aramalıydı.”¹¹⁰

Tonguç’ un da belirttiği gibi Türk köylüsü Osmanlı döneminde büyük sorumluluklar altına girmiş ve ezilmiştir. Kendi ailesinin ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma gelmiştir. Bu nedenle köyün kalkınması gerekmektedir. Kalkınmayı sağlayacak olan da eğitimidir. Köyün kalkınmasının sürekli ve etkili olması eski eğitim sistemi ile mümkün değildir, bu nedenle eğitim sistemi değişmeli ve eğitim yaygınlaştırılmalıdır. Bunun için yeni tip okul, program ve öğretmene ihtiyaç vardır.

Yeni tip okul köy kalkınması için merkez olacak ve çevrenin sorunlarına dönük, işe ve teknolojiye dayalı olacaktır.

Yeni tip okulun programı da şöyle olmalıdır: “Köy okulunda program, halkın, çiftçinin ilgi ve gereksinmelerine özel bir yer vermek durumundaydı. Bu sağlanmadıkça, öğretimin genel ve zorunlu kılınması yarar yerine zarar doğurabilirdi. Eğitimi kurumsal ve skolâstik olmaktan kurtarılması gerekliydi. Genç kuşağın meslekte başarısı ve köy yaşantısından uzaklaşmaması buna bağlıydı. Her vatandaşın ülkenin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmesine katılacak biçimde eğitilmesi, böylece okulun toplumsal yaşantının merkezi durumuna gelmesi demek oluyordu.”¹¹¹

Tonguç yeni tip okulun programının halkın, çiftçinin ilgisine yönelik olacağını böylelikle eğitimin genelleştirilip zorunlu hale getirileceğini belirtmiştir. Genç kuşağın meslekte başarılı olmasını eğitimin kuramsal ve skolâstik olmaktan uzaklaştırılmasına bağlamıştır. Böylece her vatandaş ülkenin siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişimine katılacak biçimde eğitilmiş olacak ve okul toplumsal yapının merkezi durumuna gelecektir.

Yeni tip okula yeni öğretmen gerekliydi. Yeni öğretmen köy okulunun değişen niteliğini ve programını yürütecek nitelikte olmalıydı. Köyü canlandırma sorununu çözebilecek, bu amaçla çalışacak elemanlar yetiştirilmeliydi. Ancak bu şekilde köy canlandırılır, eski anlayışla köyün canlandırılması mümkün değildi. Köyü çeşitli yönleriyle değiştirecek ekonomisi vb. yeni öğretmenler yetiştirilmeliydi. Köyü inanış, ekonomi, toplumsal yaşantı, maddi ev ekonomik yaşantıda etkileyecek aydın köy öğretmenlerine ihtiyaç vardı. Bu nedenle öğretmenin görevi okulla sınırlı değildi. Öğretmenin sadece nazari bilgilerle değil, bataklığın kurutulması, sıtmaya kinin

110) Geray, Age. , s. 10-11.

111) Geray, Age. , s. 11- 12.

verilmesi, pulluğun kullanılmasını vb. bilen kişiler olarak yetiştirilmesi gerekiyordu.¹¹²

Tonguç için, yeni öğretmenin, yeni okulda, programı uygulayacak nitelikte olması gerekmektedir. Yeni öğretmen köyü canlandırma sorununu çözecek, köylüyü çeşitli yönleriyle değiştirecek özelliklere sahip olması gerekmektedir. Yeni öğretmen köylüyü ekonomi, toplumsal yaşantı, maddi ve ekonomik yaşantıda etkileyecek nitelikte olmalıydı.

Tonguç' un Köy Eğitimcileri denemesi de köy eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Köy eğitimcileri denemesi, çalışmaları Tonguç' un, ilköğretim genel müdürlüğü yaptığı sıralarda başlamıştır. Köy okullarının programında yenilik yapılması ve bu yeniliğe bağlı okul yapılması ve öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Tonguç, Köy Eğitimcileri kanununun layiha gerekçesinde, köy eğitiminin niteliklerini şöyle belirtmektedir:

Köy eğitimi ve öğretimi gerçek anlamda değerlendirildiğinde, az nüfuslu, işlek ve pazarlardan uzak köyler farklı bir özellik göstermektedir. Bu tip köylerde köylünün üretimini fazlalaştırma, köyde sağlığı tehdit eden unsurları giderme ve köylüyü eski hayat seviyesinden yüksek bir düzeye çıkarma gibi problemler köy eğitiminde öncelik taşınmalıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için okuma, yazma, aritmetik, yurt ve yaşam bilgisi gibi klasik bilgiler bir araç olmalıdır. Bu amaçları gerçekleştirecek bir eğitim siyaseti izlenirse okul köyün ananeleşmiş ve statik hayatına hâkim olacaktır. Bu nedenle gelecekteki köy öğretmeni eğitim, öğretim ve tarım işlerinden anlayan bir eğitimci olması gerekmektedir.¹¹³

Köy eğitimci olarak yetiştirilmesi düşünülen kişiler eğitim çağındaki çocuklar değildir. Eğitimciler köy öğretmeni tipinden ayrıdır. Orduda askerliğini yapmış okuma yazma bilen gençler eğitimci olarak yetiştirilmişlerdir. Köy eğitimcileri konusu okullar başlığı altında açıklandığı için burada kısa bir bilgi verilmiştir.

John Dewey

Cumhuriyet döneminde yapılan eğitim çalışmalarından biri de yabancı uzmanların görüşlerinden yararlanmak olmuştur. Bu amaçla görüşlerinden faydalanmak

112) Geray, Age. , s. 11- 12.

113) Başgöz, İlhan (Howard E. WILSON); Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 165- 166.

için Türkiye'ye ilk yabancı eğitimci olarak John Dewey çağrılmıştır. 1924 yılında Türkiye'ye gelen John Dewey eğitim meseleleri ve örgütü ile ilgili görüşlerini iki rapor halinde Eğitim Bakanlığına sunmuştur. Rapor şu şekildedir:

“İlk ve pek mühim nokta, Türkiye mekteplerinin gaye ve hedeflerini tespit etmektir. Ancak bu suretle ittihaz olunacak tedbirler tavazzuh eder ve mütekâmil ve tedrici bir surette inkişaf edecek muayyen bir program çizmek mümkün olur. Mekteplerin hedefi muayyen ve vazih olursa bu müesseseler bir takım lüzumsuz tebedülattan ve sözde ıslahat namına ittihaz edilecek tesirsiz tedbirlerden sıyanet edilmiş olur. Gayenin müspet bir surette tavzihi, yapılacak teşebbüsleri ilham eder, teklif olunacak tedbirler için kontrol ve miyar vazifesini görür, maarif sahasında ittihaz olunacak müteakip tedbirlerin sırasını tayine yarar.

Şayanı memnuniyettir ki Türkiye maarif teşkilâtında takip edilecek gayeyi tayinde müşkülât yoktur. Bu gayeyi, Türkiye'nin mütemeddin milletler arasında mükemmel bir uzuv olarak canlı, hür, müstakil, lâik bir cumhuriyet halinde inkişaf etmesidir. Bu gayeyi elde etmek üzere mekteplerin millet efradına evvelâ doğru siyasî itiyatlar ve fikirler vermesi, saniyen onlarda muhtelif şekilde iktisadî ve ticarî liyakat ve kabiliyetleri teşvik etmesi, salisen erkek ve kadını hakimiyeti milliye, iktisaden kendi kendisini idareye ve san'atça terakkiye sevk edecek, yani onları teşebbüs ve ibdaa, istiklâli muhakemeye, ilmîbir surette düşünmeğe ve menfaati umumiye için içtimaî tarzda teşriki mesaiye alıştırarak fikrî ve ahlâkî seciyenin haklarını ve temayyüllerini kendilerinde inkişaf ettirmesi lâzımdır. Bu gayeleri tahakkuk ettirmek için yalnız sadece bazı liderler yetiştirmek kâfi değildir. Vatandaşların heyeti mecmuası, memleketin siyasî, iktisadî ve harsî inkişafına iştirak edecek bir terbiye almalıdır.

Gayeye vasıl olmak için mekteplerin yalnız talebeye ders mevzularını öğretmesi kâfi değildir. Mektepler, -bilhassa içtimaî hayatın faal cereyanlarından uzak kalmış gibi görünen köy mıntıklarında- cemaat hayatının merkezini teşkil etmelidir. Mektepler, buldukları yerlerin sıhhî merkezleri olmalı, orada sıhhati umumiye ye, sâri hastalıklara, malaryaya ve bu hastalıklarla mücadeleye ait bahisler yalnız talebeye öğretilmekle kalmamalı, bütün köy halkına tamim edilmelidir. Mektep, muallimlerle talebenin sıhhiye memurları ve tabiplerle teşriki mesai etmesi dolayısıyla hastalıkların sebeplerile, mücadele için bir merkez olmalıdır. Meselâ malarya mıntıklarında talebe, sivrisineklerin yetiştikleri yerleri arayıp bulmağa, icap eden yerleri kurutmağa veya

oralara petrol dökmeğe... ilh, ve böylece halka hastalığın önü alınabileceğini göstermeğe iştirak etmelidir. Mektep meydanları, yalnız talebenin beden terbiyesi, oyun alanları ve spor yapması için değil, halkında eğlenmesi ve sporları için bir merkez olacak derecede geniş ve ona göre vesaitle mücehhez olmalıdır. Talebe mektebe devam etmeyen gençleri de oyunlara ve sporlara iştirak ettirmeğe ve onlara bu gibi şeyleri öğretmeğe itina etmelidir.

Mektepler, kendi talebelerini doğrudan doğruya meslekî ve sınaî terbiyesine hizmet ettikten başka iktisadî ve sınaî malûmat toplamak ve neşretmek için de birer merkez olmalıdır. Meselâ ticaret ve ziraat vekillikleri, bazı malûmat ve nasayihi halka tamim etmek arzusunda buldukları zaman, mektep talebesi bu malûmatın kendi ailelerine ve mektebin bulunduğu cemiyetin bütün efradına neşrini temine iştirak etmeli ve ticaret ve ziraat vekillikleri tarafından istenilen istatistiklerle sair malûmatı toplamağa da çalışmalıdır.

Mektebin gayesi iki cephelidir. Bir taraftan millî bir fayda temin eden malûmatın toplanması ve neşrî vazifesini görececek bir merkez ve bir vasıta olmak (bu suretle mektepleri cemaat ve milletin hayatale raptetmek), diğer taraftan talebiyi memlekete faydalı olacak fikrî ihtiyatlarla teşhiz etmek ve alacakları malûmatı nazarî ve lüzumsuz olmaktan kurtarmaktır.”¹¹⁴

John Dewey Türk eğitim sisteminde en önemli noktanın Türkiye’deki mekteplerin amaç ve hedeflerinin tespit edilmesi olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı olarak da tedbir alınması ve bir program hazırlanmasını önermiştir. Amacı gerçekleştirmek için mekteplerin talebeye yalnız ders vermesi yeterli değildir. Mektepler pek çok yönden eksik kalan köyün merkezi durumunda olmalıdır. Mekteplerde bütün köylüye köy hayatında işine yarayacak bilgiler verilmelidir. Gerektiğinde hastalıklarla mücadele edilmesi öğretilmelidir. Mektepler sadece öğrencilerin kullanabileceği alanlar olmamalı, halkında mekteplerden yararlanmasını sağlanmalıdır.

John Dewey, mekteplerin genel durumu hakkında bilgi verdikten sonra, bu mekteplerde takip edilmesi gereken programlar hakkında da şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Türkiye’nin içtimaî gayelerine hizmet edecek bir maarif plânı tertip ve tatbik

114) Dewey, John; Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, Devlet Basımevi, İstanbul, 1939, s. 8- 10.

etmek için müstakbel 8- 12 sene zarfında vücuda getirilecek terbiyevî faaliyetlerin esaslarile çizgilerini gösterecek umumî bir programa ihtiyaç vardır. Bu program, bütün esaslarile Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunmalı ve maarif vekilliği içiñşahsiyetlerin tebeddülünden müteessir olmayacak bir kanununi esasî veya “şartnamei esasî” mahiyetinde olmalıdır. Bir kere kabul edildi mi artık mer’iyeti için meclis tarafından kararlaştırılan seneler zarfında rağyir edilmemelidir. Bu program birkaç sene zarfında tatbik olunabilmek için tedrici ve mütekâmil bir program olmalı, müteakip senelerde ittiaz olunacak tedbirleri, yeniden açılacak ve ilâve olunacak mektepleri...ilh, tesbit etmiş olmalıdır.

Behidir ki böyle bir program, çok büyük bir ehemmiyeti haiz olduğundan Büyük Millet Meclisi tarafından ancak esaslı tetkiklerden sonra tertip ve kabul olunabilir. Böyle bir programı tertip için lâzım istihsaratı vücuda getirecek komisyonlarla heyetlerin teşekkülü için iki senelik bir zaman bile çok değıldir. Bu sırada mümkün olduğu mertebe istikrarı temin için,- yeni mektepler açmak ve muallimlere daha iyi bir refah ve daha büyük teminat verecek tedbirler hariç olmak üzere- mevcut teşkilâtı değıştirmemelidir.

Program için lazım gelen ihzarî tetkikatı Maarif Vekilliğı, hâlihazırda mevcut maarif teşkilâtile idare etmeli ve teşkil olunacak tali komisyonlar tarafından teklif edilecek tedbirler vekâlete arz olunmalıdır. Tali komisyonlar, muhtelif memleketlerin maarif teşkilâtını mahallindeki tetkik için heyet halinde izam olunacak zevatı da intihap eder. Ve bu heyetlerden her birinin başında Maarif vekilliğı erkânından hiç olmazsa bir zat bulunur.”¹¹⁵

John Dewey kurulan komisyonların çeşitli memleketlere giderek, maarif teşkilatlarını yerinde tetkik etmeleri gerektiğini vurgulamış, bu tetkik esnasında Maarif Vekilliğinden de bir kişinin tetkikte bulunması gerektiğini ayrıca belirtmiştir. Komisyonların tetkik edecekleri önemli noktaları da şu şekilde belirtmiştir:

1) “Binalar, bahçeler ve vesait (bilhassa sıhhî şeraitini ve binaların inşaat tarzlarını ve mekteplerin elişleri ve talebenin şahsi faaliyetlerini teşvik edecek tertibatı tetkik edecektir).

2) Mekteplerin amelî ve meslekî faaliyeti (iptidailerin yukarı sınıfları, muhtelif tali mekteplerin ziraî, sınaî ve ticarî şubeleri, muallim mekteplerinin meslekî ve amelî

115) Dewey, Age. , s. 9- 11.

şubeleri).

3) Beden terbiyesi, spor ve oyunları (nim tıbbî idmanlar ve mektep haricî faaliyetler dâhil olduğu halde).

4) Köy mektepleri ve köylerin inkişafı kooperatif şirketleri...ilâh (bilhassa halk mektepleri usulleri dahil olduğu halde Danimarka maarif teşkilatı).

Bu komisyonların her biri ziyaret ettikleri muhtelif sistemleri hakkında yazılmış eserleri toplamakla iktifa etmemeli, bu husustaki neşriyatı muntazam surette getirilmesi esbabını temin etmelidir. Beden terbiyesi ile çocuk bahçeleri dahi dâhil olduğu halde iptidaî mekteplerin elişi faaliyetlerini tetkik edecek komisyonlar ziyaretlerini Memaliki Müttehidiye kadar teşmil etmelidir.”¹¹⁶

Belirtilen maddeler eğitimin her yönü ile ele alınıp değerlendirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Mektep binaları, bahçeleri, öğrencilerin kişisel faaliyetleri, mekteplerin amelî ve meslekî faaliyetleri, beden terbiyesi, spor ve oyunları, köy mektepleri gibi önem arzeden sistemlerin tetkik edilerek bunlar hakkında bilgi toplanması gerekti vurgulanmıştır. Ancak, sadece bilgi toplamakla kalmayıp uygulama alanı oluşturulması üzerinde de durulmuştur.

John Dewey muallimlerin yetiştirilmesi hakkında da önemli görüşler ileri sürmüştür. Ona göre:

“Muallim mekteplerinin iki büyük ihtiyacı vardır. Biri kıymetçe tekemmül ve inkişaf etmeleridir. Öyle ki bu mektepleri gerek iptidaî ve tali tatbikat mekteplerinin idareleri ve tedris vesaiti, gerek amelî ve nazarı tedrisat itibarile nümunei imtisal olacak bir mükemmelliyet gösterebilirler ve en mükemmel tedris usullerini tatbik etsinler. Muallim mekteplerinin gerek kendi sınıflarında gerek tatbikat mektebi dersanelerinde ders verecek muallimler memleketin en mütekâmil muallimleri olmalıdır. Binaları, bahçeleri tedris vasıtaları gayri müdrik bir surette bütün talebesi ve mezunları üzerinden bir tesir bırakacağından numune olmalıdır. Bu netice yardım edecek bir tedbir olmak üzere şunu teklif ederim: Muallim mektepleri muallimlerinin her birinin beş veya altı sene bir defa masrafı tesviye edilerek Türkiye veya ecnebi memleketlerin de meslekî tetkikat ve tettebbuatta bulunmak üzere bir sene müddetle mezun addolunmalıdır. Muallimin mezuniyet müddetini nerede geçireceği maarif idareleriyle müzakereden sonra müdürleriyle gerek ücret gerek sair hususlarda bazı imtiyazlar kararlaştırılır. Eğer bu usul

116 Dewey, Age. , s. 10- 11.

kabul olunursa bazı ecnebi memleketlerin mektep temini için itilâf edilmesi şüphesiz mümkündür.

Diğer mühim bir ihtiyaçta muhtelif nevide muallim mektepleri tesisi ve her muallim mektebi derslerinde tenevvü husule getirilmesidir. Yalnız iptidaî ve tali derecede muallim ve tatbikat mektepleri tesisi kâfi değildir.”¹¹⁷

J. Dewey muallim mekteplerinin ihtiyaçlarını belirttikten sonra köy mektepleri ve bu mekteplere öğretmen yetiştirilmesi konusunda da şu fikirleri öne sürmüştür:

“Köy mekteplerine bilhassa Türk hayatının temeli olan çiftçilerin ihtiyacına tekabül edecek mekteplere muallim yetiştirmek için muhtelif tipte muallim mekteplerine ihtiyaç vardır.

Mekteplerde köylülerin ve çiftçilerin alâka ve ihtiyaçlarına hususî bir ehemmiyet verilmeden tahsilin umumî ve mecburî kılınması içtimaî zararlar verecek fevkalâde bir tehlike teşkil eder. Köylülerle çiftçilerin ihtiyaçları ayrıca düşünülmeden vücuda getirilecek bir maarif sistemi nazarî ve skolâstik olur. Ve genç nesli, herhangi diğer bir meslekte muvaffakiyetini temin etmemekle beraber onları köy hayatından kolaylıkla uzaklaştırır. Bundan başka Türkiye’de millî refahın inkişafı ziraat ameliatının ıslahile sıkı bir surette alâkadardır. Bu itibar ile Türkiye maarifi için en mühim mesele, derslerinin mevzuları köy hayatına iyice merbut olacak bir nevi iptidaî ve tali mektepler tesisidir. Ancak bu surette mektebin amelî faidesi herkesin nazrında tahayyüd eder. Ve mektep alınan malûmatın amelî hayata tatbiki mümkün olur. Fakat bu neticenin elde edilmesi ancak ilmî bir tarzda ve ihtimam ile bu gayeye hizmet edecek mektep muallimleri açmakla temin edilebilir. Bu da bu gibi muallim mekteplerini idare edecek zevatın bu mesele ile alâkadar ve meşgul olan ecnebi memleketler müesseselerini evvelce tetkik etmekle mümkün olur.”¹¹⁸

Yukarıda da belirtildiği gibi John Dewey’e göre köy mektepleri köyün ihtiyacını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Aynı zamanda bu mekteplere uygun muallim yetiştirilmelidir. Aksi takdirde köyün ihtiyacını karşılamayan mekteplerin açılması ve köye uygun muallimlerin yetiştirilmemesi köye zarar verecek, belki de genç nesli köy hayatından uzaklaştıracaktır. Durumu önlemek amacıyla köye uygun mektepler yapılması, bu mekteplere uygun muallimler yetiştirilmesi ve derslerin köy hayatı

117) Dewey, Age. , s. 19.

118) Dewey, Age. , s. 19- 20.

yönelik olması gerekmektedir. Bunları gerçekleştirmek için de başka memleketlere giderek tetkik yapılması gerekmektedir.

3. 2. Köye Yönelik Resmi Eğitim Düşünce ve Uygulama

Cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin kalkınması için eğitime büyük önem verilmiş, özellikle de köylünün eğitilmesi ön planda tutulmuştur. Bu nedenle biran önce eğitime ciddi bir şekilde eğilmek ve eğitimi ülke geneline yaymak istenmiştir. Bu düşüncelerle köyün kalkınması, köylünün eğitilmesi, köy okulu ve köy öğretmeni yetiştirme meselelerini gündeme getiren isimler olmuştur. Bunlardan biri de 28 Şubat 1925 tarihinde Maarif Vekili olan Şükrü Saraçoğlu' dur. Şükrü Saraçoğlu, B. M. Meclisinde köyde eğitim meselesi üzerine konuşma yapmış ve bu problemi çözmek için bulduğu tedbirleri Meclise arz ederek tartışması yapılmıştır. Bu tartışmanın önemli bölümleri aşağıdaki gibidir:

“ Maarif Vekili Şükrü Bey (İzmir) - Efendiler!

Görünüz ki, ilk tedrisat meselesini halledebilmek için bugün elimizde bulunan yolların birisinden veya hepsinden giderek neticeye varma imkânı yoktur. Bendeniz ve arkadaşlarım şuna kaani olduk ki; ilk tedrisat meselesini bir an evvel halledebilmek için başka tipte bir mektep, yani “köy mektebi” namiyle çok az zaman isteyen ve çok az para ile meydana getirilmesi mümkün olan bir tip mektep yapmak mecburiyetindeyiz. Efendiler! Bugün küçük bir köyden; imamları, hatipleri, mektepleri, hocaları için fedakârlık istemek, o köye tahammül edemeyeceği bir yükü yükletmek demektir. Hâlbuki sureti ciddiyede hazırlanmış, köylü hayatından pek çok yükselmemiş aynı zamanda şehrin ihtiyaçlarile melûf olmamış muallimlerimiz hazırlanacak olursa, arzettiğim vezaif tamamen bir veya iki kişi tarafından yapılabilir ve şu suretle bu mekteplerin bizden talep ettikleri masraf hayli azalır. Bundan maada İsveç, Norveç gibi hayatı ve halkın dağınıklığı itibarile bize benzeyen memleketler, ilk tedrisat meselesini seyyar muallimlerle halletmişlerdir. Eğer bizde, demin arzettiğim köy mekteplerini, bir an evvel vücuda getirir ve bunlardan sekiz on tanesini güzel bir surette techiz edilmiş bir vaziyete sokar ve güzide ve seyyar bir halde yetiştirecek muallimlerin tedrisi ve nezareti altında bırakacak olursak istediğimiz maksadı elde etmiş olacağız. Bu kabil köy mekteplerinde lâzım olacak muallimleri bir an evvel yetiştirebilmek için, bendeniz

gelecek seneden evvel yetiştirebilmek için; darüleytam mektepleriyle imam ve hatip mekteplerinin bir kısmını bu cihete imale etmek istiyorum.”¹¹⁹

Maarif Vekili Şükrü Bey’in tartışmaya sunduğu köy eğitimi meselesi tartışmanın içeriğinden de anlaşıldığı üzere köy eğitimi sorununa biran önce çözüm getirmek ve eğitimi ülke geneline yaymak düşüncesini ortaya koymaktadır. Eğitimle ilgili yapılan planların uzun bir zamana yayılmadan tez zamanda gerçekleştirilebilecek nitelikte olması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle köylerde, köy mekteplerinin çok az zamanda ve az para ile yapılması gerektiği üzerinde durulmuş ve köy mekteplerinin köyün ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması gerektiği belirtilmiştir.

Köyle ilgili resmi düşünce ve uygulamalardan bir diğeri de 22.3.1926 tarih ve 789 sayılı “Maarif Teşkilatına Dair Kanun”dur. Bu kanunla köy okulları ilk kez “Köy Gündüz” ve “Köy Yatı” mektepleri olarak ayrılmıştır. Kanunun “Köy Gündüz” ve “Köy Yatı” mektepleri ile ilgili maddesi şöyledir: “Köy Yatı Mektepleri, mektebi olmayan köylerin çocuklarına mahsustur. Bu mektepler gerek umumî ve gerekse hususî bütçelerle idare olunabilir. Bilumum köy mektepleri idare ve talim heyetleri, çocukları köy hayatından ayıramayacak bir talim ve terbiye usulünü tatbik ile mükelleftir. Köy mekteplerinin tahsil müddeti en az üç senedir.”¹²⁰

Böylelikle yukarıda belirtilen madde ile köy okulları şehir okullarından ayrılmış ve köy okullarında çocukların köy hayatına uygun eğitileceği belirtilmiştir.

Köy Yatı Mektepleri 8- 10 okulsuz köy çocuğunun bir köyde toplanarak eğitilmesi esasına dayanmaktadır. Okul kurulan köylerde temiz olan evlerden biri seçilerek, yatı evi olarak kullanılacaktır. Çocuklar yatı mektebine gelirken bir haftalık yiyeceklerini alıp gelecekler ve yatı evinde toplanacaktır. Yatı evinde çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak yatı anası seçilirdi. Yatı anası köyün bilgili kadınlarından tercih edilirdi. Öğrenciler öğretime devam ettikleri sürece yatı evinde kalır, hafta sonları ailesinin yanına gider haftalık ihtiyaçlarını alırlar ya da aileleri ziyarete gelip ihtiyaçlarını getirirlerdi.

Yatı mektepleri belirtildiği gibi mektebi olmayan köyler için düşünülmüş, ancak köylerin birbirine uzak olması gibi nedenlerle istenilen başarıyı gösterememiştir.

119) Tonguç, İ. Hakkı; Canlandırılacak Köy, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 317- 320.

120) Cicioğlu, Hasan; Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim(Tarihi Gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri fakültesi Yayınları No: 140, Ankara, 1985, s. 36- 37.

Köy eğitimi ile ilgili yapılan düzenlemelerden biride 1926 tarihli İlk Mektep Müfredat Programıdır. Bu programın önemli noktaları şunlardır:

“İlk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir. Bu maksatları layıkiyle temin için mevcut ilk tahsil programının tadiline lüzum görülmüştür.”¹²¹

1926 programında ilk mekteplerin amacı ve genç nesli yaşadığı yerde faal bir şekilde, iyi vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için de ilk mekteplerin programlarında değişiklik öngörülmüştür.

1926 programında ilk mekteplerin tahsil süresi iki devre olarak belirtilmiştir. Bütün derslerin birbiri ile ilişkilerini ifade eden “toplu tedris” usulü kabul edilmiştir. Derslerin hayatla ilişkisine önem verilmiştir. Eğitimin iş esaslarına dayalı verilmesi, derslerin işlenişinde çocukların bizzat işleyerek ve bizzat zihni faaliyette bulunarak öğrenmeleri esası kabul edilmiştir.

Derslerin sadece müfredatı yerine getirmek şeklinde işlenmemesi, her dersin hedefine uygun işlenmesi gerektiği belirtilmiştir.¹²²

1926 programında ilk mekteplerin tahsil müddetine, dersler arasındaki ilişkilere, iş esasına dayalı derslere ve derslerin ve amaç ve hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığına yer verilmiştir.

1927 yılında köy ilkokulları için ayrı bir öğretim planı hazırlanmıştır. Bu planın hazırlanmasında ilk mekteplerin müfredat programı esas alınarak, köy mektepleri için köy çocuklarının ihtiyaç ve alakalarını karşılayacak yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır. Yeni programda Türkçe, hayat bilgisi, hesap, hendese dersleri ufak değişikliklerle yer almış, resim ve el işi dersleri köy mekteplerine uygun bir hale getirilerek köy kızları için gerekli olan ev işleri dersleri programa konulmuştur. Ayrıca küçük köylerde üçüncü sınıftan ayrılmak zorunda kalabilecek çocuklar için yurt bilgisi derslerine yer verilmiştir.¹²³

1926 programı, ilk mekteplerin genel müfredatını kapsamaktadır. 1927 programı ise köy okulları ile ilgili ayrı bir plan hazırlamıştır. Ancak hazırlanan program tamamen ilk mekteplerin programlarından bağımsız değildir. Müfredat programlarının dâhilinde

121) Tonguç, İ. Hakkı; Canlandırılacak Köy, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1947, s. 360- 361.

122) Tonguç, Age. , s. 360- 361

123) Tonguç, Age. , s. 362- 363.

köy mektepleri ve köy çocukları için, ihtiyaçları da dikkate alınarak bir program hazırlanmıştır.

Köy eğitiminde bir başka düşüncede Cumhuriyet Halk Partisi Tarafından 19 Şubat 1932’ de kurulan halk evleridir. Mustafa Kemal’in yurt gezilerinin birinden dönüşünde halk evleri meselesi basında ilk defa görüşülmüştür. Bu konuya Cumhuriyet Gazetesinde şu şekilde yer verilmiştir: “ Gazi Paşa Hazretlerinin Edirne seyahatlerinde edindikleri izlenimlere göre memleketin çeşitli yerlerinde halkı bir araya toplamak, gençliği yükseltmek için yeni bir örgüt gerekmektedir. Bunun için çeşitli illerde geniş halk evleri binaları kurulacaktır. Bunlar en aşağı 1500 kişiyi alacak büyüklükte olacak, halkı eğitmek için sinema, kütüphane gibi gerekli kuruluşlara sahip bulunacaktır. Halk partisi Gazi Paşanın emir ve yol gösterişi ile şimdiden hazırlıklara başlamıştır. Fıkranın yakında toplanacak büyük kongresinde bu hususta öneride bulunulacak ve karar alınacaktır.”¹²⁴

Yurt gezilerinin Mustafa Kemal’in halk evlerini kurması aşamasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Halkevlerinin açılması düşüncesi Türk Ocaklarının kapatılmasını gündeme getirmiştir. Yapılan hazırlıklardan sonra Halk Partisi Kongresi bir komite seçmiş, komiteye Recep Peker ve Reşit Galip’te katılmıştır. Komite halk evlerinin faaliyet ve tüzüğünü hazırlamakla görevlendirilmiş ve 1932 yılında da ilk halk evi eski Türk Ocağı merkez binasında açılmıştır.

Halk evleri okul eğitimi almamış vatandaşları eğitmek amacıyla kurulmuştur. Halk evlerinin açılmasına yapılan her yenilik ve değişik uygulamalarda olduğu gibi karşı çıkışlar olmuştur. Bu nedenle halk evlerinin Sovyet Rusya halk eğitiminin ve Faşist İtalya’nın örgütlerinden etkilenmeler olduğu söylenmiştir. Eleştiriler dikkate alınarak denilmiştir ki Sovyet Rusya eğitimi incelenmiştir. Hatta bir grup öğretmen daha önce 1926 yılında Rusya’ya gönderilmiş ve eğitim çalışmaları izlenmiştir. Bu çalışmaların izlenmesi aşamasında taklitçilik yapılmadığı, Türk eğitiminde yeni reformlar yapmak için diğer memleketlerin tecrübelerinden yararlanmak gerektiği söylenmiştir

Halk evlerinde sosyal yardım, spor, köycülük, sanat ve edebiyat çalışmaları yapılmıştır. Mustafa Kemal’e göre halkevleri Türkiye’de yaşayan halkın refahını amaç

124) Başgöz, İlhan (Howard E. Wilson); Türkiye Cumhuriyetinde Mili Eğitim ve Atatürk, Dost Yayınları, Ankara, 1968, s. 192.

edinmiştir. İlk olarak 1932’de Ankara’da açılan halk evleri 10 yıl içerisinde bütün illerde yaygınlaşmış bazı büyük kazalarda bile açılmıştır. Halk evleri binalarında her türlü kültür çalışması yapılmıştır. Bu binaların hepsinde merkezden yapılan planlar dâhilinde bir salon, bir sahne, birkaç toplantı odası, bir kütüphane, bazılarında da kapalı spor salonu bulunmaktadır. Kültür ve eğitim kurumları olarak halk evlerinde rejimin ideolojisine aykırı çalışmaların yapılmamasına ayrıca önem verilmiştir.¹²⁵

Okul eğitimi almamış vatandaşları eğitmek amacıyla kurulan halkevleri gerçek amacını yerine getirmede pek başarılı olamamıştır. Özellikle de köycülük çalışmalarında birlik sağlanamadığı için olmamıştır. Bu nedenle de halkevleri kalıcı çözümler getirmemiştir.

1933 yılında Eğitim Bakanlığına Reşit Galip getirilir. Reşit Galip köy eğitimine yönelik çalışmaların yapılması için bir Köy İşleri Komisyonu kurar. Komisyona Ziraat ve Sağlık Bakanlığı temsilcileri de katılır. Komisyonun görevi eğitim merkezleri çevresindeki köylerin kalkınması için gerekli olan görüşleri saptamak olup yapılan çalışmalar sonucunda komisyon bir rapor hazırlar. Rapor köy eğitimde yapılması gerekenleri şöyle özetlemektedir:

“ Öyle bir köy öğretmeni tipi yaratmalıyız ki o yalnız köylünün inançlarını işlemek, toplumsal kurumlarını etkilemekle kalmasın. Köyün maddi yüzünü ve ekonomik hayatını da değiştirsin. Bu öğretmenin haiz olacağı nitelikler şöyle sıralanabilir:

1- Köyün inançlarına etkin olmak niteliği,(devrimcilik, laiklik ve cumhuriyetçilik gibi ilkelerin köyde önderliği),

2- Köyün toplumsal hayatını etkileyebilme vasfı (Medeni Kanunun köyde uygulanması, onun kurallarına ailede, insanların ilişkilerinde uymanın temini. Kanunun hedefi olan toplum ve uygarlık esaslarının köyde yerleşmesine çalışmak),

3- Köyün maddi ve ekonomik hayatına etkin olmak niteliği(ileri ziraat usullerini, geniş mal değişimini, düzenlenmiş pazar ilişkilerini köye sokmak),

4- Aydın olmak(iyi yetişmiş bir okul öğretmeni olmak, öğretmenlik mesleğinin bütün çalışmalarını edinmiş olmak)”¹²⁶

Yukarıda belirtilen özellikler eski köy hocasının yerini gereği gibi

125) Başgöz, (Wilson), Age. , s. 192- 196.

126) Başgöz, (Wilson), Age. , s. 158- 159.

doldurabilmek için bir köy öğretmenin de bulunması istenen özelliklerdir. Ders öğretmenliği sadece bu niteliklerden biridir. Köy öğretmenini okul dışında bekleyen başka görevleri de vardır. Köy öğretmeni yalnız okul konusunda değil, toplumsal kurumlar alanında, ekonomi alanında ve bütün buna benzer alanlarda devrimci devlet örgütümüzün köyde emin ve yetişkin rehberi ve temsilcisi olmalıdır.

Reşit Galip'in yukarıda komisyonda ifade edilen görüşleri bakanlığının kısa sürmesi nedeni ile gerekli çalışmalar yapılamadığı için uygulama alanı bulamamıştır. Ancak bakanlığı sırasında Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'da komisyonda belirtilen esaslara göre köy öğretmeni yetiştirmek için 40 günlük kurslar açılmıştır. Bu kurslarda köy öğretmenlerine köylünün ekonomik, zirai, sıhhi, toplumsal ve bedii bilgilerini geliştirme için neler yapabilecekleri gösterilmiştir.

Parti programlarında da köy eğitimine yer verilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisinin 1931 yılında toplanan üçüncü genel kongresinde köy eğitimi ile ilgili bazı görüşler benimsenmiştir. Bu görüşler aşağıdaki gibidir:

“Köy okulları programlarına köyle ilgili ziraat ve zanaat derslerinin eklenmesi, ortaokulların kazalara kadar, liselerin daha kuvvetli öğrenciler yetiştirecek biçimde düzenlenmesi, darulfünun düzeltilmesi, kütüphane ve yayın işlerine önem verilmesi, beden eğitimi ders ve örgütlerinin kuvvetlendirilmesidir.”¹²⁷

Cumhuriyet Halk Partisinin genel kongresinde köy okulları için belirtilen program köy okullarında eğitimin pratiğe yönelmesi gerektiğinin ifadesidir.

Yine 1935 yılında yapılan Cumhuriyet Halk Partisi kongresinde de köy eğitimi ile ilgili tartışmalar yapılmış ve köy eğitimi konusunda bazı kararlar alınmıştır. Parti genel sekreteri olan Recep Peker, kongreyi açış konuşmasında eğitimle ilgili bazı kararlar alınacağını söylemiş ve şöyle açıklama yapmıştır:

İki milyon çocuğun okumak zorunda olduğunu, ancak bu çocukların dörtte birini okutmaya yetecek çare ve araçların bulunduğunu belirtmiştir. Bu araçlarla amaca gidilemeyeceğini, normal yollardan bu iş yapılırsa uzun yıllara ihtiyacımızın olduğunu belirtmiştir. Buna hiçbir yurttaşın dayanacak gücü olmadığını, bunun için parti genel başkanlık divanın pratikte bir formül önerdiğini söylemiştir. Bu önerisini de köy çocuklarını kısa zamanda okutacak okul tipi olarak açıklamıştır.¹²⁸

127) Başgöz, (Wilson), Age. , s. 189- 190.

128) Başgöz, (Wilson), Age. , s. 190.

Parti kongresi, yapılan tartışmalar sonunda önerilen “Pratik hal biçimini” karar olarak kabul etmiş ve Parti programına almıştır. Program bu yeni köy okul tipini şöyle tarif ediyor:

“Köy çocuklarına kısa zamanda pratik hayat için gerekli bilgiyi verecek üç veya dört sınıflı köy okulları açılacaktır. Bunların, çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı bir tip olarak kurulup artırılması planlanacaktır. Bu tip köy okullarında çocukların daha olgun yaşta okumaya başlaması ve okumanın aralıksız sürdürülmesi ve bu işin devletin askerlik borcu gibi sıkı tutması gereklidir.”¹²⁹

Cumhuriyet Halk Partisinin belirtilen programında üç veya dört sınıflı köy okulları açılacağı belirtilmiş ve bu okullarda çocuklara kısa zamanda, pratik hayatta işlerine yarayacak bilgilerin verilmesi öngörülmüştür. Bu okullar var olan ilkokullardan farklı olacaktır. Çocuklar bu okullarda daha olgun yaşlarda okuyacaklar ve okumanın süreklilik göstermesi için de devlet denetim yapacaktır. Yapılan tartışmalar ve alınan kararlarda önemli olan nokta en kısa zamanda köy eğitimi işine çözüm getirilmesi düşüncesi olmuştur.

1935 yılı sonuna doğru köy eğitimi, köye uygun öğretmen yetiştirme ve köylerin öğretmen ihtiyacını karşılama sorununu Kültür Bakanı olan Saffet Arıkan'da ele almıştır. Bakanlık tarafından ilköğretim ve eğitim meselelerini kapsayan bir muhtıra hazırlamıştır. Muhtıra daha önce ileri sürülen fikirleri ve teklifleri kapsadığı gibi bir yıl sonra kurulacak Eğitim Kursları, yine bir yıl sonra kurulacak olan Köy Öğretmen Okulları (Köy Enstitüleri)'nin gerekliliği ve yapılması gerekenleri belirttiği için önem taşımaktadır. Muhtırada belirtilen problemler ve esasları şunlardır:

1- Genel olarak ilkokulların köy ve şehirlerde öğretmen, öğrenci, okul sayıları, köylerimizin nüfusu, öğretmen ihtiyacı ve öğretmen yetiştirme durumları üzerinde durulmaktadır.

2- Muhtıra ikinci derecede okul binaları üzerinde durmakta, gelir kaynaklarıyla, giderler, maliyet toplamları hesaplanmakta, ayrıca (köylerde yapılacak okullarda mutlaka öğretmen evi de olması lüzum ve zarureti)' ni yeni okulları, tarla, atölye, mutfak, laboratuvarlarla teçhiz etmek gibi mecburiyetlerin anlaşılması olduğuna önemle temas edilmekte, inşaat giderlerine bu işler için % 25 ilâveler yapılmaktadır.

3- Öğretmen okullarının durumu ve yapılacak değişiklikler:

129) Başgöz, (Wilson), Age. , s. 190- 191.

Öğretmen okullarının şimdiden sonra çıkaracakları talebenin ertik bakımdan daha fazla zayıf çıkmaları ihtimali vardır. Çünkü geçen sene zarfında bu okullara lüzumsuz yere lise karakteri verilmek gibi yanlış bir yola gidilmiştir. Şimdiden sonra çıkacakların çoğu köylerde çalışmak mecburiyetinde kalacakları için, bu okulların teşkilât ve tedrisatında şimdiden değişiklikler yapılmasına katî ihtiyaç vardır. Realite bunu adeta emretmektedir.¹³⁰

Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın hazırlamış olduğu muhtıra eğitimdeki eksiklikleri ve yapılması gerekenleri belirtmektedir. Yayınlanan muhtırada köy eğitiminin genel durumu, köy okulları, köye uygun öğretmen yetiştirme ve köylerin öğretmen ihtiyacının nasıl karşılanacağı gibi pek çok sorun yer almaktadır. Bu sorunları gidermek için okulların sayısını artırmak, öğretmen okullarının sayısını artırmak ve öğretmen okullarına alınan öğrencilerin köyden veya köye yakın muhitlerden seçmek gerekmektedir. Ayrıca öğretmen okullarına alınan öğrenci sayısını artırmak ve öğretmenliği cazip bir meslek haline getirmek gerekmektedir.

Köye yönelik resmi eğitim düşünce ve uygulamalardan bir başkası da 17- 29 Temmuz 1939'da toplanan Birinci Maarif Şurası'dır. 1939'daki Birinci Maarif Şurasında bir öğretmenli üç sınıflı köy ilkokullarının 5 sınıfa çıkarılması benimsenmiş ve 1940 yılında uygulamaya konulmuştur. Aynı Şurada eğitimlerce ilk 3 sınıfı okutulan ve nüfusu 400'den az olan köylerin çocukları için, 4. ve 5. sınıfları okuyacakları bölge merkezi oluşturulması da kararlaştırılmıştır.¹³¹

Cumhuriyetin ilanından sonra köye yönelik resmi eğitim düşünce ve uygulamalarının ana hedefi köylünün en kısa zamanda eğitilmesi düşüncesi olmuştur. Cumhuriyetin ilanından 1940 yılına kadar yapılan çalışmalar yukarıda da belirtildiği gibi çeşitli kanunlarda, müfredat programlarında, parti programlarında, komisyonlarda, maarif şuralarında yer almıştır. Yapılan çalışmaların eğitime önemli katkıları olmuş, ancak kalıcı çözümler getirilememiştir. Bunun sebebi eğitim çalışmalarında birliğin sağlanamamasıdır. Eğitim sorununu ele alan her yönetici eski düzeni devam ettirmek yerine kendi programını uygulamaya kalkmış bu da eğitimdeki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemiştir.

130) Gedikoğlu, Şevket; Niçin? Eğitim Kursları ve Köy Enstitüleri, İdeal Matbaa ve Cilt, Ankara, 1949, s. 71- 75.

131) Sakaoğlu, Necdet; Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 102.

3. 2. 1. Okullar

3.2.1.1. Köy Muallim Mektepleri

Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme de önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bazı tedbirler alınmıştır. Bunlardan biri de ilk mekteplerin muallim (öğretmen) ihtiyacını karşılamak olmuştur. Bu amaçla köyde yetişmiş çocukların alınarak ilk tahsillerine ek olarak üç yıllık bir eğitim programı öngörülmüştür. Bu okullarda çocuklara umumi, mesleki ve mahall bilgiler verilecektir. Bu okullardan mezun olanlar öğretmen olarak köy mekteplerine gönderilecekti. Bunun için 1927- 1928 ders yılında Denizlideki Erkek Öğretmen Okulu Köy Muallim Mektebine çevrilmiştir. Kayseri’de Zenci dere de Köy Muallimi Mektebi açılmıştır.¹³² Üç sınıflı olan Köy Muallim Mekteplerinin ders programın aşağıdaki gibidir:

TABLO- 3

Üç Sınıflı Köy Muallim Mekteplerinin Ders Programı

Dersler	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	Üçüncü Sınıf
Türkçe	5	5	5
Milli Tarih ve Medeniyet Tarihi	2	2	1
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	–	1	1
Din Bilgisi	1	–	–
Ruhiyat, terbiye ve mektep hıfzıssıhhası	–	3	2
Uslü Tedris	–	–	6
Tatbikatı dersiyeye	–	–	2
Riyaziyat	4	3	2
Tabî İlimler	2	2	–
Hayatiyat, Hıfzıssıhha ve ziraat	2	1	1
Resim	2	2	1
Elişleri	1	1	1
Musiki	2	2	1
Yazı	1	–	–
Yekûn	24	24	24

Kaynak: Hasan Ali Yücel; Türkiye’de Orta Öğretim, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s.224.

Bu mekteplerde sabahtan öğlene kadar dört saat ders gösteriliyor, öğleden

132) Yücel, Hasan Ali; Türkiye’de Orta Öğretim, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 224. sonraki derslerde iki saat olarak ameliyat ve nazariyata ayrılıyordu. Faaliyet derslerinde ziraat, elişleri, tabiat tetkiki gezintileri yaptırılıyor, bunun yanında önemli müesseseler ziyaret ediliyor, oyun ve spor yaptırılıyordu. Öğrencilere son sınıfa geldiklerinde mektep doktoru tarafından sağlıkla ilgili bazı bilgiler öğretiliyordu. Bu bilgiler pansuman usullerinin öğrenilmesi, çeşitli hastalıklar için aşı yapılmasının öğrenilmesiydi. Aşı yapmasını öğrenenlere aşı vesikası da veriliyordu. Üçüncü sınıf iki sömestre olarak ayrılmış, birinci sömestrede ilk iki yılda başarısız olunan derslerin ikmali, ikinci sömestre de ise sadece mesleki derslere ve bu derslerin uygulamasına ayrılıyordu.¹³³

Köy muallim mekteplerinin ders programları ve uygulamayı öngördüğü çalışmalarını dikkate alınır ve uygulamada başarı elde edilirse köy eğitiminin gelişmesi açısından önemi göz ardı edilemez. Öğrencilere günlük hayatta kullanabilecekleri bilgiler öğretilmekte aynı zamanda uygulama imkânı da verilmektedir.

Yukarıda belirtilen önemi ve faydasına rağmen Köy Muallim Mektepleri uygulamada malzeme eksikliği, muallim bulunmaması gibi nedenlerle 1932 yılında Kayseri, 1933 yılında da Denizli Köy Muallim Mektebi kapatılmıştır.

Aşağıdaki tablo köy muallim mekteplerinin kurulduğundan kapatıldığı döneme kadar okul ve öğrenci sayısını göstermektedir.

TABLO- 4

Köy Muallim Mektepleri

Yıllar	Okul Sayısı	Öğrenciler Erkek	Öğrenciler Kız	Toplam Öğrenci	Öğretmenler
1927- 1928	2	133	–	133	Bilinmiyor
1928- 1929	2	230	–	230	27
1929- 1930	2	261	15	276	24
1930- 1931	2	289	14	303	23
1931- 1932	2	333	11	324	16
1932- 1933	1	76	10	86	10

Kaynak: Yahya Kemal Kaya; İnsan Yetiştirme Düzenimiz(Politika, Eğitim, Kalkınma), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilim Dalı Yayınları, Ankara, 1984, s. 187.

Yukarıdaki istatistiklerden de anlaşıldığı gibi Köy Muallim Mekteplerinin okul sayısında, 1927 yılında kurulduğu yıldan, kapatılmasından bir yıl öncesine kadar (1932)

133) Yücel, Age. , s. 224.

artış olmamıştır. Hatta 1933’ de kapatıldıkları yıl sayıları bire düşmüştür. Öğrenci sayısına bakıldığında erkek öğrencilerin sayısında her yıl artış olmuş, kapatıldığı yıl sayı belirgin bir şekilde düşmüştür. Kız öğrencilerin durumu ise içler acısıdır. Bu okullar açıldığında 1927- 1928 ve 1928- 1929 öğretim yılında hiç kız öğrenci okula gitmemiştir. 1929 yılından sonra kız öğrenciler de bu okullara gitmeye başlamıştır. Ancak çok az sayıda kız öğrencinin okula gittiği görülmektedir. Kız öğrenci sayıları az olduğu için toplam öğrenci sayısında, erkek öğrencilerin sayısından pek fazla bir artış olmamıştır. Bu okullardaki öğretmenlerin sayısına baktığımızda açıldığı ilk yıl öğretmen sayısı bilinmemektedir. Daha sonraki yıllarda öğretmen sayısında da her geçen yıl düşüş olduğu gözlenmektedir. Köylerin eğitim sorunlarını çözmek amacıyla kurulan bu okullar istatistiklerden de anlaşıldığı gibi eğitim sorunları çözüme ulaşmadan kapatılmıştır. Üstelik programlarında mezun olan öğrencilerin 5 yıllık köylerde zorunlu hizmetleri öngörülmüş ancak kapatılmaları böyle bir uygulamayı ortadan kaldırmıştır.

3.2.1.2. Millet Mektepleri, A ve B Kursları

Cumhuriyet kurulduktan sonra yöneticiler eğitim konusuna özel bir önem vermişler ve halkın okuma- yazma sorununu gidermek için farklı yollar denemişlerdir. İlköğretimin gelişmesi için yapılan çalışmalarda okul yetersizliği ve öğretmen yetersizliği nedeniyle istenilen başarıya ulaşılamamıştır. Çocukların eğitiminin yanında bir de yetişkinlerin eğitimi gündeme gelmiştir. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ile ülke genelinde bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Bu amaçla Millet Mekteplerinin açılmasına karar verilmiştir.

Bakanlık tarafından 24.11.1928’de yürürlüğe konulan yönetmeliğe göre Millet Mektepleri, yeni “Türk harflerinin kolay bir şekilde okunup yazılabilmemesinden bütün milleti faydalandırabilmek ve büyük halk kitlelerini hızla okur-yazar duruma getirebilmek için kuruluyordu.”¹³⁴

Millet mektepleri yeni Türk harflerini bütün milletin kolay bir şekilde okuyup-yazabilmesi için açılmıştır. Aynı zamanda büyük halk kitlelerini okur- yazar duruma getirmek için açılmıştır.

134) Ergün, Mustafa; Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Yayınları No: 325, Ankara, 1982, s. 100- 101.

Millet mektepleri A ve B kursları olarak iki şekilde olup A kurslarına eski ve yeni yazıyı bilmeyen yetişkinler gidecektir. Bu kursların süresi dört aydır. B kurslarına ise eski harfleri okuyup yazabilenler gidecek ve yeni harfleri öğreneceklerdir. Bu kursların süresi ise iki aydır. Yetişkinler için açılan bu kurslara 16- 40 yaş arasındaki vatandaşlar devam edecektir. Kurslara devam mecburi idi, devam edemeyenler dışardan sınava girip belge almak zorundaydı. Bu kurslar öğretmen ve okul olmayan köylerde, özellikle köylünün boş olduğu mevsimlerde köye gidip onlara yeni yazıyı öğreteceklerdi. Bu amaçla “seyyar talim heyetleri” kurulmuştur.¹³⁵

Bu dönemin Maarif Vekilliği yapan Mustafa Necati, 2 Aralık 1928’de valiliklere genelge göndererek Millet Mekteplerinde 1 Ocak 1929’dan itibaren derslere başlanacağını bildirmiştir. Genelgede her öğretmen için bir Millet Mektebi dersanesi açılacağı, bir dönemde kurslara devam edip başarılı olamayanların başka bir kursa katılacağı ve tek öğretmenin olduğu köylerde de hem A hem de B dersanelerinin açılacağı yer almıştır.

Genelgenin yayınlanmasından sonra 1928 yılı Kasım ayı sonunda ve 1929 yılı başlarında yurt genelinde çok sayıda Millet Mektebi açma çalışması başlamıştır. 1929 Eylülünde Millet Mekteplerinin yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler şunlardır:

“Millet Mekteplerinin amacı, yalnızca yeni yazıyı öğretmek değildir, ona, hayat ve geçiminin gerektirdiği ana bilgileri de kazandırmaktır. Bu okulların örgütü eski yönetmelikten biraz daha geniş tutulmuş, sabit ve gezici A ve B dersanelerinin yanı sıra Halk Okuma Odaları ve Köy Yatı dersaneleri de bu işle görevlendirilmiştir. A dersanelerinde yalnızca okuma- yazma öğretilirken, B dersanelerinde hayat için gerekli bazı bilgiler de verilmiştir. Bu okulları Eğitim Bakanlığı idare edecekti ama temel örgütlenmeyi Valilikler yapacaktı. Valiler yılda iki kez sayısal bilgileri ve genel düşüncelerini rapor halinde Bakanlığa bildireceklerdi.”¹³⁶

Millet Mektepleri kadınlara erkeklere ve karma olmak üzere üç çeşit açılabilirdi. Her gün bir saat ders yapılacak yalnızca cuma günü ders yapılmayacaktı. Dört ay süren bu kurslar kasım ayının başında büyük ve eğlenceli törenlerle açılır, kursu

135) Ergün, Age. , s. 101- 102.

136) Ergün, Age. , s. 102- 103.

bitirenlere mart ayında diplomaları verildi. Gezici dersanelerde bu kursların düzenine uyum sağlıyordu. Gezici dersanelerde, sabahları 12- 16 yaş arası çocuklara, öğleden sonra ise 16- 45 yaş arası yetişkinlere ders veriliyordu. Başlangıçta Millet Mektepleri yetişkinlere okuma- yazma öğretmek amacıyla açılmıştı. Ancak sadece okuma- yazma değil, bunun yanında halkın günlük hayatta kullanabileceği bazı pratik bilgilerde öğretilmiştir. Bu bilgiler arasında iş hayatı, aile hayatı, diğer insanlarla ilişkiler vs. ile ilgili bilgiler yer alıyordu.

1927- 1928'de bu okullar halk dersaneleri olarak açılmış, 1928- 1935 yılları arası Millet Mektepleri ve 1936- 1950 yılları arası Ulusal okullar adıyla çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Okulların etkinliği 1928- 1929 yılında sonra azalmaya başlamış eski özelliğini yitirmiştir. Bu okullar açıldıktan sonra okur- yazarlık oranı hakkında şu bilgiler konuya açıklık getirecektir. 1928- 1935 yılları arasında Millet Mekteplerinde erkekler için 33.560, kadınlar için 12.853 olmak üzere toplam 48.828 A dersanesi açılmıştır. A dersanesinde toplam 2.092.303 kişi ders görmüş bunların 970.140'ı belge almıştır. dersaneye devam edenlerin ve belge alanların sayısına dikkat edilirse başarı oranı çok düşüktür. Yine 116.119 kişi A dersanesi sınavlarına dışardan girerek belge almıştır. B dersanelerine 380.955 kişi devam etmiş bunların da 240.982'si belge almıştır.¹³⁷

A ve B dersanelerine devam eden kişi sayısı ve alınan belge sayısı dikkate alındığında B dersaneleri A dersanelerinden daha başarılı olduğu görülmektedir.

Millet Mektepleri açıldıktan sonra okuma-yazma oranlarında gelişme olmuştur. Aşağıdaki tablo 1920- 1935 yılları arasında okuma-yazma oranlarını göstermektedir.

TABLO- 5

1927 - 1935 Yıllarında Okuma - Yazma Bilenlerin Oranları

Yıllar	Kadın (%)	Erkek (%)	Genel
1927	4	17,4	10,7
1935	10,5	29,3	19,9
	6,5	11,9	9,2

Kaynak: Mustafa Ergün, Atatürk Devri Türk Eğiti, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Yayınları No: 325, Ankara, 1982, s. 100- 101

137) Ergün, Age. , s. 105.

Tabloda da belirtildiği gibi kadınlarda okuma- yazma oranı 1927 yılında % 4 iken bu oran 1935 yılında % 10,5 yükselmiş ve 1927- 35 yılları arasında % 6,5 oranında artış olmuştur. Erkeklerde okuma- yazma oranı 1927 yılında % 17,4 iken bu oran 1935 yılında % 29,3' e yükselmiş ve 1927- 35 yılları arasında % 11,9' luk bir artış olmuştur.

Okuma- yazma oranı genel değerlendirildiğinde 1927 yılında okuma- yazma oranı %10,7, 1935 yılında ise 19,9'dur. 1927 yılından 1935 yılına kadar okuma-yazma oranında % 9,2' lik bir artış olmuştur.

Aşağıdaki tablo 1928- 1935 yılları arasında Millet Mektepleri hakkında genel sayısal bilgileri vermektedir.

TABLO- 6

1928- 1935 Yılları Arasında Millet Mektepleri Hakkında Genel Sayısal Bilgi

	Köyler			Şehirler			Genel
Dersane Sayısı	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Toplam
A	23748	4678	32403	9812	4198	14010	46413
B	4678	1121	5799	4401	1101	5502	11310
Öğretmen Sayısı							
A	25848	3426	29274	9025	4923	13948	43222
B	2955	497	3452	3518	1623	5141	8593
Kayıtlı Öğrenci Sayısı							
A	998331	480361	1.478.62	346243	298457	644700	2092392
B	142193	42323	184516	130718	65641	196359	380955
Belge Alan Öğrenci Sayısı							
A	493709	160136	653845	190852	125443	316295	970140
B	90902	24737	115639	84200	41143	125343	240982
Başarı Oranı %							
A	49,9	33,3	41,6	55,1	42,0	48,6	46,4
B	60,0	58,8	61,4	64,9	63,2	64,0	63,4
Dışardan Belge Alanlar							
A	28996	11347	40343	64635	11141	75776	116119
B	3204	542	3746	20383	2785	23168	26914
Belge Alanlar							
A	552705	171483	694188	255487	136584	392071	1086259
B	94106	25279	119385	104583	439928	148511	267896

Kaynak: Mustafa Ergün, Atatürk Devri Eğitimi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Yayınları No: 325, Ankara, 1982, s.100- 101

Tabloda verilen rakamlardan da anlaşıldığı gibi şehirlerdeki kurslar köylerden daha başarılı olmuştur. Yine erkekler kurslarda kadınlara göre daha başarılı olmuştur. Aynı zamanda başlatılan eğitim seferberliğinde istenilen başarı elde edilememiştir. Yine de eğitimin birazda olsa yaygınlaşmasında ve yeni Türk harflerinin halka öğretilmesinde Millet Mektepleri önemli bir yere sahiptir. Başlangıçta, (1928- 1929 ders yılında) halkın eğitilmesinde önemli bir yere sahip olan Millet Mektepleri daha sonraki yıllarda aynı hızla devam edememiştir.

Aşağıdaki tablo 1928- 1935 yılları arası Millet Mektepleri hakkında sayısal bilgi vermektedir.

TABLO- 7

1928- 1935 Yılları Arasında Millet Mektepleri Hakkında Genel Sayısal Bilgi

Seneler	Dersane Adedi		Muallim Adedi	Dersaneye devam edenlerden muvaffak olanların Adedi		Hariçte hususî tahsil görenlerden muvaffak olanların adedi		Yekûn	
	A	B		A	B	A	B	A	B
1928- 29	17531	2958	16922	433472	93409	52160	17969	485632	111378
1929- 30	10244	2663	11307	191344	54319	14897	1863	206241	56182
1930- 31	7582	2020	8940	133454	38368	13368	2621	146822	41489
1931- 32	4837	1078	5437	79747	19744	8298	681	88045	20425
1932- 33	3925	1182	4082	66043	14519	8883	1493	74926	16009
1933- 34	2033	650	2105	27699	8890	3494	798	31163	9688
1934- 35	2841	829	3023	38411	11236	14919	1689	53327	12925

Kaynak: İ. Hakkı Tonguç; İlköğretim Kavramı (Cilt- I), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 293.

Tablodan da anlaşıldığı gibi başlangıçta hızlı bir gelişme gösteren Millet Mektepleri daha sonraki yıllarda bu hızını kaybetmiştir. Her yıl dersane sayısında, muallim sayısında ve dersaneye devam edenlerin sayısında azalma olmuştur. Bu durum istenilen başarının elde edilmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Açılan kurslarda ilk beş yıl içinde bir buçuk milyona yakın yetişkin okuma- yazma öğrenmiştir. 1932 yılı sonlarına doğru Millet Mektepleri bu hızlarını kaybetmeye başlamıştır. Bu yıl içerisinde ancak 40 bin kişi mezun olmuştur.

Aşağıdaki tablo yıllar itibariyle Millet Mekteplerinde Okulu bitirenlerin sayısını göstermektedir.

TABLO- 8**1928-1942 Yılları Arası Millet Mekteplerinde Okulu Bitirenlerin Sayısı**

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1928- 29	397.476	199.544	597.010
1929- 30	180.255	82.168	262.423
1930- 31	144.446	43.865	188.311
1931- 32	85.120	23.350	108.470
1932- 33	75.753	15.142	90.935
1933- 34	35.183	5.668	40.851
1941- 42	11.972	2.113	14.085

Kaynak: İlhan Başgöz; Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 121.

Millet Mekteplerinden açıldığı ilk yıl, 1928- 1929 ders yılı kadın ve erkek olmak üzere toplam 597.010 kişi mezun olmuştur. Bu sayı 1929- 1930 ders yılında 262.423'e, 1930- 1931 ders yılında 188.311'e, 1931- 1932 ders yılında 108.470'e, 1932- 1933 ders yılında 90.953'e, 1933- 1934 ders yılı 40.851'e, 1934- 1935 ders yılında da 14.085'e düşmüştür. Erkeklerin kadınlara göre kursa katılımı ve mezunlarının sayısı da kadınlara göre daha fazladır. Millet Mektepleri yeni Türk harflerinin kabul edilmesi ile ülke genelinde başlatılan eğitim seferberliğine katkı sağlamak amacıyla açılmıştır. Eğitim sorununa tamamen çözüm getirmemiş olsalar da eğitimin yaygınlaşmasında önemli katkıları olmuştur.

3.2.1.3. Köy Eğitim Hareketleri

Köy Eğitim Hareketi girişimi Saffet Arıkan'ın Bakanlığı zamanında başlamıştır. Saffet Arıkan, aralarında Bakanlık Müsteşarı, Teftiş Heyeti ve Talim-Terbiye Reislerinin bulunduğu bir toplantıda köylere öğretmen yetiştirme ve ilköğretimi yüzde yüz gerçekleştirme konularından bahsetmiştir. Daha sonra askerliğini başarı ile tamamlayan ve onbaşılık veya çavuşluk gibi rütbe alan, becerikli köylü delikanlılardan, özellikle küçük köylerde öğretmen olarak yararlanılmaz mı? sorusunu yöneltmiştir. Orada bulunanlardan bir kişi hariç diğerleri bunun faydalı olabileceğini söylemiş ve toplantı sona ermiştir.¹³⁸

Bu görüş ortaya atıldıktan sonra çalışmalara başlamış, ilk önce Orta Anadolu'da

138) Tonguç, İ.Hakkı; İlköğretim Kavramı (Cilt- 1), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 297- 298.

(Kayseri, Yozgat, Çorum köylerinde) incelemeler yapılmıştır. Daha sonra köylerde askerliğini yapmış olan, öğretmen adayı bulunup bulunmayacağı araştırılmıştır. Araştırma sonucu olumlu görülmüş ve ilköğretim müfettişleri ile ilkokul öğretmenlerinden oluşan bir komisyon kurularak bu konu incelettirilmişdir.

Komisyon onbaşı ve çavuşlardan yetiştirilecek öğretmenlerin tabi tutulacağı kursların ve daha sonra, göreve başladıktan sonra çalışacakları okulların programları ve ders kitapları üzerinde çalışmalar yapmış ve taslaklarını hazırlamıştır. Bunları takiben 1936 yılında ilk kurs deneme amaçlı Eskişehir Mahmudiye köyündeki okulda yaz ayında açılmıştır. Mahmudiye köyünde açılma sebebi Çifteler Çiftliğinin ve Harasının araç ve ziraatçı elemanından yararlanmaktır. Bu kursu başarı ile bitirenlere “Eğitmen” adı verilmiştir. İlk deneme başarılı olunca sonraki yıl kursları sayısı çoğaltılmış ve buna bağlı “Köy Eğitmenleri Kanunu” çıkarılmıştır.¹³⁹

Köy Eğitmenleri Kanununun çıkarılmasının bazı sebepleri vardır. Bu sebepler Köy Eğitmenleri Kanunu’nda geniş bir şekilde açıklanmıştır. Kanunun sebepleri aşağıdaki gibidir:

Mecburi öğrenim çağında 1.800.000 (nüfusun % 12) çocuk bulunmakta, bunların şehir ve kasabalarda 308.000 çocuk tam teşkilatlı ve beş sınıflı okullarda okurken, okutulması gereken ve okutulamayan çocukların sayısı 1.000.000’ nu aşmaktadır.

Şehir ve kasabalarda 6.800 öğretmen, 3.799.000 nüfus bulunmaktadır. Köylerde 6.950 öğretmen (nüfusunun % 75’ nin bulunduğu) çalışmaktadır. Şehir ve kasabalarda çalışanlardan başka 2.750 öğretmene, köylerde ise nüfusları 800’ den fazla köyler için 6.600, nüfusları 400 ile 800 arasındaki köyler için de 3.700 öğretmene ihtiyaç vardır. Bu durumda şehir ve köylerde öğretmen ihtiyacı toplam 11.500’ ü bulunmaktadır.

Köy eğitimi ve öğretimi işi reel şartları ile düşünüldüğü zaman ayrı bir önem taşımaktadır. Köylünün içinde bulunduğu hayat şartlarında daha yüksek bir seviyeye çıkarılması gerekmektedir. Bu seviyeye ulaşmada okuma, yazma, hesap, yurt ve yaşama bilgisi bilgiler birer araç olacaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için bir eğitim siyaseti takip etmek gerekir, aksi takdirde okulun istenen görevleri yerine getirmesi mümkün değildir. Eski okul imajı varlığını sürdürecektir. Yetiştirilen eğitmenler bu

139) Tonguç, Age. , s. 298.

işleri yapabilecek yeteneğe sahip olmalıdır.¹⁴⁰

Yukarıda belirtilen sebeplerle “Köy Öğretmenleri Kanunu”nun kabul edilmiştir. Okul yetersizliği, öğretmen yetersizliği, köylerin dağılık oluşu, ekonomik koşulların yetersizliği gibi pek çok sebep köy eğitiminin gelişmesine engel olmuştur. Belirtilen sebeplerle hazırlanan Köy Öğretmenleri Kanunu şu maddeleri kapsamaktadır:

- Nüfusları öğretmen gönderilmeye elverişli olmayan eğitim ve öğretim işlerini yapmak, ziraat işlerinde köylülere rehberlik etmek için, köy öğretmeni yetiştirilir.

- Köy öğretmenleri, ziraat yaptırmaya elverişli okul ve çiftliklerde açılan kurslarla yetiştirilir.

- Öğretmen bulunan köylerde lüzumu kadar birleştirme yapılarak bir bölge oluşturulur. Her bölgeye gezici bir başöğretmen ve öğretmen tayin edilir. Bu öğretmenler köy öğretmeni kurslarına katılmış olanlardan seçilir.¹⁴¹

Köy Öğretmenleri kanununda da belirtildiği gibi nüfusları öğretmen gönderilmeye elverişli olmayan köylere öğretim ve eğitim vermek amacıyla öğretmen yetiştirilmesine karar verilmiştir. Öğretmenler aynı zamanda köylüye ziraat işlerinde yardım edecek ve köylülere rehberlik edeceklerdir. Bu nedenle öğretmen kurslarının ziraat yapmaya elverişli okul ve çiftliklerde açılması düşünülmüştür. Köy öğretmenleri kanunu ile öğretmenlerin görevleri de belirlenmiştir. Bu görevler de şunlardır: öğretmen bulunduğu köyde yetişkinleri okutur, okul yaptırır, okulun her türlü eğitim işleri ile ilgilenir, tarım işlerinin yapılmasında rehberlik eder, fidanlık yetiştirir.

3.2.1.4. Köy Öğretmen Okulları (Köy Eğitim Yurtları)

Köy öğretmen okulu girişimleri 1937 yılına rastlar. Bu yıllarda bir yandan öğretmen yetiştirme işleri hız kazanmış bir yandan da nüfusları 400’den fazla olan köylerin öğretmen ihtiyacını karşılamak için Köy Öğretmen Okulları açma girişimleri başlamıştır. İlk adı “Köy Eğitim Yurdu” olan Köy Öğretmen Okullarının biri İzmir-Kızılcıllu’ da Amerikalılardan satın alınan Amerikan Kolejinin binalarında diğeri de Eskişehir- Mahmudiye köyünde açılmıştır.¹⁴²

140) Tonguç, Age. , s. 185- 193.

141) T.C. Maarif Vekilliği; Maarifle İlgili Kanunlar, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s. 110- 111.

142) Mustafa, Ergün; Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 171.

Köy eğitim yurtları açıldıktan sonra bir yandan öğretmen kursları ile bir yandan da Köy Öğretmen Okulları ile köy eğitimi çalışmaları sürdürülüyordu. Daha önceki yıllar köy eğitimi ile ilgili bu tür çalışmalar bir türlü yapılamamıştı. Ancak bu dönemde ilköğretim açısından geri kalmış köyler için çalışmalar yapılıyordu. Köy gerçeğini anlamak, onun zorluklarıyla mücadele etmek gerekiyordu. Aynı zamanda köyü, köylüyü eğitmek gerekiyordu. Bütün bunları yapmak için daha önce hazırlanmış bir örnek yoktu. Çalışmalar sonucunda uygulamalara geçilecek ve uygulamaların sonuçlarına dayanarak bir yol izlenecekti.¹⁴³

Köy Öğretmen Okulları 1937- 1938 ders yılında faaliyete başlamıştır. İzmir-Kızıllı ve Eskişehir- Mahmudiye köylerindeki köy eğitimi yurtlarının bugün itibarile teşkilatı şu şekildedir:

1- “İlkokulun dördüncü ve beşinci sınıfları, üç sınıflı köy okullarında tahsillerini bitirmiş olan köy çocuklarına bir taraftan ilkokulu bitirmek, diğer taraftan bu kurumların ilkokul tahsilinden sonra gelen kısımlarına devam edebilmek imkânını vermektedir.

2- Bu kurumların ortaokul kısmı kültür dersleri bakımından diğer normal ortaokullarımızın aynıdır. Yalnız bu kurumlarda kültür dersleri faaliyeti günlük faaliyetin yarısını işgal etmektedir. Günün diğer yarısı ziraat işlerine ve mesleki faaliyetlere tahsil edilmiştir. Bu meslekler, köy hayatı için en lüzumlu esas mesleklerdir: İnşaatçılık, demircilik, kooperatifçili gibi. Talebe ortaokulu bitirdiği zaman bu mesleklerden birini de öğrenmiş olacaktır. Bunlardan başka ortaokulu bitiren bir talebe mandolin çalmak, bisiklet veya motosiklete binmek, otomobil ev ve ziraat işlerine yarayan motorları kullanmağı, fotoğraf çekmeğı, ata binmeğı, güreşmeğı, yüzmeğı ve dağ sporları yapmasını bilecektir.

3- Orta kısımdan sonra talebe istidat ve liyakatine göre, liseye veya öğretmen okulu kısmına devam edebilecektir. Bu suretle mustakbel öğretmenler köylerde bugünkünden daha şümüllü ve esaslı rolleri görebilecek bilgi ve iktidarla mücehher olarak okuldan çıkmış olacaktır.

Bu kurumların her kısmına muhtelif vilâyetlerdeki köylerden zeki ve müstait çocuklar alınmaktadır.

4- Köy eğitim yurtlarında, köy eğitmeni yetiştirme bölümleri de vardı. İzmir-

143) Tonguç, İ. Hakkı; İlköğretim Kavramı(Cilt- 1), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 304- 305.

Kızılçullu Eğitim Yurdunun köy eğitimcileri bölümüne 1938 yılı başından itibaren köylü kızlar ve kadınlar da alınmıştır. Bunlar da tıpkı erkek köy eğitimcileri gibi köyün ev ve kadınlarını ilgilendiren dikiş, biçki, çocuk ve hastabakıcı, ziraat sanatları gibi işlerini daha rasyonel bir şekilde öğrenmektedirler.

Köy eğitim yurtlarının ziraat işleri tatbikatına mahsus tarlaları, bahçeleri, bağları, ahırları, hayvanları ve muhtelif mesleklere göre kurulmuş atölyeleri de vardır.

Bu yurtlarda talebeye yaşatılan hayat, onları her bakımdan köy hayatından ayırmamak esas prensibine dayanır. Yurtlar; talebeyi köy muhiti içinde başarı ile iş görebilecek kudrette birer vatandaş olarak yetiştirmek, gayesini istihdat ederler.”¹⁴⁴

Köy Öğretmen Okullarında da belirtilen teşkilatta köyün ihtiyaçları dikkate alınmış ve yetiştirilen öğrenciler köye uygun (ev, dikiş, ziraat işleri, ata binme, vb.) her işi yapabilecek nitelikte yetiştirilmek istenmiştir. Aynı zamanda verilen eğitim teoride kalmayıp uygulamaya yöneliktir. Bu da öğrenilen bilgilerin unutulmamasına neden olmaktadır.

Köy Öğretmen Okullarının kurulmasında önceden belirlenmiş plan, program ve önceden belirlenen bir yönetmelik yoktur. Bakanlık tarafından örgütlenmenin ana hatlarını belirten buyruk ve yönergeler doğrultusunda hareket edilmiştir. Bakanlığın verdiği buyruk şu şekildedir:

Okul orta ve ilkokul olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Her iki bölüme de köylü çocukları alınacaktır. İki kısımda 4 ve 5. sınıflar olacak; bu sınıflara uzak köylerin üçüncü sınıflarından mezun öğrenciler alınacaktır. Orta kısım ise, beş sınıflı ilkokul bitirmiş öğrencilerden oluşturulacaktır. Bu kısımda ortaokul programı uygulanacaktır. Ayrıca ziraat ve sanat dersleri de yer alacaktır. Orta kısımda ayrıca kooperatifçilik, köy kâtipliği ve meslek kısımları olacaktır. Teorik zekâ ve anlayışı kuvvetlilerden liseye ve yüksek öğretime de öğrenci sevk olunacaktır. Meslek kısmında çalışanlar öğretmen olacaktır. Öğretmen okulları, orta, lise ve muallim mektepleri talimatnamelerine göre idare edilecektir.¹⁴⁵

Yukarıda belirtilen yönergeye göre Kızılçullu ve Mahmudiyede açılan öğretmen okulları programlarını da bu doğrultuda yapmışlardır. Kızılçullu Köy Öğretmen Okulu 30.10.1937 yılında törenle açılmıştır. Törenin açış konuşmasını Müdür Emin Soysal

144) Tonguç, İ. Hakkı; Köyde Eğitim, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s. 201- 203.

145) Gedikoğlu, Şevket; Niçin? Eğitim Kursları ve Köy Enstitüleri, İdeal Matbaa ve Cilt, Ankara, 1949, s. 28- 29.

yapmıştır. Bu konuşmasında Emin Soysal okulun kuruluş ve amacını şöyle açıklamıştır:

“Gayemiz, öğretmensiz bulunan 35 bin küsür Türk köylere öğretmen, eğitimci, demirci, dülger, yapıcı, kooperatifçi ve tarımsal kültürü ileri adam yetiştirmektir. Bu adamın vasfı şudur: Türk köylüsü olacak, köyde doğmuş, köyde büyümüş, köy mektebinde okumuş, zekâsı üstün olacak ve bu müesseseden çıktıktan sonra da mutlak surette köyde, köy için köylüler için çalışacak.”¹⁴⁶

Emin Soysal Türkiye’de bulunan 35 bin köye öğretmen, eğitimci ve çeşitli zanaatları yapabilecek eleman yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Köyde, köy çocuğunun, köylünün yetişme, iş ve yaşayış durumlarını, taşıdığı hayat telâkkilerinin ele alınarak hayata göre yetiştirmeleri gerektiğini de belirtmiştir.

3. 2. 1- Okul Müfredat Programlarında Köy, Köylü ve Köy Eğitiminin Nasıl Yer Aldığı

Okul müfredat programlarında köy eğitimine de ayrıca yer verilmiştir. İlkokul müfredat programları hakkındaki bilgiler bunu daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

1926 İLK MEKTEP MÜFREDAT PROGRAMI:

1926 İlkokul Müfredat Programında ilkokulların amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

“İlk mektebin başlıca maksadı, genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir.”¹⁴⁷

İlk mektebin amacı genç nesli bulunduğu yerde faal bir şekilde uygun sağlayabilecek iyi vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir.

1926 İlkokul Programında J. Dewey’in Türkiye’ye gelip yaptığı incelemeler doğrultusunda üzerinde durduğu “hayat bilgisi, toplu tedris ve iş okulu” kavramları ele alınmış ve bu konu yeni programda şöyle açıklanmıştır:

“ Eski ilkokul programlarında bütün dersler birbirinden ayrı ve tamamen bağımsız dersler olarak, ayrı ayrı bahislermiş gibi gösterilirdi. Aralarındaki bağlantı ve ilişkilere dikkat edilmezdi. Yeni programda özellikle ilkokulun ilk üç sınıfındaki dersler

146) Gedikoğlu, Age. , s. 29- 31.

147) Cicioğlu, Hasan; Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140, Ankara, 1985, s. 80.

hayat ve toplum ekseninde “toplu” olarak okutulacaktır. Bunun için eski programlardaki “tabiat tetkiki, musabakat”, tarih ve coğrafya gibi dersler, tabiat bilgisi adı altında gösterilmemiştir. Yeni programlarda öğrenci özellikle resim ve el işi gibi derslerde, ilgisi uyandırılarak olabildiğince kendi işleyerek öğrenecektir.”¹⁴⁸

1926 İlk Mektep Müfredat programı eğitimde toplu tedris ve iş okulu ilkesini öngörmektedir. Toplu tedris ile derslerin birbiriyle bağlantısı dikkate alınacak, iş okulunda ise çocukların yetenek ve becerileri dikkate alınacaktır.

Hazırlanan program 1925- 1926 ders yılında belirlenen birkaç okulda uygulanmıştır. Deneme sonuçlarına göre bazı değişiklikler yapılmış ve 1927 yılında bütün ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Bu programda “toplu tedris” usul benimsendiği için Bakanlık tarafından yeni metodu öğretmek ve bu metodun esaslarına göre öğretmenleri hazırlamak için kurslar düzenlenmiştir. Yayımlanan çeşitli dergilerle öğretmenlere toplu öğretim metodu hakkında bilgi verilmiştir. Benimsenen toplu tedris ve iş okulu programı okulun bünyesinde de değişikliği öngörmüştür. Bunun için yeni okul binalarının geniş bahçeli, oyun yerleri, laboratuvar ve bunları tamamlayan ders araç-gereç ihtiyacının karşılanması gerekmiştir. Aynı zamanda öğretmenlerinde bu programa uygun hazırlanması gerekmiştir. Bakanlık tarafından açılan kurslar da yeterli olmamış ve belirtilen amaçları gerçekleştirilmede uzak kalmıştır. Bu konu, öğretmenler arasında tartışma konusu olmuş ve şu görüşler dile getirilmiştir:

“İlkokullar için büsbütün yeni tarzda bir program değişikliği olmuştur. Toplu öğretimin ne demek olduğu ve nasıl uygulanacağını tamamiyle kavrayamadık. Okul kitapları yazan arkadaşlarımız da yeni öğretimin niteliğini sezemediklerinden bizim işimizi kolaylaştıramadılar. Eğitim Bakanlığı gücünü gördüğü için, geçen yıl üç kişiyi toplu öğretimin esaslarını öğrenmek için Viyana’ya öğrenime göndermişti. Sonunda, bizim elimizde okuyacak ve faydalanacak, okul kitaplarından ayrı, bir kitapta yok. Onun için malzeme teminine imkân bulamıyoruz.”¹⁴⁹

Yukarıda yapılan eleştiriler gayet açık ve haklılık payı çok yüksek. Programda değişiklik yapmadan önce alt yapısı mutlaka hazırlanmalıdır. Aksi takdirde hiçbir önemi yoktur.

Hazırlanan program çeşitli güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Buna birde

148) Cicioğlu, Age. , s. 95.

149) Cicioğlu, Age. , s. 95- 96.

Latin harflerinin kabul edilmesi eklenince zorluklar daha da artmıştır. Yapılan program değişikliği ile daha önce ayrı ayrı okutulan dersler, bir ad altında toplanmış ve yine eski öğretim metoduna göre okutulmuştur. Bu da program değişikliğinin pek bir faydası olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, yeni programda çocuğun gelişme devreleri dikkate alınmıştır. Bunun için beş yıllık öğretim süresi iki devreye ayrılmıştır. Bu iki devrenin özellikleri dikkate alınarak, birinci devrede “tek kitap”, ikinci devrede “çok kitap” esasını benimsenmiştir.

1926 İlkokul Programı Cumhuriyet döneminin ikinci ilkokul programıdır. Bu programda dersler aşağıdaki gibidir:

TABLO- 10
1926 Müfredat programı

DERSLER	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Alfabe	10	-	-	-	-
TÜRKÇE - Kıraat	-	4	4	3	3
İmlâ	-	2	2	1	1
Tahrir	-	2	2	2	2
Gramer	-	-	-	1	1
El yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	5	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat dersleri	-	-	-	2	2
Eşya dersleri	-	-	-	-	2
Yurt bilgisi	-	-	-	2	1
Resim- Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	2	1
Yekûn	26	26	26	26	26
(Ev idaresi)	-	-	-	(1)	(1)
(Dikiş)	-	-	-	(1)	(1)

Kaynak: Hasan Cicioğlu; Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarih Gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140, Ankara, 1985, s. 80.

1926 programında dersler Türkçe, hayat bilgisi, hesap hendese, tarih, coğrafya, tabiat dersleri, eşya dersleri, yurt bilgisi, resim- elişi, musiki, jimnastik, ev idaresi ve dikiş olarak yer almaktadır. Bu dersler hem teorik hem de pratik niteliklere sahiptir. Aynı zamanda öğrencilerin yeteneklerini kullanabileceği derslerde bulunmaktadır

1936 İLKOKUL MÜFREDAT PROGRAMI:

1926 yılında yapılan ilk mektep müfredat programında görülen eksiklikler nedeniyle 1936 yılında tekrar bir program hazırlanmıştır. 1936 yılı ilkokul programlarında ve okullarda yapılan değişiklikler aynen aşağıdaki gibidir:

“İlkokul müfredat programları üzerinde incelemelerde bulunarak lüzumlu değişiklikleri yapmak vazifesile Ağustos 1935 tarihinde yüce bakanlığın emrile toplanan komisyonumuz, bakanlık makamında aldığı direktifler dairesinde çalışmaya başlamıştır. Bu direktiflere göre, vazifemiz iki maddede toplanıyordu:

- 1- Bir yandan parti programındaki esasları ve ileri pedagojik telâkkileri;
- 2- Öte yandan da ortaokul programlarını göz önünde tutarak hedef, prensip ve metod bakımlarından ilkokul programlarını incelemek.

Bu direktifleri göz önünde bulundurarak incelemelere başlayan Komisyonumuz her şeyden önce mer’i müfredat programının yapıldığı zamandan şimdiye kadar geçen müddet içinde memleketimizin her sahasında ve mesleki bünyemizde vukua gelen değişiklikleri göz önüne almış, sosyal hayatımızla siyasal rejimimizde vuzuh kazanan ve parti programında hedef haline gelen prensiplerim mektepçiliğe taallû eden taraflarının yeni programda vazih ve insicamlı bir surette yer alması esas tutmuştur.¹⁵⁰

Komisyon ilkokul programlarının ele alınıp incelenmesini, bu incelemeyi yaparken ortaokul programlarının da göz önünde bulundurulacağını belirtmiştir. Aynı zamanda parti programında da eğitim konusuna yer verileceği belirtilmiştir.

1936 ilkokul programı eski programlarda görülen eksikliklerden dolayı hazırlanmıştır. Eski programda ilk tahsilin hedef ve prensipleri kısa cümlelerle belirtilmiş ve belli bir düzen verilmemiştir. İlk mektebin başlıca gayesi olarak genç nesli bulunduğu yere intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaş olarak yetiştirmek şeklinde belirtilmiştir. Eski program eğitimde ilerlemeye yol açmış olsa da zamanın koşullarına cevap verememiştir. Bu eksiklikleri tamamlamak üzere kurulan komisyon 1926 programında şu değişiklikleri yapmıştır.

1- Program taslağında ilk mektep faaliyetinin hedef ve prensipleri parti programı ile ortaya konan yeni kıymetler, dünya pedagoji âlemindeki ileri hareketler ve bilhassa

150) Tonguç, İ. Hakkı; Köyde Eğitim, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s. 194- 195.

memleket realitesi daima göz önünde tutularak vazih, kat'î ve teferruatlı olarak tesbit edilmiştir. Bu suretle Türkiye, terbiye ve tedris programlarında hâkim olması icap eden “Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik, İnkılâpçı” karakter açıkça gösterilmiştir.

2- İlk mektep talebesinin yaşlarına ve mektepte geçirdikleri yıl sayısına nazaran ve senelerin verdiği tecrübelerle dayanarak program taslağında her ders grubuna ait bazı ders maddeleri çıkarılmış ve yerlerine daha hayatî ve lüzumlu bazı ders maddeleri konulmuş, bazı dersler bir ad altında birleştirilmiştir. Bunlardan hesap-hendese, tarih-coğrafya, tabiat-eşya derslerinin müfredat programlarında geçen sene komisyonumuzca yapılan tadilât Yüksek Makamınızca da kabul edilerek mekteplere, kitap yazarlara ve basanlara –kitap listeleri münasebetile- tamim olunmuştur. Fakat bu çıkarılan maddelerin yerlerine konan parçalar bildirilmediğinden arada sezilen boşlukların, yerlerde mahallî muvakkat tedbirlerle tamamlanmasına çalışılmıştır.

3- 1926 tarihli müfredat programında pek göze çarpan, talebeyi sıkıntılı duruma düşüren ve muallimlerin itirazlarını mucip olan birinci ve ikinci devreler arasındaki irtibatsızlığın giderilmesine çalışılmış ve bu maksatla program taslağında üçüncü sınıfın Hayat bilgisi dersine gerek zaman, gerek muhteviyat itibarile dördüncü sınıfın zümre derslerine bir hazırlık teşkil edecek ve toplu tedrisle zümre tedrisi arasında bir geçit rolünü oynayacak bir vasıf verilmiştir.

4- Program taslağına son on yıl içinde gerek Bakanlık tarafında, gerek diğer yayınlardan çıkan makale ve kitap gibi yazılarda vakit vakit açılan kurslar ve verilen konferanslarda tavsiye edilen ve muallimlerin çalışmalar ile tatbikatta kıymetleri tebarüz eden yeni terbiye ve tedris tekniklerine ait direktifler de ilave edilmiştir. Bu suretle öğretmenleri şaşkırtıcı birçok dağınık neşriyat ve pedagojik cereyanlar arasında bocalamaktan kurtaracak hakikî hedeflere doğru yürütmek maksadı güdülmüştür. Bu maksatla program taslağı, vesaitten ve irtibatlardan mahrum uzak yerlerdeki muallimlere terbiye ve tedris tekniklerinin hulâsasını veren bir rehber haline konulmuştur.¹⁵¹

1936 ilkokul programı ilk mekteplerin hedef ve prensiplerini yeniden belirlemiş ve ders programlarında değişiklik öngörmüştür. Yapılan devrimler ilkokul programlarında değişiklik öngörmüştür. Özellikle harf, tarih ve dil devrimleri ilkokul

151) Tonguç, Age. , s. 195- 197.

programlarında, derslerinde, eğitim ve öğretim metotlarında ve okulların genel hayatlarında değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. 1926 yılında ilkokullarla ilgili program hazırlanmış ancak eksik yönleri bulunmuştur. Bu nedenle 1936 programı hazırlanmıştır. 1936 programı, 1926 programında görülen eksikliklerin giderilmesi ve yeni yapılanmaları öngörmektedir. 1936 programında köy ilkokullarının ders programı şöyle belirlenmiştir:

Tablo- 11
1936 Programında Köy İlkokullarının Ders Programı

Dersler	Sınıflar				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Hayat Bilgisi	3	3	4	-	-
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	2
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Aritmetik Geometri	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	1	1	1	1	1
Toplam	18	18	18	18	18

Kaynak: Necdet Sakaoğlu; Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 66.

1936 yılı programında hayat bilgisi dersi 1., 2., 3. sınıflarda yer alırken 4. ve 5. sınıflarda yer almamıştır. Türkçe dersi Türkçe dersi 5. sınıfta da yer almıştır. Tarih, coğrafya, yurt bilgisi, tabiat bilgisi ve aile bilgisi dersleri de son iki sınıfta yer almıştır. Aritmetikle resim ve yazı dersleri de 5 sınıfta yer almıştır.

1936 köy ilkokulları programında hayat bilgisi, Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, tabiat bilgisi, aile bilgisi, aritmetik geometri, resim ve yazı derslerine yer verilmiştir. Köy okullarında görev yapabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiği de

belirtilmiştir. Öğretmen okullarında yetişen öğretmenler köye gelmek istemiyorlar, gelseler bile birkaç sene içinde şehre geri dönüyorlardı. Bu nedenle öğretmen okullarında değişiklik yapılarak köye uygun öğretmen yetiştirilmesi düşüncesi benimsenmiştir. Köy öğretmeni, köy hayatına uygun her işi yapabilecek nitelikte yetiştirilmelidir.

1936 yılından sonra ilköğretimde çalışmalar devam etmiştir. Bu çalışmalardan biri de öğretmen yetiştirme çalışmalarıdır. İlköğretimde öğretmen ihtiyacını karşılamak için yeni öğretmenler yetiştirilmesi düşünülmüş, özellikle de köye uygun öğretmen yetiştirme düşüncesi belirginleşmiştir. Öğretmen okullarından mezun olanlar ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamamaktadır. Bu nedenler öğretmen yetiştirme düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu yıllarda öğretmen okullarında değişiklik yapılmış ve şu prensiplere göre öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir:

- Öğretmenlerin pedagojik esaslara göre, iş dikkate alınarak yetiştirilmelidir. Yine öğretmenler köy hayatının şartlarına uygun, köy hayatında yaşayabilecek şekilde yetiştirilmelidir. Öğretmenler zirai ve sanai alanında hem teorik hem de grafik bilgilere sahip olabilecek şekilde yetiştirilmelidirler.

- Öğretmenler köylerde kendilerine halk, küçük çocuk ve gençlik eğitimine ait önemli rollerin verilebileceği düşüncesi ile yetiştirilmelidirler.

- Yeni yetiştirilen öğretmenlerin pedagojik esaslara göre, pratik bilgilerle köy hayatına uygun, köyde her işi yapabilecek nitelikte yetiştirilmesi ve ziraat işleri ile sınaî işlerini de teoride ve pratikte yapabilecek şekilde yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁵²

1939 yılın da toplanan I. Maarif Şurasında da köy eğitimine yer verilmiştir.

1939 KÖY İLKOKUL PROGRAMI:

1. Maarif Şurası 1939 da toplanmış ve köylerde ilköğretimde verimin artması için, var olan üç sınıflı ve tek öğretmenli olan köy okullarını beş sınıflı okullar haline getirme kararı vermiştir. Bu karar gereği 1939- 1940 yılı başından geçerli olmak üzere üç sınıflı ve tek öğretmenli köy okulları dördüncü, 1940- 1941 yılı başından itibaren de beşinci sınıfların açılmasına geçilmiştir. Eğitimli üç sınıflı ve tek öğretmenli köy okulları beş sınıf olunca bu okullar için yeni müfredat programına ihtiyaç duyulmuştur.

1. Maarif Şura'sı ile hem köy hem de şehir ilkokullarından mezun olan çocuklar ana bilgiler bakımından eşit seviyeye getirilmek istenmiştir. Köy okullarının öğrenim süresi şehir okulları ile eşit olunca köy okulları için uygun müfredat programı hazırlanması

gerekmiştir. Bu amaçla, Millî Eğitim Bakanlığı, köy okulları için ayrı bir program hazırlamış ve bu program 1939- 1940 öğretim yılında uygulanmaya başlamıştır. Programda, Türkçe, aritmetik, geometri, tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve resim derslerine yer verilmiştir. Bu dersler şehir okulları ile hemen hemen aynı olup bunların dışında

152) Tonguç, İ. Hakkı; İlköğretim Kavramı (Cilt-1), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1946, s. 279- 282.

hayat bilgisi, tabiat bilgisi, iş ve ziraat derslerine yer verilmiştir. Aile bilgisi dersi de aynı şekilde uygulanmıştır. Köy okullarında dersler sabah ve öğle olmak üzere yarım gün yapılmıştır. Bu uygulama çocuklardan ailelerine yardım etmek zorunda olanlar için ve okula devamları için yapılmıştır. Bu program dâhilinde öğretim yapan köy okullarından beşinci sınıfı bitirip diploma alan çocuklara ortaöğretime devam hakkı verilmiştir. Böylece şehir ve köy okulları arasındaki eşitsizlik giderilmiştir.¹⁵³ 1939 yılı köy ilkokulları programı şu şekildedir:

Tablo- 12
Beş Sınıflı Köy Okulu(1939- 1940)

DERSLER	SINIFLAR				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Hayat Bilgisi	3	3	4	–	–
Türkçe	10	9	8	5	5
Tarih	–	–	–	2	2
Coğrafya	–	–	–	2	2
Yurtbilgisi	–	–	–	2	2
Ailebilgisi	–	–	–	1	1
Aritmetik(Geometri)	4	4	4	3	3
Resim	1	1	1	1	1
Yazı	–	1	1	1	1
Toplam	18	18	18	18	18

Kaynak: Hasan Cicioğlu; Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140, Ankara, 1985, s. 98- 99.

1939 yılı köy ilkokulları programında, hayat bilgisi, Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, aile bilgisi, aritmetik (geometri), resim, yazı dersleri bulunmaktadır. Beş sınıflı köy okulu programında her yıl 18’ er saat ders bulunmaktadır. 1939 yılı köy ilkokulu ders programı 1936 yılı programı ile benzerlik göstermektedir. Her iki programda beş

sınıflı ve her sınıfta 18' er saat ders bulunmaktadır. Sadece 1936 yılı ders programında tabiat bilgisi dersi bulunurken bu ders 1939 yılı programında bulunmamaktadır.

İlk tahsilin geliştirilmesi için ilkokul müfredat programlarında da köy eğitimine yer verilmiş köye uygun ders programları hazırlanmış ve köy eğitimi sorununa çözüm aranmıştır.

153) Cicioğlu, Hasan; Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140, Ankara, 1985, s. 98- 99.

SONUÇ

Çağdaş düzen her şeyden önce özgür düşüncüyü ve aklı ön plana çıkarmıştır. Batıda dinsel düşünce, belirli bir çağın kavram ve düşüncelerini yansıtmaktan ileri gidememiştir. Bizde ise başlangıçta olmasa da, daha sonra dinsel temelli medrese eğitimi dar bir çerçevede kalarak eğitim anlayışını dogmatikleştirmiştir. Yeni kurulmuş Türk devletinin başlıca gereksinimi, onu yaşatacak Atatürk'ün sözleriyle “fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür” kuşaklardır. Dolayısıyla medrese eğitiminden ve öğrenim birliğinden yoksun bir ülkenin çağdaş uygarlık düzeyinde olması beklenemezdi. Öğrenim birliğiyle bireylere kazandırılmak istenen çağdaş, özgür ve laik bir düşüncüydi. Yeni eğitim anlayışının oluşmasında en büyük ümit öğretmen ve aydınlarıdır.

Osmanlı döneminde eğitim veren kurumlar sıbyan mektepleri, Enderun mektepleri ve medreselerdir. Sıbyan mektepleri ve medreselerin vermiş olduğu eğitim dini nitelikte olup insanları öbür dünyaya hazırlayıcı niteliktedir. İnsanların günlük hayatta kullanabilecekleri bilgilere çok fazla yer verilmemiştir. Bu eğitim kurumları buldukları dönem içerisinde eğitimde etkili olmuşlar, toplumsal yapı ve çağın değişme koşullarına ve toplumun ihtiyaçlarına karşılık veremeyince kapatılmışlardır.

Cumhuriyet döneminde eğitime özellikle köy eğitimine daha da önem verilmiştir, dönemin aydınları köy eğitimi ile ilgili çeşitli görüşler ileri sürmüşler ve bu görüşleri doğrultusunda çalışmalar yapmışlardır. Bu aydınların önemle üzerinde durduğu nokta köy eğitimidir. Bunun nedeni ülke nüfusunun 4/3'nün köylü olmasıdır. Bu nedenle bu nüfusun biran önce eğitilmesi gerekmektedir. Eğitim denildiğinde sadece okuma-yazma anlaşılmalıdır. Köylüyü her alanda geliştirecek bir eğitim anlaşılmalıdır. Dönemin aydınları da bunun farkında oldukları için köy eğitimine ayrıca önem vermişlerdir. Köyde eğitimin yaygınlaşması için öncelikle okulların açılması ve

bu okullarda eğitim veren öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Köyde öğretmenlik yapacak olanların köy ve köy şartlarına uygun yetiştirilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Öğretmenler köy şartlarına uygun yetiştirilmediği zaman köyde kalmak istemiyorlardı. Hatta köy çocukları bile şehirde okudukları için köyelerine dönmüyorlardı. Öğretmen olarak köye gitmiş olsalar da aradan birkaç yıl geçtikten sonra bir yolunu bulup tekrar şehre dönüyorlardı. Tüm bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için köy şartlarını benimseyecek öğretmen yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu düşüncelere sahip olan aydınlarımızı Mustafa Necati, Halil Fikret Kanat ve İsmail Hakkı Tonguç'u yurt dışından getirilen ve Türk eğitim sistemini inceleyerek bir rapor hazırlayan John Dewey' in görüşleri de desteklemektedir. John Dewey Türk eğitim sistemini incelemiş ve bir rapor hazırlamıştır. Raporda öncelikle Türkiye'de mekteplerin amaç ve hedeflerinin belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaç ve hedeflere göre de yapılması gerekenler yapılmalıdır. Dewey'e göre köy mektepleri köyün ihtiyacını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Aynı zamanda bu mekteplere uygun muallim yetiştirilmelidir. Aksi takdirde sadece köyün ihtiyaçlarını karşılayan mekteplerin açılması yeterli değildir. Bu mekteplere uygun muallim yetiştirilmezse bu durum köye zarar verebilir. Belki de genç nesli köy hayatından uzaklaştıracaktır. Bu duruma yol açmamak için köye uygun mektepler yapılmalı bu mekteplere uygun da muallim yetiştirilmelidir. Bu mekteplerdeki dersler de köy hayatına uygun olmalıdır.

Cumhuriyet döneminde köye yönelik resmi eğitim düşünce ve uygulamalarda köy eğitimi açısından önemlidir. Bu düşüncelerin temelinde köyün kalkınması, köylünün eğitilmesi, köy okulu ve köye uygun öğretmen yetiştirilmesi bulunmaktadır. Köyle ilgili resmi düşünce ve uygulamalara kanunlarda, ilköğretimle ilgili müfredat programlarında, eğitimle ilgili toplanan komisyonlarda, parti programlarında, muhtıralarda ve eğitim şuralarında yer verilmiştir. Yapılan çalışmalar köy eğitimi sorunlarına kısa zamanlı çözümler getirmiş sorunu tamamen ortadan kaldırmamıştır.

Köy eğitimi sorununun temelinde yatan önemli bir noktada okullardır. Köy okulları köye uygun nitelikte olmalıdır. Cumhuriyet döneminde köy eğitimi veren okullar, Köy Muallim Mektepleri, Millet Mektepleri (A ve B Kursları), Köy Eğitim Hareketleri, Köy Eğitim Yurtları' dır. Belirtilen bu okullar köye uygun öğretmen yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Köye uygun öğretmen denildiğinde, köy şartlarında her işi yapabilecek öğretmen kastedilmektedir. Bu nitelikte öğretmen yetiştirme

düşüncesinin temelinde daha önce öğretmen yetiştiren okulların şehirlerde olduğu, bu nedenle de şehirde okuyan çocukların köye gelmek istememeleri bulunmaktadır. Köy şartlarına uygun öğretmen yetiştirilirse bu öğretmenler köyden gitmek istemeyecekler köyün ve köylünün kalkınmasında yardımcı olacaklardır. Bu okullar köy eğitimi sorununa tamamen çözüm getirmemiş ancak ilköğretimin yaygınlaşmasında etkili olmuşlardır.

İlkokul müfredat programlarında da köy eğitimine yer verilmiştir. 1926 programında ilk mekteplerle ilgili program hazırlanmış ve ilk mektebin amacı genç nesli yaşadığı yerde faal bir şekilde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için de ilk mekteplerin programlarında değişikliğe gidilmiştir. 1926, 1936 yıllarında hazırlanan programlarda genel ilkokul müfredatının yanında köy eğitimi içinde ayrıca program öngörülmüştür. 1936 yılında hazırlanan ilkokul müfredat programı 1926 yılı programındaki eksiklikleri gidermek için hazırlanmıştır. Aynı zamanda 1936 programı ile köy okulları için ayrıca bir ders programı hazırlanmıştır. Köy okullarında görev yapabilecek öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiği de belirtilmiştir.

Kısaca, köy eğitimi için ileri sürülen düşünceler ve yapılan çalışmalar, köyde eğitimin yaygınlaşmasında etkili olmuş ancak köy eğitimi sorununa tamamen çözüm getirememiştir.

KAYNAKLAR

- AKYÜZ, Hüseyin. Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavramları ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, Erzurum, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990
-, Türk Eğitiminde Köy Enstitüleri Denememesi Üzerine Bir Araştırma, Erzurum, 1997
- AKYÜZ, Yahya. Türk Eğitim Tarihi(Başlangıçtan 1977'ye), İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 1997
- AĞANOĞLU, Halit. Köy Enstitüleri Yolunda, İstanbul, Ahmet Sait Basımevi,1949
- AKŞİN, Sina. Türkiye Tarihi- 4(Çağdaş Türkiye 1908- 1980), İstanbul, Cem Yayınevi, 1997
- ATUF, Nafi. Türkiye Maarif Tarihi, Muallim Halit Kitaphanesi, 1931
- BALOĞLO, Zekai. Türkiye'de Eğitim, TÜSİAD, 1990
- BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı. Terbiye, İstanbul, Sühulet Kütüphanesi, 1932
- BAŞGÖZ, İlhan. Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999
- BAŞGÖZ, İlhan(Howard E. WILSON). Milli Eğitim ve Atatürk, Ankara, Dost Yayınları, 1968
- BAŞGÖZ, İlhan, Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995
- BERKES, Niyazi. Türkiye'de Çağdaşlaşma, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1973
- BOYBEYİ, Songül. 100 Doğum Yıldönümünde Hasan Ali Yücel, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998

- CANDOĞAN, Galip. Çağdaş Köy Enstitüleri Sistemi ve Çağdaş Eğitim, İzmir, Dikili Belediyesi 1997
- CİCİOĞLU, Hasan. Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim(Tarihi Gelişimi), Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1985
- DEWEY, John. Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1924
-, Türkiye Maarifi Hakkında Rapor, Mill Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1939
- EKİNCİ, Yusuf. Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim(1920-1994), Ankara, Tek Işık A. Ş. Web. Ofset Tesisleri, 1994
- EKİNCİ, Necdet, Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997
- EMİRALİOĞLU, Mehmet. Köy Eğitimi ve Köy Öğretmenleri, Ankara, Emel Yayınları, 1966
- ESKİ, Mustafa. Cumhuriyet Döneminde Bir devlet Adamı Mutafa Necati, Ankara, Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1999
- ERGÜN, Mustafa. Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982
- EYÜBOĞLU, Sabahattin. Köy Enstitüleri Üzerine, İstanbul, Cem Yayınevi, 1979
- FEYZİOĞLU, Turhan. Atatürk ve Milliyetçilik, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1987
- GEDİKOĞLU, Şevket. Niçin? Öğretmen Kursları ve Köy Enstitüleri, Ankara, İdeal Matbaa Ciltevi, 1949
-, Halk Eğitimi, Ankara, İdeal Basımevi, 1953
-, Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri, Ankara, İş Matbaacılık ve Ticaret, 1971
- GÖKALP, Ziya. Milli Terbiye ve Maarif Meselesi, Ankara, Diyarbakır Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları, 1972
- GÖYÜNÇ, Nejat. Türkiye'de Eğitim, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1976
- İNAN, Rauf. Atatürk ve Eğitim, Ankara, Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1981

- KAYA, Yahya Kemal. İnsan Yetiştirme Düzenimiz(Politika, Eğitim, Kalkınma), Ankara, Nüve Matbaası, 1974
-, İnsan Yetiştirme Düzenimiz(Politika, Eğitim, Kalkınma), Ankara, Nüve Matbaası, 1984
- KOCATÜRK, Utkan. Atatürk, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987
- KOÇER, Hasan Ali. Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi, Ankara, Yargıçoğlu Matbaası, 1967
-, Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991
- KIRBY, Fay. Türkiye’de Köy Enstitüleri, Ankara, İmece Yayınları, 1962
- KİLİ, Suna. Atatürk Devrimi, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1981
- KODAMANOĞLU, Nuri. Türkiye’de Eğitim(1923- 1960), Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1964
- KOLÇAK, Sabri. İlköğretimin Temel Davaları, İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1998
- KONGAR, Emre. 21. Yüzyılda Türkiye(2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı), İstanbul, Remzi Kitabevi, 1998
- KÖYMEN, Nusret. Halk Eğitimi Rehberi, Ankara, Maarif Basımevi, 1956
- OZANKAYA, Özer. Cumhuriyet Çınarı, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1999
- ÖZTÜRK, Cemil. Atatürk Devri Öğretme Yetiştirme Politikası, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1969
- SEMERCİ, Bekir, Türkiye’de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri, İstanbul, Özgür Yayın, 1989
- SOYSAL, Emin. İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri, Bursa, Uygun Basımevi, 1945
-, Köy Enstitülerinin Tarihçesi ve Kızıılçullu Köy Enstitüsü, Bursa, Yeni Basımevi, 1943
- TONGUÇ, İSMAİL Hakkı. Canlandırılacak Köy, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1939
-, Canlandırılacak Köy, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1947

-, Köyde Eğitim, İstanbul, Devlet Basımevi, 1938
-, İlköğretim Kavramı(Cilt- 1), İstanbul, Remzi Kitapevi, 1946
- TÜTENGİL, Cavit Orhan. Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler, İstanbul, Berksoy Basımevi, 1948
- ÜLKEN, Hilmi Ziya. Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, İstanbul, Ülken Yayınları 1979
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. Atatürk ve Harf Devrimi, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1973
- SÖNMEZ, Şinasi. Eğitim ve Siyasette Hasan Ali Yücel, Ankara, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000
- Atatürkçülük(cilt- 1), İstanbul, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1988
- Atatürkçülük(cilt- 2), İstanbul, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, 1988
- Cumhuriyet Döneminde Eğitim(Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Atatürk Kitapları), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983
- İnsan Bilimleri Dergisi(Cilt- 1- Sayı- 1), Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 1982
- İlköğretim Dergisi(Cilt- 3- Sayı- 51), 1940
- İlköğretim Dergisi(Cilt- 3- Sayı- 60), 1940
- Köy Enstitüleri(1), İstanbul, Marifet Matbaası, 1941
- Köy Enstitüleri, İstanbul, Maarif Matbaası 1941
- İmece Dergisi(Cilt- 9- Sayı- 9- Yıl- 9), 1969
- Nutuk(Cilt- 1.2.3.), İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2000
- T. C. Milli Eğitim Vekâleti Milli Eğitimle İlgili Kanunlar(1), Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1953
- T. C. Maarif Vekilliği Birinci Maarif Şurası(17- 29 Temmuz 1939), İstanbul, Milli Eğitim Basımevi;1991

ÖZGEÇMİŞ

1973 yılında Samsun'un Bafra ilçesinde doğdu. İlköğrenimini Samsun'un Bafra ilçesine bağlı Koruluk Köyü Merkez İlkokulunda tamamladı. Ortaokulu, Samsun Atatürk Ortaokulunda dışardan bitirdi. Liseyi, Samsun Namık Kemal Lisesinde dışardan bitirdi.

1994 yılında Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü kazandı. 1998 yılında Sosyoloji bölümünden birincilikle mezun oldu. 1998 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinde İmam-Hatip Lisesinde göreve başladı. Dört yıl Akçaabat İmam- Hatip Lisesinde, dört yıl da Akçaabat Lisesinde Felsefe Grubu Öğretmenliği yaptı. Şuan Trabzon Yomra Fen lisesinde Felsefe Grubu öğretmenliği yapmaktadır.